

1980/81:126

Onsdagen den 29 april

Kl. 10.00

1 § Minnesord över avliden ledamot av riksdagen

Anf. 1 TALMANNEN:

I går kväll nåddes vi av budet att vår riksdagskamrat Maja Ohlin gått ur tiden.

Maja Ohlin bevistade i år sitt femte riksmöte. Hon var väl rustad och förberedd för arbetet i riksdagen och anförtröddes snabbt viktiga uppdrag. Hon hade ett brinnande intresse för de sociala frågorna. Hon var i många år verksam i landstinget i Jönköpings län innan hennes hemkommun överfördes till Hallands län. Hon åtnjöt ett mycket stort förtroende i hembygden och bekläddes många viktiga förtroendeuppdrag där. Hon stod i spetsen för de socialdemokratiska kvinnorna i hemlänet.

Vi som haft förmånen att känna henne väl såg med beundran hur hon in i det sista sin svåra sjukdom till trots fullgjorde de uppgifter hon tagit på sig.

Vi minns henne som en hjälpsam och god riksdagskamrat och lyser frid över hennes minne.

2 § Justerades protokollet för den 21 innevarande månad.

3 § Föredrogs och hänvisades

Propositionerna

1980/81:185 till konstitutionsutskottet

1980/81:188 till socialutskottet

1980/81:189 till näringsutskottet

4 § Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1980/81:2165 och 2166 till trafikutskottet

1980/81:2167 yrkandena 1, 2, 8 och 9 till trafikutskottet

yrkande 3 till jordbruksutskottet

yrkandena 4–7 till civilutskottet

1980/81:2168 till trafikutskottet
1980/81:2169 yrkandena 1 och 2 till trafikutskottet
yrkande 3 till civilutskottet
1980/81:2170–2174 till trafikutskottet
1980/81:2175 till justitieutskottet

5 § Föredrogs men bordlades åter
Konstitutionsutskottets betänkande 1980/81:19
Socialutskottets betänkande 1980/81:27

6 § Föredrogs och bifölls
Interpellationsframställning 1980/81:135

7 § Internationellt utvecklingssamarbete m. m.

Föredrogs utrikesutskottets betänkande 1980/81:20 om internationellt utvecklingssamarbete m. m. (prop. 1980/81:100).

Anf. 2 TALMANNEN:

I fråga om detta betänkande hålles gemensam överläggning för samtliga punkter. Under den gemensamma överläggningen får yrkanden framställas beträffande samtliga punkter i betänkandet.

Anf. 3 GERTRUD SIGURDSEN (s):

Herr talman! Först några ord om dagens debatt. Talmanskonferensen har hemställt till utskotten att planera sitt deltagande i debatterna så, att vi skall kunna klara av den här sessionen till den 10 juni som är planerat. Jag vill säga att socialdemokraterna i utrikesutskottet inför dagens debatt har tagit denna vädjan ad notam. Att vi alltså bara har tre talare på dagens talarlista med en taletid på sammanlagt fyrtio minuter tyder inte på ett ointresse för de biståndspolitiska frågorna, utan det är därför att vi har velat medverka till den här begränsningen av debatten.

Herr talman! Ett kännetecken för svensk utrikespolitik under efterkrigstiden har varit att vi i växande omfattning sökt bidra till att stärka de krafter och de nationer som strävar efter nationellt oberoende, demokrati och social rättvisa. Vi har ansett att en sådan politik är både riktig och nödvändig i en tid då allt fler folk och nationer rest sig mot kolonialism, mot förtryckarregimer och mot multinationella företags rovdrift. Vi menar att en alliansfri och aktiv utrikespolitik till stöd för den tredje världens frigörelsekamp också ligger i vårt nationella intresse.

Denna inriktning av vår utrikespolitik blev också tidigt vägledande för vårt internationella biståndssamarbete. 1962 års proposition blev här rättesnöret. Biståndspolitiken har sedan under 1970-talet varit föremål för ett grundligt utredningsarbete, vilket resulterade i att vi här i riksdagen hösten 1978 slog fast riktlinjer för den framtida biståndspolitiken, riktlinjer som i stort sett

blev en bekräftelse på att den tidigare förda biståndspolitiken skulle fortsätta. Riksdagen slog fast de fyra målen för biståndspolitiken, nämligen att biståndspolitiken skall syfta till att främja ökad resurstillväxt, ekonomisk och social utjämning, ekonomisk och politisk självständighet samt demokratisk samhällsutveckling. I årets budgetproposition upprepas målen, och det sägs vidare att "gemensamt syftar dessa mål till att främja social rättvisa för de fattiga människorna". Vi tycker oss dock finna att de biståndspolitiska målen har tonats ned en aning i årets budgetproposition, och vi beklagar det.

Till det betänkande vi i dag diskuterar finns 22 socialdemokratiska reservationer fogade, till vilka jag med en gång ber att få yrka bifall, herr talman. Antalet reservationer kan kanske ge ett intryck av att vi är mycket oeniga, men så är inte fallet. Vi socialdemokrater har tidigare efter regeringsskiftet 1976 pekat på och protesterat mot den tendens till ökad kommersialisering av biståndet som ägt rum – tillkomsten av Swedfund, blandade krediter m. m. –, och vi vidhåller denna kritik. I övrigt innebär våra reservationer i stort sett en omfördelning av medlen inom biståndsbudgetens ram, där vi i vissa fall gjort andra bedömningar om hur medlen bör fördelas än vad regering och utskottsmajoritet har gjort.

Trots att vi så sent som 1978 lade fast inriktningen av den svenska biståndspolitiken så har – det kan jag väl avslöja här – diskussionen i utskottet mest uppehållit sig vid inriktningen av biståndet i framtiden, och det är centermotionen 1201 som har varit anledning till det. Låt mig först säga att socialdemokraterna står bakom utskottets skrivning när det gäller de allmänna riktlinjerna för biståndspolitiken. Men vi känner en viss oro inför de attacker mot den politik som vi är eniga om som centerns motion innebär. På grund av denna oro har vi utvecklat våra synpunkter i ett särskilt yttrande. Centern har också profilerat sig i ett särskilt yttrande, som jag hellre skulle vilja beteckna som en reservation – men man nådde här inte ända fram. Kanske man i slutskedet tvivlade på riktigheten i sina egna förslag.

"Världsnöden är allas gemensamma ansvar", heter det i centermotionen. Så långt är vi alla överens, och likaså när det gäller att vi med svenskt bistånd skall försöka möta världens mest angelägna behov. Men sedan är det svårt att hänga med – både därför att det ibland är ganska luddigt skrivet och för att det är omöjliga förslag man lägger fram. Man kräver exempelvis att den svenska regeringen skall förelägga riksdagen förslag till program för världens mest angelägna behov. Ja, det är sannerligen ingen blygsamhet som döljer sig bakom de orden. Jag tror inte ens någon av stormakterna i all sin imperialistiska politik någonsin har tänkt sig att de skulle kunna göra ett program för världens mest angelägna behov.

Det måste, som utskottet också helt riktigt påpekar, vara en uppgift för FN och andra internationella organ. Nej, jag tror att en svensk regering – vilken sammansättning den än må ha – har nog med att göra program för Sveriges mest angelägna behov. Centerns förmåga att lösa Sveriges problem kan ifrågasättas. Lokalsamhällets problem lämpar sig förmodligen bättre för centerpolitik än världens problem.

En annan egendomlighet i centermotionen – något som jag emellertid inte kan återfinna i det särskilda yttrandet – är diskussionen om att de mottagande länderna inte skall få bestämma hur biståndet skall användas och att vi därför bör ha en starkare betoning av globala och regionala insatser. Sverige för en aktiv dialog med mottagarländerna i vilken vi anger vilka de svenska biståndspolitiska målen är, och vi kan och skall självfallet säga nej till begärda insatser som vi anser strida mot våra av riksdagen uppsatta mål. Men varken Sverige eller de internationella organen kan ifrågasätta den nationella integriteten, den suveräna statens rätt att själv bestämma sin politik. I centermotionen förfasar man sig över att vi "sätter resurserna i händerna på regeringarna i de länder vi samarbetar med, så att de kan föra *sin* utvecklingspolitik". Nå, än sen då?

Vi i Sverige känner ganska väl till vilka behov som människorna här i landet har. Vi får utgå ifrån att detsamma gäller också i andra länder. Vi i Sverige har större möjligheter och större resurser att tillgodose våra medborgares behov än u-länderna har när det gäller att tillgodose sina. Vår regering åker visserligen världen runt numera och försöker låna pengar för att tillgodose våra behov. Ibland hör vi i debatten, att om vi inte vänder utvecklingen, så blir det så småningom Internationella valutafonden som blir vår sista utpost, och då kan vi utgå ifrån att fonden kommer att ha synpunkter på hur våra svenska behov skall mötas och vilka prioriteringar som skall göras, synpunkter som förmodligen inte alls stämmer överens med vår egen politik – inte ens med en borgerlig regerings politik. Är det så centern har tänkt sig att Sverige skall agera i sin biståndspolitik?

Herr talman! Egentligen borde jag kanske inte ha ägnat så många ord åt den framkomna centersynen på biståndspolitiken. Låt mig också säga att jag är tillfreds med att folkpartiet och moderaterna inte har gått på den flummiga syn som centern presenterat. Men jag tycker det är angeläget att påvisa att centern är på väg att krypa ur enigheten om vår biståndspolitik, en politik som rönt uppskattning och tillskansat sig ett gott anseende ute i världen, en politik som även FN-organen i viss mån tillägnat sig. Därmed är inte sagt att vi inte kan och skall vara flexibla inom det system vi är ense om. Att utvecklingen i u-länderna inte gått i den riktning som vi tänkte oss under 1950- och 1960-talen är helt riktigt. Den ekonomiska tillväxten har avstannat, i-ländernas ekonomiska situation har försämrats och u-länderna har ställts inför oöverstigliga problem. Världsekonomin befinner sig i kris. Krig och andra konflikter drabbar också i första hand u-länderna.

Det är angeläget att Sverige med sin biståndspolitik – som jag inte har svårt att få stöd för hos den svenska opinion som jag möter – söker bidra till att lindra nöden hos de fattiga folken, hjälper dem att utveckla sina länder enligt deras egna önskingar och i enlighet med de svenska biståndspolitiska målen. Även om vi från socialdemokratiskt håll har vissa invändningar mot delar av biståndspolitikens utformning enligt de fastlagda målen, finner vi det angeläget att vi håller fast vid våra så sent som 1978 grundligt diskuterade och fastlagda riktlinjer och som vi ännu senare – nämligen 1980 – bekräftade att de fortfarande gällde.

Biståndspolitiken är en del av utrikespolitiken. Vår aktiva utrikespolitik ligger fast sedan många år tillbaka. Vår biståndspolitik har också varit konsekvent i många år. Det är enligt vår mening angeläget att vi håller fast vid utformningen av biståndspolitiken, vars uppgift självfallet är att möta världens behov. Men vi skall göra det med ödmjukhet som inte skall tolkas som menlöshet, vi skall göra det med respekt för andra länders rätt att själva bestämma över sin politik och vi skall göra det med våra fastlagda mål som riktmärke.

Jag vill sluta med att citera några rader ur Willy Brandts förord till rapporten Ett program för överlevnad. Han säger att världens utveckling inte bara är en ekonomisk process, och han fortsätter: "De nya generationerna behöver inte bara ekonomiska lösningar, de behöver idéer som kan inspirera dem, hopp som kan uppmuntra dem och initiativ för att få dem i gång. De har behov av tro på mänskligheten, på mänsklig värdighet, på grundläggande mänskliga rättigheter, tro på värdet av rättfärdighet, på frihet, fred, ömsesidig respekt, på kärlek och generositet, på förnuft i stället för makt."

Herr talman! U-länderna har behov av att Sverige för en fast och konsekvent biståndspolitik.

Anf. 4 ALLAN HERNELIUS (m):

Herr talman! Sveriges internationella utvecklingssamarbete har under det gångna året varit föremål för en ganska intensiv debatt. Debatten har gällt många ting. Effektiviteten av det nuvarande biståndet har ifrågasatts, och orsakerna till vår relativt ringa andel bundet bistånd har diskuterats. En av världens mest frejdade forskare inom u-landsproblematiken, vår egen landsman professor Gunnar Myrdal, har föreslagit att hela vårt bistånd skulle få karaktären av katastrofhjälp. Naturligt nog har också ländervalet kommit under debatt, och den diskussionen har fått näring av den s. k. landöversyn som SIDA på riksdagens och regeringens uppdrag genomfört av biståndet i vart och ett av våra mottagarländer.

Den ekonomiska kris som Sverige befinner sig i och som vi i dagarna har fått nya och belysande siffror om har även föranlett funderingar om biståndets storlek för framtiden – det är rätt naturligt. Kan de fem miljarderna bibehållas i framtiden? Den frågan blir brännande när utlandsupplåningen tar sådana proportioner som den i dag gör.

Den regeringsproposition som utskottet har haft att behandla har i stort sett följt gamla tankebanor. SIDA:s landöversyn har icke föranlett regeringen att föreslå någon mer omfattande förändring av biståndet. Vad gäller samarbetet med enskilda länder föreslås att biståndet till Pakistan och Somalia skall övergå i andra samarbetsformer. I övrigt kvarstår länderkretsen oförändrad, och biståndets totala omfattning följer det fastställda enprocentsmålet, beslutat för lång tid sedan, låt vara med en viss förändring i beräkningsgrunden härför.

I utskottet föreligger också enighet om grundvalen för det svenska biståndet, sådant det presenterats av regeringen i budgetproposition. Fru

Onsdagen den
29 april 1981

*Internationellt
utvecklingssam-
arbete m. m.*

Sigurdson har alldeles rätt i detta konstaterande. De 22 socialdemokratiska reservationerna gäller, såsom fallet varit under en följd av år, i flertalet fall landramarnas storlek i enskilda mottagarländer. Det bör här noteras att socialdemokraterna föreslår en höjning av biståndet till Vietnam och icke nöjer sig med den miljon svenska kronor om dagen som vi nu lämnar och som utskottsmajoriteten föreslår skall fortsätta. Inte heller i fråga om Cuba har socialdemokraterna helt velat acceptera att riksdagsmajoriteten på sin tid beslöt om biståndets upphörande utan i stället velat att man på en annan väg skulle tillgodose kubanska önskemål genom bredare samarbete och för detta syfte föreslagit 20 milj. kr. Vpk är förstås mer rundhänt mot sina vänner och föreslår 70 milj. kr. för samma ändamål.

På en punkt har socialdemokratiska reservationer en mer principiell innebörd, som fru Sigurdson också framhöll. Reservanterna talar om biståndets s. k. kommersialisering och vänder sig mot att regeringen under de gångna två tre åren infört några nya instrument för samarbete med u-länderna, nämligen industrifonden Swedfund och systemet med förmånliga krediter. De förändringar av biståndet som dessa nya instrument medfört har, enligt reservationen, försämrat möjligheterna för det direkta biståndet att spela den roll i u-ländernas strävan till ekonomisk och social rättvisa och oberoende, varom det tidigare rått bred politisk enighet.

Utskottsmajoriteten har svårt att förstå socialdemokraternas känslighet på denna punkt. För det första rör det sig om beloppsmässigt mycket blygsamma förändringar. För det andra är det fråga om förändringar som u-länderna själva inte alls har något emot utan t. o. m. har uttryckt önskemål om. Det tror jag socialdemokraterna numera måste gå med på. Vi noterar också med viss tillfredsställelse att socialdemokraterna i år inte yrkar på att Swedfund skall upphöra med sin verksamhet eller att själva systemet med förmånliga krediter skall slopas.

I själva verket är de mycket begränsade förändringar som vidtagits i biståndets inriktning sedan socialdemokraterna lämnade regeringsmakten en naturlig följd av att våra förbindelser med biståndsmottagarländerna efter hand blivit alltmer intensiva och mångskiftande, alltmer lika de relationer som gäller mellan jämbördiga länder över huvud taget. Och det var väl det som var meningen med biståndet!

Icke heller kan vi riktigt förstå vad socialdemokraterna menar med att industrisamarbete och kreditmöjligheter är till men för u-ländernas oberoende och den ekonomiska rättvisan i världen. Som utskottet framhåller i detta avsnitt av betänkandet är det inte nödvändigtvis så att det landinriktade, landprogrammerade biståndet alltid har de bästa förutsättningarna att uppfylla de biståndspolitiska målen. Biståndsmålen gäller hela biståndet, alltså även den del som socialdemokraterna kallar kommersiell.

Låt mig här tillägga några ord om landprogrammeringen, som socialdemokraterna ju anser vara särskilt väsentlig. Utskottet uppehåller sig relativt utförligt vid denna fråga.

Principen att mottagarländerna måste ha ett avgörande inflytande över biståndets utformning står fast. Samtidigt ger utskottet klart uttryck för att

denna princip icke kan tillämpas utan någon inskränkning. Vårt biståndssamarbete har givit oss – och våra motparter – många erfarenheter under åren, ibland mycket dyrköpta erfarenheter. Vi vet nu att det inte räcker med att regimerna i vissa mottagarländer anses ha s. k. progressiva partiprogram och goda föresatser för att biståndet skall bli lyckosamt och få de effekter båda parter tänkt sig. Därför är utskottet inte främmande för att även givarparten, i SIDA:s kapp, gör sin mening hörd i dialogen med mottagarländerna och vid behov ställer krav på dem.

I denna dialog skulle parterna kunna utarbeta metoder för en effektiv granskning av biståndet, heter det bl. a. i betänkandet. Utskottet föreslår också, bl. a. som en följd av olika motioner – och det är ett önskemål till regeringen – att regeringen i nästa års budgetprogram skall lämna riksdagen redovisning av den pågående utvärderingen av biståndet.

Bland årets biståndsmotioner har en centermotion om inriktningen av biståndet tilldragit sig en viss uppmärksamhet, och det är inte utan skäl. Jag skall inte gå närmare in på den, men jag vill konstatera att utskottet kunnat uppnå en enhällig skrivning även om denna motion, eftersom centerpartiet endast har ett särskilt yttrande. De åsiktsskillnader som kvarstår finns redovisade i detta särskilda yttrande.

Att märka är också att synpunkterna i centerns motion i vissa avseenden tillgodosetts av utrikesutskottet – jag hänvisar där till s. 37 och följande i betänkandet. Där enas vi t. ex. om att en fortsättning av biståndet kan aktualiseras på grund av krig eller systematiska brott mot grundläggande mänskliga rättigheter. Även av andra skäl bör en avveckling av det långsiktiga biståndet kunna äga rum och en övergång till biståndssamarbete i andra former ske. Därmed finns också utrymme för en bortre tidsgräns – som motionärerna påyrkar – i särskilda fall, eftersom dessa länder i god tid bör påminnas om att en avveckling av biståndet kan ske i framtiden. Det bredare samarbetet ger särskilda möjligheter därför liksom Swedfund och systemet med förmånliga krediter.

Med andra ord: Vid utskottets behandling av propositionen har icke uppstått strid om grundvalen för det svenska biståndssamarbetet. Detta innebär dock icke, herr talman, att det icke skulle finnas åsiktsskillnader – och även markerade sådana – på särskilda punkter. Och om jag nu upphör att vara talesman för utskottet och i stället talar för moderata samlingspartiets räkning, må det tillåtas mig att än en gång understryka behovet av effektivitet och resultatvärdering av biståndet, vilket moderaterna successivt fått ökat gehör för under senare år. Detta ökade gehör återspeglas i betänkandet.

I två särskilda yttranden har vi emellertid funnit anledning att ytterligare markera våra synpunkter. Det ena gäller bundet bistånd, och därom kommer Ingrid Sundberg att tala. Det andra gäller biståndet till Vietnam – ett gammalt ämne i dessa debatter.

Enligt det avtal som Sverige senast ingått rörande skogsindustriprojektet Bai Bang i Vietnam, vilket avtal gäller till den 30 juni 1983, skall Sverige stå för 2 miljarder kronor, varav 1 600 miljoner i investeringsbidrag och 400 miljoner i driftbidrag. Bidragen till de båda sjukhusbyggena ligger utanför

detta belopp och har ej heller i riksdagen på något håll någonsin föranlett någon erinran. Men mot Bai Bang har kritiken varit desto starkare. Jag behöver här inte ingå på förhistorien; den torde vara tillräckligt känd i kammaren efter alla debatter och efter all pressdiskussion.

Låt mig bara än en gång erinra om att när riksdagen först informerades om planerna kostnadsberäknades projektet till högst 600 milj. kr. för Sveriges vidkommande. Det olyckliga avtal som den socialdemokratiska regeringen tecknade på hösten 1974 utan riksdagens hörande – ett avtal som flertalet i dag erkänner som olyckligt – lade på Sverige alla kostnader utan tidsbegränsning och utan beslutanderätt. Från första stund kritiserade vi detta avtal, och när det hade slutits och kostnaderna då beräknades till 770 milj. kr. påyrkade vi för Sveriges vidkommande omförhandlingar. Dessa har nu sent omsider kommit till stånd, och summan i dag är icke mindre än 2 miljarder kronor för Sveriges del, dvs. 250 kr. för varje svensk, gammal eller ung, pensionär eller yrkesarbetande, man eller kvinna. Detta betalar vi alltså för Bai Bang-projektet. Efter den 1 juli 1983 föreligger icke några nya svenska åtaganden, men enligt bestämda uppgifter är sådana under förberedelse, och projektering lär ha påbörjats.

Vi vill i år icke motsätta oss regeringsförslaget, eftersom detta huvudsakligen är avtalsbundet. Vi vill emellertid samtidigt påpeka att enligt vår mening några nya driftbidrag till Bai Bang icke bör ifrågakomma efter avtalets utgång. Är Vietnam i behov av fortsatt konsult hjälp, bör denna kunna anskaffas på vanlig kommersiell väg.

Det finns, herr talman, många skäl härtill. Ett av de viktigaste är att Vietnam ockuperat två stater, Laos och Kampuchea, och där håller betydande truppstyrkor. Olof Palme, som har sin del av ansvaret för det svenska miljonflödet till Vietnam, uttalade, när de vietnamesiska trupperna gick in i Kampuchea, att invasionen icke kunde ursäktas; den var ett brott mot internationell rätt, och den skulle fördömas, "men långt värre är om Vietnam nu stannar kvar i Kampuchea, ja, det är värre än den dumhet man nu begått". – Så långt herr Palme.

Vietnam har nu etablerat en Quislingregim i landet under ledning av Heng Samrin, och Vietnam har icke visat det minsta tecken på att dra tillbaka eller minska sina trupper. Ändå har riksdagen i fråga om riktlinjerna för bistånd framhållit att händelser och åtgärder i mottagarlandet, vilka på mer eller mindre genomgripande sätt rubbar förutsättningarna för utvecklingssamarbete, kan ge anledning till ett avbrytande eller avvecklande av biståndet. "En prövning måste sist och slutligen göras i de enskilda fallen."

Detta citat är hämtat ur utrikesutskottets betänkande 1978/79:1 s. 69. Uttalet citeras nu på s. 37 i dagens betänkande. Men Vietnambiståndet fortsätter!

Dock kränks dessutom de mänskliga rättigheterna även inne i Vietnam. På senare tid har rapporterats att båtflyktingarnas antal växer. Hundratusentals människor har funnit förhållandena så olidliga att de lämnat landet under årens lopp. Tusentals har omkommit i havet, och tiotusentals har funnits i provisoriska läger under extremt svåra förhållanden. Själva har vi fått

erfarenhet av – trots att Sverige borde vara mest gynnade nation i Vietnam – svårigheterna för familjeåterförening och vägran att mottaga svenska journalister. Vi vet också att fångar och diskriminerade finns i ett stort antal i Vietnam. Hela Vietnamhjälpen bör enligt vår mening för framtiden bli föremål för en omprövning. Varför skall Sverige år ut och år in bistå just Vietnam?

Fru Sigurdsen talade med värme om våra biståndsmål. Det är kanske ett av dessa biståndsmål som man borde erinra om i detta sammanhang, nämligen det mål som innebär att vår biståndspolitik skall främja en demokratisk samhällsutveckling. Vad menas då med det? Är det dunkelt sagt? Ja, på sätt och vis! Men det finns dock en förklaring i utrikesutskottets nyss nämnda betänkande, 1978/79:1. Där står det att "även om det är svårt att förverkliga en i västerländsk mening fungerande demokrati och att det därför är nödvändigt att ge demokratibegreppet en fri tolkning anser utskottet dock att kravet på ett folkligt deltagande i beslutsprocessen måste gälla alla politiska system. Kravet är väsentligt även om deltagandet kan försiggå i andra former än våra. Kritik och avvikande meningar skall kunna framföras utan risk för repressalier och övergrepp."

I hur många av våra mottagarländer kan kritik och avvikande meningar framföras utan risk för repressalier och övergrepp? Att vpk grips av mållösa tystnad i sådana diskussioner är icke förvånande. Men socialdemokraterna måste också ta ställning till frågan. Hur är det med den fria kritiken utan repressalier i många av våra mottagarländer, i förutom Vietnam, Angola, Etiopien, Guinea Bissau, Kap Verde, Moçambique, Pakistan och Tanzania. Det borde i varje fall påverka biståndet. Bakom detta krav stod dock år 1978 ett enigt utskott och en enig riksdag.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 5 GERTRUD SIGURDSEN (s) replik:

Herr talman! Allan Hernelius började med att säga att han har litet svårt att förstå den socialdemokratiska inställningen när vi talar om den ökade kommersialiseringen. Ja, herr talman, i dessa "politiska" dagar märker vi hur svårt det är att förstå varandra och att tolka vad som sägs.

Vi påpekar i vår första reservation att vi successivt har fått en minskning när det gäller det länderinriktade biståndet. Detta har sjunkit från 80 % till drygt 70 %. Det är alltså en konsekvens av den ökade kommersialiseringen.

Sedan tar Allan Hernelius upp Vietnam, beträffande vilket land vi har en reservation. Vi anser fortfarande att Vietnam är ett land som bör få ett svenskt bistånd. I sitt särskilda yttrande säger moderaterna: "Det försvar för Vietnambiståndet som ibland hörs, nämligen att biståndet icke skall begagnas som utrikespolitiskt påtryckningsmedel, är orimligt."

Jag tror att statsminister Fälldin när han för en tid sedan besökte Kina uttalade att vi inte skall använda biståndet som utrikespolitiskt påtryckningsmedel, och det är alltså viktigt att vi inte gör det. Det är helt riktigt som Allan Hernelius säger att vi från både regeringens och oppositionens sida har

Onsdagen den
29 april 1981

*Internationellt
utvecklingssam-
arbete m. m.*

uttalat vårt fördomande av Vietnams intervention i Kampuchea. Men Vietnam är ett av världens fattigaste länder. Jag tror också att det är ett av de få länder där våra biståndsmedel verkligen har kommit till nytta. Det gäller de båda sjukhusen och pappersbruket, som för kort tid sedan har kommit i produktion, så att man kan tillverka det papper som landet så väl behöver.

Anf. 6 ALLAN HERNELIUS (m) replik:

Herr talman! Fru Sigurdsen talar om den enligt hennes uppgift kommersiella inriktning som skett av det länderinriktade biståndet, på mottagarländernas bekostnad. Men om man ser på vilka siffror det gäller, finner man att proportionerna blir annorlunda än dem som fru Sigurdsen anger. Det är – jag vill understryka det – mycket små belopp i den totala biståndsbudget vilken har föreslagits. Räkna samman hur mycket det blir, fru Sigurdsen! Det blir bara ett par hundra miljoner, och det är verkligen inte mycket att tala om i denna stora budget.

Den andra delen i fru Sigurdsens yttrande, vilken gällde Vietnam, är intressant. Där säger fru Sigurdsen att Vietnam är ett av jordens fattigaste länder. Ja, det är möjligt och t. o. m. troligt att det tillhör den undre halvan. Men detta fattiga land för in truppstyrkor på främmande område – det håller 100 000 man i Kampuchea och stora truppstyrkor i Laos – och har råd att betala detta. Eller vem betalar det eljest? Om det är andra som betalar det, har Sverige ännu mindre anledning att stå för bistånd i sammanhanget.

Jag vill också tillägga att Vietnam har diskuterats flera gånger i denna kammare. Vi måste vidhålla att biståndet dit är allt annat än lämpligt. Det går inte att komma ifrån det förhållandet med att säga att Sverige inte skall blanda ihop bistånd och utrikespolitik. Vi är ju överens om att beakta de mänskliga rättigheternas tillämpning i varje land. Och när kan mänskliga rättigheter kränkas mera än när en stat för ett anfallskrig mot ett annat land? Det är väl om något en kränkning av mänskliga rättigheter, och det är knappast ett sätt att föra utrikespolitik, vilken vi skall anse vara sakrosant och inte ha någon mening om. Vi anser att vårt lands Vietnambistånd förr eller senare måste överses och nedskäras. Man borde inte acceptera att ett land som för krig på främmande botten och håller ockupationsarméer där skall få vara ett av de största svenska mottagarländerna – det får numera 1 milj. kr. om dagen.

Anf. 7 GERTRUD SIGURDSEN (s) replik:

Herr talman! Jag tycker att Allan Hernelius, om han droge konsekvenserna av vad han sagt både i sitt tidigare anförande och i repliken, borde ha verkat för att moderaterna skulle ha yrkat avslag på regeringspropositionens förslag om bistånd till inte bara Vietnam utan också ett stort antal andra mottagarländer som herr Hernelius tog upp i sitt första inlägg.

Herr Hernelius bortser alltid – som moderater brukar göra – från vad som till stor del är orsaken till den besvärliga situationen i Vietnam, nämligen den amerikanska krigsföring som har ägt rum där.

Regeringen framhåller, när det gäller de biståndspolitiska målen, på s. 58 och 59 i propositionen att ett mål kan tillgodoses i ett land, ett annat i ett annat land. Vi kanske inte finner något mottagarland, Allan Hernelius, som uppfyller alla våra fyra biståndspolitiska mål på en gång.

Anf. 8 ALLAN HERNELIUS (m) replik:

Herr talman! Fru Sigurdsen säger nu att jag, om jag vore konsekvent, skulle yrka avslag på biståndet till alla de nämnda mottagarländerna. Nej, det kan jag inte göra. Bistånd skall vara långvarigt, och när det finns skäl till att det skall upphöra skall det ske successivt. Man kan inte göra tabula rasa på en gång.

I fråga om Vietnam vill jag tillägga att vi moderater har den egendomligheten att vi gärna vill att avtal skall hållas. Den svenska regeringen har nu träffat ett nytt avtal med Vietnam, och vi tycker att det skall hållas. Vi vill inte att något ytterligare sådant avtal kommer till stånd när det nu träffade löper ut, men så länge avtalet finns skall vårt land iakttä det. Det är anledningen till att vi i år lika litet som i fjol har avgivit någon reservation i fråga om Vietnamhjälpen.

Jag vill slutligen tillägga att Vietnambiståndet är ett skolexempel på ett bistånd som tillkommit av politiska skäl. Därför är det icke opåkallat att i sammanhanget åberopa politiska skäl när det gäller biståndets storlek och dess fortsättande in i en oviss framtid.

Anf. 9 STURE KORPÄS (c):

Herr talman! Våra biståndsdebatter har genom åren gärna förenklats till diskussioner om ramarna för våra samarbetsländer. Dessa länder måste uppleva detta som ganska förnedrande. Det kunde vara ett skäl till de andra som kan finnas för att biståndet i högre grad inriktades på samordnade internationella insatser. Då finge mottagarländerna mera internationella organ som motparter och slapp att i så hög grad bli beroende av enskilda givarländer och av debatter i givarländernas parlament.

Mot den bakgrunden beklagar jag att jag måste använda en stor del av tiden för mitt anförande till att kommentera landramarna. Kommentarererna gör jag i anslutning till socialdemokraternas reservationer 3, 5, 6, 7, 8 och 9. Reservation 4 beträffande Bangladesh kommer att behandlas av Torsten Bengtson.

Redan av reservation 2 synes emellertid framgå att socialdemokraterna principiellt vill ha en ökad andel länderinriktat bistånd. Det bleve då på bekostnad av den totala världssolidaritet som vårt bistånd genom internationella organisationer kan vara ett tydligare uttryck för.

Så till landramarna för några länder.

När Angola blev fritt var det självklart att Sverige skulle fortsätta det stöd Sverige redan dessförinnan gett befrielseörelsen. Fram till nu har vi varje år höjt ramen med 10 milj. kr. För det kommande året föreslår regeringen och utskottsmajoriteten emellertid en höjning med 15 miljoner till 95 milj. kr.

*Internationellt
utvecklingssam-
arbete m. m.*

Onsdagen den
29 april 1981

*Internationellt
utvecklingsam-
arbete m. m.*

Socialdemokraterna har i sin motion föreslagit en höjning till 120 milj. kr. Det följer man upp med en reservation, trots att det klart framgick av föredragningarna i utskottet att Angolas kapacitet att tillgodogöra sig vårt bistånd är begränsad. Budgetåret 1979/80 var det en reservation på nära 35 milj. kr. Det kan vara värt att notera att socialdemokraterna beträffande Angola t. o. m. lyckats lägga sig 15 milj. kr. över vpk.

Vi bör sträva efter att utveckla vårt bistånd i en lugn dialog med Angola och inte tvingas söka efter utvägar för att göra av med pengarna.

För Kap Verde föreslår regeringen och utskottsmajoriteten en höjning från 30 till 35 milj. kr. Även om Kap Verde i motsats till Angola har en god mottagningskapacitet, är socialdemokraternas förslag i reservation 5 om en höjning med ytterligare 5 milj. kr. ännu ett exempel på onödiga markeringar. Redan nu är vi mycket stora biståndsgivare i Kap Verde, och vi bör var försiktiga med att göra ett land alltför beroende av oss.

För Moçambique föreslår regeringen och utskottet en höjning från 180 till 210 milj. kr. Trots att det är den relativt största höjning som föreslås för något land vill socialdemokraterna i reservation 6 höja med ytterligare 20 miljoner till 230 milj. kr.

Hittills har biståndet till Moçambique till övervägande del getts som valuta för fritt inköp. Att det blev så och att biståndet redan från början blev högt berodde på att vi ville hjälpa till att rädda och åter få i gång det relativt komplicerade näringsliv som portugiserna lämnade efter sig. Det gällde både jordbruk och industri.

Biståndet har fungerat väl. Det är emellertid svårt att förklara, synes det mig, inför både oss själva och inför Moçambiques grannar varför vi nu skall ta ytterligare så långa steg just där.

Det är snarare angeläget att vi nu håller igen, så att vi kan se biståndet till Moçambique i förhållande till de mest angelägna behoven i regionen som helhet.

Vi borde i allmänhet se även det bilaterala biståndet i dess större sammanhang. Det kan gälla södra eller östra Afrika. Det kan också gälla den indiska subkontinenten. Vi har biståndssamarbete med alla fyra länderna där. Bl. a. av utrikespolitiska skäl borde vi ha samma utgångspunkt när det gäller synen på dem.

Därför är det beklagligt att diktaturens Pakistan så starkt skiljer sig från det relativt öppna samhälle som de andra tre länderna står för. Pakistan var ett av våra första mottagarländer, och det känns inte bra att nu tvingas lämna det under de omständigheter som nu råder.

Regeringen och utskottet förutsätter att biståndet till Pakistan successivt skall avvecklas under två år efter innevarande år. I reservation 7 föreslår socialdemokraterna att biståndet skall avbrytas tvärt med utgången av det här året.

För en mjukare övergång synes mig två omständigheter tala. Den ena är möjligheten av en återgång till ett mera demokratiskt samhälle. Det vore då angeläget att vi vore på plats för att stödja en sådan positiv utveckling, liksom vi har gjort i andra länder som befriat sig från yttre eller inre förtryck. Den

andra omständigheten är belastningen på Pakistan till följd av Sovjetunionens invasion i Afghanistan.

Pakistan och Somalia får ta emot mest av världens allt stridare flyktingström. Det känns då inte riktigt bra att det är just de två bland våra mottagarländer som vi nu skall avsluta biståndssamarbetet med.

Regeringens förslag beträffande Pakistan är mot denna bakgrund väl avvägt och ger oss möjlighet att tänka om ett annat år, om förhållandena då skulle motivera det.

Så till de två största mottagarna av svenskt bistånd, Tanzania och Vietnam. Socialdemokraterna föreslår en höjning med 25 resp. 35 milj. kr. i förhållande till regeringens och utskottets förslag.

Särskilt för Tanzania finns det anledning att begrunda om man inte borde hålla igen när man kommit så högt. Någonstans går sannolikt en gräns, ovanför vilken vi är för stora i ett land. Enligt min mening har vi nått den gränsen i Tanzania. När vi är så stora måste vi särskilt arbeta med problemen kring biståndets inriktning. Det kan då vara en riktigare insats att göra för Tanzania och för världen än att automatiskt höja beloppen.

Biståndet till Vietnam har under de senare åren varit anpassat efter vad som behövs för att fullfölja våra stora åtaganden där. De två sjukhusen är nu invigda, och papperskombinatet närmar sig också sin fullbordan. För att bygga det färdigt och för utlovat stöd till driften behövs inte så mycket pengar. Om vi skall fortsätta att lämna bistånd till Vietnam därefter, och i så fall i vilken omfattning och till vilka ändamål, det måste vi snarast ta ställning till. Detta kan också vara en kommentar till det särskilda yttrande som är fogat till betänkandet. Att fortsätta med högt eller rent av högre bistånd utan att ställa det i relation till landets egna behov och till behoven i andra länder, det vore oriktigt mot Vietnams folk och kanske också mot Sveriges.

Jag erinrade tidigare om det beklagliga i att just de två länder som drabbas hårt av den ökande flyktingströmmen, Etiopiens grannland Somalia och Afghanistans granne Pakistan, råkar vara de två länder där vi nu närmast skall avveckla biståndet. Det är inte bra för tilltron till vårt bistånd.

Ett annat beklagligt faktum är att de två länder som får mest bistånd båda står med trupper i ett grannland – Vietnam i Kambodja och Tanzania i Uganda. Det är inte heller bra för vårt bistånd.

Så ber jag, herr talman, att få gå över till det särskilda yttrande som vi centerledamöter i utskottet står bakom. Det bygger i sin tur på centerns motion 1201 om u-ländernas situation och inriktningen av det svenska biståndet. Jag uppskattade att Gertrud Sigurdson använde så stor del av sitt anförande till att kommentera vår motion och vårt särskilda yttrande.

I motionen begärde vi ett program för inriktningen av det svenska biståndet mot bakgrund av de senaste årens negativa utveckling för stora delar av världens fattigaste människor.

Det svenska biståndet måste klarare inriktas på de behovsområden som är de mest angelägna och där Sverige har de bästa möjligheterna att göra eller delta i en insats. Vi pekade på den pågående förstöringen av människans livsmiljö och på angelägna motåtgärder. De problem vi tagit upp i motionen

Onsdagen den
29 april 1981

*Internationellt
utvecklingsam-
arbete m. m.*

rör inte enbart u-länderna. De är ett gemensamt ansvar för i- och u-länder. Ytterst handlar det om hela mänsklighetens överlevnad.

Alltför länge var biståndsdebatten begränsad till att gälla anslagens storlek. När vi under 1950- och 1960-talen lade upp riktlinjerna för vår biståndspolitik, föreföll begreppet utveckling så mycket enklare än vad det sedan visat sig vara.

Därför missade vi då en debatt om utvecklingens innehåll och om mänsklighetens totala behov. Därför betraktade vi alltför länge utvecklingen som en fråga om finansiella resurser och inte som en fråga om kvalitet. Vi var före i utvecklingen, *de* var efter. Det gäller för *dem* att med vår hjälp hämta in *vårt* försprång.

Nu är det dags att se både på vår utveckling och på deras. mindre som en fråga om nivå än som en fråga om innehåll och därmed val av inriktning. Vi har inte råd att splittra andlig kraft och materiella resurser. Världens centrala problem, som befolkningsexplosion, svält och nöd, miljöförstöring och resursutarmning, är i längden gemensamma för hela mänskligheten och måste lösas genom samlade program.

Efter hand som det blir svårare att definiera begreppet utveckling, efter hand som den absoluta nöden och fattigdomen blir alltmer påträngande, efter hand som världens miljö och produktiva resurser förstörs och efter hand som även de rika ländernas tillgångar visar sig vara begränsade, blir det viktigare för både givare och mottagare hur resurserna används.

Vi måste göra klart för oss, vilka behov det är mest angeläget för ett internationellt bistånd att möta. Vi måste därefter göra klart för oss själva och för dem som är intresserade av vårt stöd på vilka områden Sverige har förutsättningar att ge det mest meningsfulla biståndet.

Valet av mottagarländer måste på sikt underordnas valet av insatsområden. Resurserna måste också koncentreras på mänsklighetens mest grundläggande behov genom få, starka och effektiva redskap. Därmed kan vi sannolikt inte i längden låta ett antal länders regeringar avgöra, hur huvuddelen av svenskt bistånd skall användas.

Vi kan i stället behöva koncentrera de svenska resurserna på internationella insatser inom områden, där behoven är störst och där vi har en särskild kapacitet.

Vi föreslår alltså att regeringen gör en värdering av världens mest angelägna biståndsbehov och bedömer inom vilka av dessa behovsområden svenskt bistånd skulle få starkast effekt. Därefter bör den arbeta på att öka den svenska kapaciteten inom dessa områden och koncentrera det svenska biståndet dit.

Det kan, som vi ser det, ske genom att man stimulerar till och stöder internationella insatser eller genom att man samarbetar med enskilda mottagarländer eller grupper av länder, som är beredda att lägga vikt vid dessa behovsområden.

Vi har också kommit fram till att vår starka bindning till ett antal mottagarländer kan försvåra en förnyelse av svensk biståndspolitik. Som jag tidigare framhållit måste valet av mottagarländer underordnas valet av

behovsområden. Som det nu är har vi med de flesta av våra mottagarländer ett samarbete för vilket någon avslutning inte är inplanerad. Då få av länderna visa tecken på att komma ur sitt biståndsberoende, kommer vårt stöd lätt att uppfattas som i tiden obegränsat.

Det blir svårt för oss att komma ur det utan utrikespolitiska komplikationer. Det blir därmed svårt att ställa landets behov emot andra länders behov. Det blir också svårt att genomföra den koncentration till de mest angelägna behovsområdena som jag har talat om.

Mot den bakgrunden vågar vi oss på att föreslå att det avtalas om en bortre tidsgräns för samarbetet med våra nuvarande och tillkommande samarbetsländer. Inget hindrar att man efter utgången av en avtalsperiod avtalar om en ny, om en sådan är särskilt motiverad och är i linje med den inriktning som man funnit att svenskt bistånd bör ha.

Tanken är inte helt vår egen. Norge, vars utvecklingsbistånd till både omfattning och karaktär liknar Sveriges, sluter normalt samarbetsavtal med angivande av en bortre tidsgräns.

SIDA:s styrelse var inne på en liknande tankegång i sitt yttrande över biståndspolitiska utredningens huvudbetänkande 1977. Där föreslog man att Sverige i utvecklingssamarbetet med varje enskilt land bör förutskicka att biståndet i sin helhet skall omprövas både till volym och till innehåll senast efter t. ex. en tioårsperiod.

Tyvärr har det under utskottsarbetet visat sig att majoriteten fortfarande sitter fast i ett 1960-talstänkande och skräms vid blotta tanken på att man skulle behöva tänka på nytt. Gertrud Sigurdsen illustrerade ju detta nyss.

Vi beklagar det. För att biståndet skall kunna motiveras inför den svenska opinionen i en svår tid, måste vi kunna visa på att det verkligen används för att hindra nöd och fattigdom och för att bevara förutsättningarna för liv på jorden. Ju längre vi står kvar vid de gamla ståndpunkterna, desto större är risken för att biståndet kommer vid sidan av såväl de fattiga människornas verklighet som den svenska opinionen.

Gertrud Sigurdsen sade att det särskilda yttrandet kanske mera hade karaktären av reservation. Vi ser våra förslag som utgångspunkt för en diskussion om en nödvändig förnyelse av svensk biståndspolitik. De kan ytterligare utvecklas. Därför ger vi vår mening till känna i ett särskilt yttrande och inte som en reservation. Utskottets betänkande är ändå onödigt tyngt med sådana.

Därmed, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

Anf. 10 GERTRUD SIGURDSEN (s) replik:

Herr talman! Jag lyssnade med intresse på Sture Korpås när han kom till att förklara det särskilda yttrandet rörande inriktningen av den svenska biståndspolitiken. Där hade det funnits möjligheter för Sture Korpås att verkligen ge ett förtydligande, men i stället upprepade han nästan exakt de ord som står i motion 1201 och de ord som står i det särskilda yttrandet.

Det är riktigt, som Sture Korpås sade i början, att under mycket lång tid

diskuterades här i landet bara kvantiteten av biståndet – det var diskussionen omkring enprocentsmålet. Vi missade en debatt om biståndets utveckling sedan, säger Sture Korpås. Vilka var det som missade? Det måste ha varit centern. Vi för vår del har mycket noga diskuterat biståndets inriktning.

Sture Korpås upprepar att valet av mottagarländer måste underordna sig behovsområdena och att det är ett antal u-länder som bestämmer hur det svenska biståndet används. Jag har frågat i utskottet och upprepar frågorna här igen: Hur skall Sture Korpås och centern kunna komma ifrån detta, vare sig det nu är ett bilateralt svenskt bistånd till ett annat mottagarland eller det är ett multilateralt bistånd? Om det är multilateralt bistånd som centern vill ha mer av, så säg det, men man måste alltid respektera mottagarlandets nationella integritet. Det går inte att göra insatser som mottagarlandet inte självt accepterar. Vi skulle inte heller acceptera om någon kommer hit och säger till oss hur vi skall göra.

Jag tycker alltså att Sture Korpås skall ge svar på frågorna: Hur skall den här centerfilosofin genomföras i praktiken? Eller har man aldrig tänkt sig att den skulle praktiseras?

”Vi vågar föreslå”, säger Sture Korpås. Nej, ni föreslår inget, för i slutet säger Sture Korpås att det ni har sagt bara är en utgångspunkt för en diskussion om en nödvändig förnyelse.

Majoriteten sitter kvar i 1960-talstänkandet. Får jag erinra Sture Korpås om att den inriktning av biståndspolitik som innebär landprogrammering togs i början av 1970-talet. Den som vill återgå till 1960-talstänkandet är centern.

Anf. 11 STURE KORPÅS (c) replik:

Herr talman! Jag beklagar att Gertrud Sigurdsen inte också lyssnade på första halvan av mitt anförande, men låt oss då hålla oss till den andra halvan.

I anförandet har jag mycket riktigt upprepat delar av vår motion och, tror jag, av vårt särskilda yttrande, därför att jag anser att detta är väsentliga saker som ständigt måste understrykas. Och vi kommer att upprepa dem många gånger i fortsättningen till dess att Gertrud Sigurdsen och andra mer och mer förstår att det är allvar med de behov som världen står inför.

Det är en svår värld vi har att möta, och vi har en svår situation att möta i vårt eget land. Därför är det nödvändigt för världens skull att biståndet koncentreras till de mest angelägna områdena och inte av slentrian hålls kvar i länder eller områden där det har mindre effekt från den här utgångspunkten. Det är också för den svenska opinionens skull angeläget att vi klart visar att vårt bistånd går till att fylla världens mest trängande behov.

Mottagarlandet måste behålla sin integritet, säger fru Sigurdsen. Ja, självfallet. Jag pekar på en dialog med mottagarlandet där vi talar om vad vi anser vara viktigt att svenskt bistånd får användas till; då bör vi också, menar jag, ha utvecklat en svensk kapacitet på den punkten. Vill mottagarlandet inte ha bistånd under dessa förutsättningar, är det självklart att vi inte tvingar på det något, men jag utgår ifrån att det inte blir något problem utan att det är

en del av vår dialog.

Jag är glad för att vi både i utskottet och här – liksom i pressen – får en ordentlig diskussion kring detta, för då tror jag att vi undan för undan vinner förståelse för det centrala i våra förslag.

Anf. 12 GERTRUD SIGURDSEN (s) replik:

Herr talman! Att jag inte har svarat på den första halvan av Sture Korpås anförande beror på arbetsfördelningen oss tre socialdemokrater emellan; det är nämligen Mats Hellström som svarar på de frågorna.

Det här är väsentliga saker, säger Sture Korpås, och det är allvar. Så tar han åter upp världens behov och de svårigheter vi har att möta när det gäller dem. För världens skull vill alltså centern helt lägga om inriktningen av den svenska biståndspolitiken.

Vi skall föra en dialog med mottagarlandet, säger Sture Korpås. Men det är ju det som sker inom ramen för de riktlinjer som vi har.

Jag ger upp hoppet. Jag får fortfarande inte några svar på de frågor som vi har ställt i utskottet och som jag nu har ställt till Sture Korpås. Hur skall världen frälsas med den teori om inriktningen av biståndspolitiken som centern här presenterar?

Vi behöver få en ordentlig diskussion, säger Sture Korpås vidare. Men då fordras det att den som lägger förslag också deltar i diskussionen och talar om, hur han har tänkt sig att det skall fungera i framtiden.

Anf. 13 STURE KORPÅS (c) replik:

Herr talman! Hur skall det här gå till? frågar fru Sigurdsen. Vi pekar ju på behovet av att tänka igenom hur biståndet används som det nu är. Det kan ju hända att vi då kommer fram till – vilket jag menar att vi gör – att biståndet med nuvarande uppläggning inte har, som det borde ha, störst betydelse för världens fattigaste och för världens behov som helhet. Det viktiga är alltså att vi gör klart för oss vad som är världens behov. Därefter gäller det att rikta in det svenska biståndet på dessa behov. Vi exemplifierar också vilka de är. Jag kunde göra en uppräknings här men skall avstå från det. En sådan görs bl. a. i budgetpropositionen.

Mänskligheten står inför ökande svårigheter när det gäller direkt överlevande. Vi efterlyser ett bistånd som i första hand inriktas på att möta det problemet.

Talmannen anmälde att Gertrud Sigurdsen anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 14 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Det finns många skäl att mycket kritiskt bedöma utvecklingen av den svenska biståndspolitiken under de borgerliga regeringarna. För att använda en välkänd term inom det här området har det snarare varit tal om en underutveckling än en utveckling.

Vänsterpartiet kommunisterna har i motioner och tidigare bistandsdebat-

*Internationellt
utvecklingssam-
arbete m. m.*

ter påpekat och kritiserat dessa tendenser, och det finns i årets budgetproposition och i utskottsmajoritetens skrivningar ingenting som kan mildra den kritiken. Vi har i vår huvudmotion angående biståndet sammanfattat kritiken av den borgerliga politiken i följande punkter:

1. Begreppet "de fattiga länderna" används nu flitigt av borgerliga politiker. Det innebär att inkomst per invånare får allt större vikt vid bedömningen av om svenskt bistånd skall utgå eller inte. Men viktigare är hur fördelningen inom resp. land är ordnad. Det är till de "fattigaste människorna" som det svenska biståndet skall kanaliseras, inte till rika överklasser i "de fattigaste länderna".

2. Industri- och företagarintressen får allt större inflytande över den svenska biståndspolitik. Det manifesteras inte bara genom inrättande av olika fonder t. ex. Swedfund, utan också genom att anslagen till vad som kallas bredare samarbete och förmånliga krediter har ökat. Näringslivet och dess organisationer deltar alltmer på ett tidigt stadium i planering och beslut när det gäller svenska biståndsinsatser.

3. Sverige binds alltmer upp till multilaterala fonder och projekt. Det går inte att utöva någon kontroll över hur de medel, som placeras i dessa, används när de en gång hamnat i den stora internationella biståndskarusellen. Anslag till Världsbanksgruppen kommer direkt till användning för utpressning mot stater, som inte ställer upp på bankens, i realiteten USA:s, villkor. Projekt som livsmedelsprogram, befolkningsprogram och miljöprogram kommer inte heller automatiskt de mest hjälpbehövande till del.

4. Allt fler utgifter, som tidigare belastat andra anslag, förs nu över på biståndsanslaget. I realiteten betyder det en minskning av biståndet. Anslagsposten Katastrofer har gjorts till något slags allmän reservpost, som tycks kunna användas till i stort sett allting, som t. ex. fjolårets statskredit till Turkiet.

5. Ändringen av grunden för beräkningen av biståndsramen, från bruttonationalprodukten (BNP) till bruttonationalinkomsten (BNI), har använts för att kunna genomföra nedskärningar av biståndet i den s. k. besparingspropositionen. Det är en formell lösning, som ju passar bra att ta till i det här läget, när regeringen söker efter möjligheter att dra ner på biståndet utan att behöva anklagas för att ha övergett enprocentsmålet. För det är vad det de facto handlar om.

Borgerliga motioner och motsvarande yrkanden i biståndsfrågan är skrämmande läsning. Att moderaterna alltid varit fientligt inställda till de svenska biståndspolitiska målen, så som de formulerats sedan lång tid tillbaka, är inte något att förvåna sig över. Det är mer eller mindre självklart att länder och regeringar med en progressiv politik, som försöker fördela resurserna så att de kommer de breda folklagren till godo, inte kan förvänta sig något stöd och någon reaktion från högerkrafter. Det gäller ju att slå vakt om de besuttna och härskande klassernas intressen. I det fallet sviker inte de svenska moderaterna sin internationella solidaritet.

Allan Hernelius framförde här i sitt anförande kritik mot vpk och sade att vi är mållösa när det gäller att kritisera kränkningar av de mänskliga

rättigheterna. Varken jag eller mitt parti känner oss särskilt träffade av detta. Det är i stället Allan Hernelius och moderaterna som är mållösa när det gäller att kritisera övergrepp av olika reaktionära regimer runt om i världen. Jag hörde t. ex. aldrig Allan Hernelius kritisera USA:s övergrepp i samband med Vietnamkriget. Men, som sagt, när det gäller moderaternas inställning finns det inte särskilt mycket att förvåna sig över.

Det är mera förvånande att centerpartiet intar en position som alltmer närmar sig den moderata. Var finns medvetenheten om att det endast är genomgripande strukturella förändringar av makt och ägande i u-länderna och en planerad och bestämd fördelningspolitik som kan bryta underutvecklingen och få en bättre ordning till stånd? Varför säger centern ingenting om hur "de fattigaste människorna" i t. ex. Bangladesh och Pakistan skall få någon nytta av katastrofbistånd eller annat bistånd? Vi vet ju att mycket av sådana hjälpinsatser tidigare har gått "de fattigaste" förbi eller inte nått ner till dem. Hur skall vi då i fortsättningen kunna kanalisera svenskt bistånd till globala eller regionala insatser, så att det möter världens mest angelägna behov? På det sättet uttrycker ju centern saken. Är det inte bättre att de svenska insatserna som hittills styrs till länder och områden där vi vet att det blir positiva effekter, där vi har sett att en allmän och generell förbättring har skett?

Bilden av centerns ändrade inställning har inte förbättrats i och med Sture Korpås anförande här i kammaren. Det är tydligt att vi i fortsättningen får räkna med att centern inte ställer sig bakom de mål som hittills har gällt för det svenska biståndet.

Vpk anser beträffande de målsättningar för det svenska biståndet som tidigare formulerats att mycket skulle vara vunnet om de i fortsättningen respekterades i skilda läger. Spekulationer om nya målsättningar skulle dessutom kunna undvikas. Vpk ansluter sig i dessa avseenden till den socialdemokratiska reservationen och till det särskilda yttrande som behandlar riktlinjerna för den svenska biståndspolitik.

Mycket i den svenska biståndspolitik har således gått snett under de borgerliga regeringarnas styre. Vpk anser att det behövs en ordentlig översyn för att Sverige skall återfå och kunna behålla det goda rykte som landet hittills har haft på det här området. Det är dags att genomföra en utredning och en uppföljning av vad som har hänt för att få ett underlag, så att man kan fatta beslut med bättre innehåll än vad de senaste årens regeringsförslag har erbjudit.

Det sägs i budgetpropositionen, och det upprepas i utskottsbetänkandet, att förhållandet mellan multilateralt och bilateralt bistånd inte har förändrats. Det är kanske riktigt, även om det är svårt att avgöra vad som verkligen har skett. I vilket fall som helst är det inte något önskvärt tillstånd. Det är svårt att ha någon kontroll över de biståndsmedel som Sverige släpper ifrån sig till den stora floran av internationella biståndsorgan. Eva Hjelmström kommer senare i debatten att ta upp en del av denna problematik. Jag nöjer mig därför med att här aktualisera vpk:s tidigare krav på att det multilaterala biståndets andel skall minska och att en strävan skall vara att få ner det till

25 % av den samlade svenska biståndsinsatsen. Det bilaterala biståndet bör i motsvarande grad ökas och inriktas enligt de biståndspolitiska mål som jag tidigare har talat om. Bertil Måbrink kommer att närmare gå in på frågorna om länderval och programländer samt på andra bilaterala spörsmål.

När det gäller bindningen av biståndet hävdar vpk nu som tidigare att en strävan bör vara att allt bistånd skall lämnas obundet. Det har varit utmärkande för det svenska biståndet att graden av bindning varit låg vid en internationell jämförelse. Detta har varit positivt, och det har gett Sverige ett gott anseende och gynnsamma leveranser och så småningom också goda handelsavtal med många länder. Det är inte självklart att en ökad bindning av biståndet får lika stora positiva effekter. Det kan lika gärna hävdas att motsatsen är fallet.

Den förändrade användningen av anslaget till katastrofbistånd måste skarpt kritiseras. Anslaget skall användas vid katastrofer, inte som något allmänt reservanslag. Det öppnar vägen för godtyckliga utbetalningar utanför riksdagens kontroll, såsom den tidigare nämnda statskrediten till Turkiet. Det är anmärkningsvärt att det alls har beviljats någon kredit till Turkiet. Den högerregering under Demirel som satt vid makten när den här krediten beviljades borde ha avskräckt den svenska regeringen från att ge sig in i en sådan stödaktion. När Turkiet nu dessutom fått en militärjunta, vars politiska avsikter det inte finns något tvivel om, är det minsta man kan begära att utbetalningarna av krediten stoppas som protest.

Vad Turkiet använder de här lånemedlen till vet jag inte, men kanske utrikesministern och regeringen har någon kontroll över den saken. Det skulle i så fall vara värdefullt att få en redogörelse för det. Vad vi vet av erfarenhet – och här kommer jag på nytt in på den viktiga frågan att olika regimer fördelar både bistånd och andra resurser på olika sätt – är att juntor av den typ som nu styr i Turkiet i allmänhet inte mår särskilt mycket om de breda folklagren. Jag anser med anledning av detta att utrikesministern här borde deklarerera att några ytterligare biståndsmedel inte kommer att användas för statskrediter till Turkiet.

Jag övergår nu, herr talman, till frågan om stöd till olika befrielseströrelser och kommer först att upphålla mig vid Sydafrika.

Motsättningarna inom Sydafrika ökar. Även konflikten när det gäller Namibia förvärras. Vi vet allesammans orsakerna till de ökade spänningarna. Apartheidregimen i Sydafrika fortsätter sin orättfärdiga politik, både inom det egna landet och genom den olagliga annekteringen av Namibia. Motståndet mot denna politik ökar och kommer inte att upphöra förrän den svarta majoriteten fått demokratiska rättigheter och mänskliga levnadsförhållanden i sina egna länder. I Sydafrika har afrikanska nationalkongressen, ANC, i decennier stått i spetsen för motståndet. Den är nu en väletablerad rörelse med ett brett stöd från befolkningen i det egna landet och med vida internationella kontakter.

En annan viktig faktor i motståndet är fackföreningsrörelsen. Inte minst på grund av de svenska storföretagens engagemang i Sydafrika är det nödvändigt att stödja de sydafrikanska fackföreningarna, och det stödet är av

största vikt. Som vanligt försöker regim och företag i samarbete skapa fackföreningar som knyts upp till dem och den politik de för. Det sker inte minst genom att spela ut olika grupper mot varandra. Men det finns en organisation i Sydafrika som avvisar alla sådana försök, och det är den flerrasiga fackföreningen SACTU. Den är öppen för alla oavsett ras, bransch eller yrkeskunnande, och den behöver stöd för att kunna bedriva sin verksamhet. Detsamma gäller självfallet befrielse rörelsen SWAPO i Namibia. Alla dessa rörelser som jag här har nämnt behöver ökat stöd, och ypk föreslår att ytterligare 100 milj. kr. skall avsättas för detta ändamål.

Jag vill, herr talman, med detta yrka bifall till ypk-motionen 1210.

Ypk har dessutom i särskilda motioner tagit upp krav på stöd till en del andra befrielse rörelser. Det gäller Polisario i Västra Sahara, Fretilin på Östra Timor och det palestinska folkets representant PLO.

Polisario i Västra Sahara har med framgång stått emot attackerna från Marocko och kan nu framträda som representant för sitt folk och hävda rätten till eget territorium. Den har nyligen firat femårsjubileum med stor internationell uppslutning, där även svenska representanter deltog. Den behöver emellertid stöd för att klara försörjning, utbildning m. m. av befolkningen. Ypk föreslår därför att 10 milj. kr. ansås som humanitärt bistånd till Polisario. Det är gott och väl att Rädda barnen gör en god insats i området, men det är inte tillräckligt.

Fretilin på Östra Timor fortsätter kampen mot den indonesiska ockupationen. Den svenska regeringens uppträdande i den här frågan är en skamfläck för svensk utrikespolitik. Jag tänker då på det ändrade ställningstagandet vid omröstningen i FN angående Östra Timor, vapenexporten till Indonesien trots det pågående kriget och nu senast den svenska regeringens ansökan om observatörstatus i den internationella stödorganisationen för Indonesien, IGGI. Det finns inte några ursäkter för dessa åtgärder, och särskilt folkpartiet och utrikesminister Ullsten borde känna skam över den dåliga överensstämmelsen mellan ord och handling när det gäller Fretilin och Östra Timor. Fretilin behöver ökat stöd – och de kan ta emot det. Det är en dålig ursäkt, när det både i propositionen och i utskottsbetänkandet hävdas att det inte finns några möjligheter att kanalisera bistånd direkt till Fretilin. Det är också en dålig ursäkt att påstå att Sverige inte kan lämna stöd därför att FN inte uttalat sig för det. FN har ändå ett flertal gånger uttalat att Indonesiens ockupation är olaglig. Ypk föreslår katastrofbistånd till Fretilin med 5 milj. kr. Det är så mycket mera nödvändigt som Indonesien nu tydligen kommer att stoppa den direkta internationella hjälpen via Röda korset.

Det finns i det här fallet anledning att än en gång rikta kritik mot socialdemokraterna när det gäller stödet till Polisario och Fretilin. Socialdemokraterna har den här gången samlat sig till en reservation resp. ett särskilt yttrande, men det är ord utan innehåll – detsamma gäller f. ö. folkpartiets motion angående Polisario. Vad som sägs är att om vi i framtiden skall ge stöd åt Västra Sahara och Östra Timor, så skall det ske via Polisario och Fretilin. Men det är ju närmast en självklarhet. För det kan väl aldrig vara så att man

har tänkt att kanalisera hjälpen via Marocko resp. Indonesien? Vpk har föreslagit konkreta åtgärder och bestämda belopp för bistånd. Om socialdemokrater och folkpartister verkligen menar allvar med talet om hjälp till de här två rörelserna, borde de stödja vpk:s förslag och inte bara göra till intet förpliktande uttalanden.

Slutligen har vpk föreslagit att 10 milj. kr. skall anslås till den samlade palestinska befrielseorganisationen PLO. De senaste veckornas händelser har inte gjort denna begäran mindre aktuell. De ökade striderna i Libanon, som i grund och botten beror på att Israel och med Israel lierade krafter försöker driva ut palestinierna ur Libanon, har gjort hjälpbehovet akut. Det uppstår i sådana lägen behov som inte täcks av den vanliga flyktinghjälp. PLO har en väl utvecklad organisation och kan effektivt administrera och fördela det bistånd som kommer organisationen till del. Behoven är stora, och varje hjälpinsats kommer till användning.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till vpk-motionerna 1210 utom vad avser yrk. 2 f rörande Angola och 2 i, 200, 201, 913 och 914.

Anf. 15 LINNEA HÖRLÉN (fp):

Herr talman! Ingen kan väl vara omedveten om att vi i vårt land lever i ett ytterst privilegierat samhälle. Vi har inte bara mat och kläder, hus och hem och – för att citera den gamla katkesen – allt vad vi tillmlig näring behöva. Hårtill har vi en standard långt därutöver. Under en följd av år har det också varit möjligt att ständigt öka vår välfärd.

I dag är dock det allt överskuggande ämnet för den politiska debatten i denna kammare frågan om hur vi skall kunna klara de ekonomiska svårigheter vi råkat in i. Vi har blivit bortskämda med att den årliga tillväxten i ekonomin gett oss utrymme för nya reformer. När tillväxten uteblev under 1970-talet fortsatte vi av bara farten att leva högt – men nu över våra tillgångar. Med det goda utgångsläge vi har bör det finnas utrymme för besparingar, som inte behöver bli alltför kännbara, även om det på ett eller annat håll kommer att svida i skinnet.

Låt oss bara komma ihåg att vi själva bär skulden för vår egen överkonsumtion. Denna skuld kan vi inte överföra till våra fattiga systrar och bröder. På dem kan vi inte heller överföra bördan att bidra till vårt lands ekonomiska balans. Den bördan har vi själva att bära, och vid en internationell jämförelse är den inte så värst tung.

Den ekonomiska kris som går över världen och som också nått oss drabbar mycket hårdare det land som ligger i botten. Har effekterna av oljeprishöjningarna varit chockerande i i-länderna, har de varit rent katastrofala för de fattiga länderna. I jämförelse med dem ligger vi bra till. När det stramar åt i världsekonomin vill det till att de svagaste och mest utsatta länderna inte får det ännu värre. De svältande måste få mat, de förtryckta måste få stöd till att skapa frihet och rättvisa, och det måste hushållas med världens resurser, så att de kommer alla till del, också med tanke på kommande släkten.

Från folkpartiets sida har det ofta sagts att enprocentsmålet i fråga om bistånd måste betraktas som ett golv och inte som ett tak. Också detta är

håller enprocentslinjen, uppräknad i bruttonationalinkomst. En lägre andel än så är i dagens situation inte acceptabel. U-länderna behöver stödet för att få hjälp att utvecklas och bygga upp sin ekonomi, och vi i västerlandet behöver u-länderna som handelspartner i ett ömsesidigt utbyte av varor och tjänster. Skall världsekonomin utvecklas i för alla parter gynnsam riktning, måste de kommersiella intressena vid biståndsgivningen underordnas principen om hjälp till självhjälp. Det betyder att i den mån ekonomiska åtaganden görs av typ förmånliga u-landskrediter, måste garantier ges för att, som utskottet skriver, "traditionella svenska biståndsprinciper blir tillgodosedda". Detta hindrar naturligtvis inte att också biståndsmyndigheterna tar vara på vad svenska företag mot fullt konkurrenskraftiga krav på ersättning kan erbjuda till gagn för u-länderna.

Biståndsarbetet ger sällan snabba resultat. I katastrofsituationer, där det handlar om omedelbar hjälp till överlevnad, kan man naturligtvis snart se ett resultat, genom att akut nöd avhjälpas. Men när det gäller det långsiktiga arbetet, som går ut på att få till stånd en utveckling i u-länderna som skapar ett rättvist fördelat socialt välbefinnande och en demokratisk samhällsordning, då krävs tålamod. Det krävs insikt om att svårigheter är till för att övervinnas. Det skadar inte heller att då och då erinra sig att långt ifrån alla projekt i industrialiserade länder kan sägas vara till 100 % framgångsrika.

De långsiktiga biståndsmålen kräver mångsidiga och omfattande insatser. Liksom i all politisk hantering är det angeläget att de resurser som sätts in kommer till en effektiv användning. De senaste decennierna har medfört en växande insikt om behovet av att hushålla med naturresurserna. Så länge jordens befolkning fortsätter att öka behöver vi en allt större livsmedelsproduktion. Då är det viktigt att jorden inte utsätts för en skövling som förskingrar tillgångar för kommande generationer. En rad internationella organisationer gör därför insatser på miljöområdet, insatser som också stötts av Sverige. Att Sverige tar dessa frågor på verkligt allvar visar sig bl. a. därigenom att regeringen inrättat en särskild anslagspost i syfte att intensifiera vårt stöd till bilaterala eller regionala insatser i u-länder utanför programlandskretsen.

Jag vill också särskilt framhålla vikten av att låta u-hjälpen kanaliseras genom missionen och andra frivilliga organisationer. Missionen har en mer än hundraårig historia. Det är självklart att man under så lång tid av u-landsarbete byggt upp ett förtroende och ett kontaktnät som är av ovärderlig betydelse för att man på ett effektivt sätt skall kunna använda biståndsresurser. Missionärerna har under generationer skapat ett skolväsende och en sjukvård som i åtskilliga länder ännu i dag utgör grunden för den statliga verksamheten på dessa områden. Man kan verkligen fråga sig om den utveckling till politisk självständighet som ägt rum i t. ex. Afrika varit möjlig, om inte missionens skolor stått öppna för dem som i dag är dessa ungas stater ledare. På samma sätt som väckelserörelsen i Sverige verksamt bidragit till att utveckla demokratin i vart land, har säkerligen de unga kyrkorna hjälpt många i u-länderna att fungera tillsammans i en demokratisk ordning. I länder med en outvecklad demokrati är alla erfarenheter av detta slag

värdefulla. Kan svenska biståndsmedel överföras genom människor som skolats på detta sätt har mer än ett av biståndsmålen uppfyllts.

Jag vill också uttrycka tillfredsställelse med det förslag som utskottet tillstyrker om inrättandet av en fristående fredskår, som skall organiseras och drivas av de enskilda organisationerna. Genom personlig kontakt med åtskilliga ungdomar som varit ute som volontärer i enskilda organisationers tjänst har jag fått respekt för deras arbetsinsatser. Kan deras kunnighet och engagemang fångas upp av den nya fredskåren tror jag att den kan bli en livskraftig och väl fungerande del av det svenska biståndsarbetet.

Det har också, herr talman, fallit på min lott att kommentera de socialdemokratiska reservationerna 10–16, som är fogade till utskottsbetänkandet.

Reservationerna 10, 11 och 12 behandlar biståndet till Latinamerika och går alla ut på ökade anslag i förhållande till regeringens förslag. Vi är väl alla i denna kammare medvetna om att förhållandena i stora delar av Sydamerika är sådana att man där behöver hjälpinsatser för människor som utsätts för förföljelse och förtryck av olika slag. Det är politiska fångar som behöver rättshjälp eller kanske medicinsk vård. Det kan vara flyktingar som behöver stöd eller barn som behöver mat. Biståndet till dessa länder har ökat kraftigt de senaste åren. 1979/80 uppgick det till 28,8 miljoner och följande år till 80 milj. kr., vilket måste sägas vara en kraftig ökning, och för kommande budgetår har nu föreslagits 100 milj. kr. De 100 miljonerna är tänkta att fördelas med 40 miljoner till humanitärt bistånd, 40 miljoner till Nicaragua och 20 miljoner till det karibiska området. Det humanitära stödet har fått en uppräknig med 10 miljoner i propositionen. Utskottsmajoriteten har ansett den ökningen av anslaget rimlig. Skulle det visa sig särskilt angeläget med mera pengar, finns ju möjligheten att ta i anspråk katastrofmedel.

Vad Nicaragua beträffar innebär regeringens förslag en höjning av anslaget med 10 miljoner. Den lyckade alfabetiseringskampanj som reservationen lyfter fram hör just till de projekt som via Arbetarrörelsens internationella centrum stöds av SIDA-medel. Förra året bidrog SIDA med 70 % av anslaget, och innevarande budgetår bidrar SIDA med 85 %. Det är också riktigt att regeringen i Nicaragua värvat internationellt – även till Sverige – om livsmedelsbistånd till hösten för att kompensera bortfallet av det planerade biståndet från USA. Regeringen har också svarat att denna framställan övervägs i positiv anda. Mot den här bakgrunden anser utskottet att vi i dagsläget inte bör anslå högre belopp än det regeringen föreslår.

Till Dominikanska republiken föreslås ett anslag om 10 milj. kr. som en förstärkning av det bredare samarbetet för budgetåret 1981/82. Också detta anslag vill socialdemokraterna höja. Hittills har det emellertid rått enighet om att medel för bredare samarbete skall hållas inom begränsade ramar, och utskottet har inte funnit anledning att frångå den uppfattningen.

I Sydfrika går i dag en vit minoritet till val, ett val som av allt att döma leder till fortsatt förtryck av landets plågade svarta och färgade befolkning. På ett sätt som inte är helt olik tillvägagångssättet i andra diktaturer söker denna regim upprätthålla en fasad där vissa av demokratins yttre former iakttas.

men förvrängda och reducerade intill innehållslöshetens gräns. Även om regeringen Botha säger sig vilja skapa ett mindre utmanande apartheidsystem, är det ett faktum att ingen person med mörkare hudfärg än den vites i dag med sin röst får påverka samhällsförhållandena i sitt eget land. Ännu har inte ansträngningarna från befrielse rörelsernas sida krönts med framgång. Ännu har inte heller grannlandet Namibia befriats från det orätmätiga intrång som Sydafrika gjort på dess område.

Utskottet ser det som nödvändigt att Sverige ger ett betydande stöd till befrielse rörelserna i södra Afrika och tillstyrker regeringens förslag på 120 milj. kr., det största anslag som ges i en post. Utskottsmajoriteten har också tillstyrkt ett anslag på sammanlagt 60 milj. kr. till regionala insatser i södra Afrika. Pengarna är huvudsakligen avsedda att bidra till finansieringen av transportsamarbete mellan de länder som upplever svårigheten att vara belägna i Sydafrikas omedelbara grannskap. Det planerade transportsamarbetet är ännu i begynnelse skedet, och regeringens förslag till bidrag har därför bedömts som rimligt.

I Västra Sahara kämpar sedan flera år tillbaka befrielse rörelsen Polisario för att ge det sahariska folket självbestämmande. Även om vissa framgångar vunnit, råder ännu inte fred. Stora folkgrupper lever i flyktingläger, där man är i behov av humanitär hjälp. Sverige ger sådan hjälp, som kanaliseras genom Rädda barnen. Den kanalen har visat sig fungera väl. Nu vill reservanterna att hjälpen skall ges även direkt till Polisario. Utskottet menar, att har man en apparat för hjälparbetet som fungerar, bör man av praktiska skäl fortsätta att använda den, detta i all synnerhet som Rädda barnen sagt sig vara villigt att ställa upp också i framtiden. Utskottet avstyrker därför den socialdemokratiska motionen.

Till sist några ord om reservationen 16 om särskilda miljö- och markvårdsinsatser. Regeringen föreslår en särskild anslagspost på 30 milj. kr. för bilaterala eller regionala insatser på miljö- och markvårdsområdet. Reservanterna vill inte vara med om detta. Utskottsmajoriteten anser däremot att man vill lägga sådan vikt vid insatser av detta slag att det är berättigat att inrätta en särskild anslagspost för ändamålet.

I den mån vpk-yrkandena an knyter till anslagsyrkanden som gäller de områden som de här reservationerna berör får också de anses kommenterade genom detta.

Herr talman! Jag ber härmed att få yrka avslag på samtliga reservationer och bifall till hemställan i utskottets betänkande i dess helhet.

I detta anförande instämde Eva Winther, Börje Stensson och Kersti Swartz (alla fp).

Anf. 16 MATS HELLSTRÖM (s):

Herr talman! I den här debatten demonstreras verkligen splittringen inom det borgerliga regeringsblocket – Gertrud Sigurdsen har ju tidigare kommenterat den. Sex utskottsföreträdare på de borgerligas sida skall tala för utskottets skrivning mot de tre socialdemokrater som – till skillnad från

majoriteten – har respekterat talmanskonferensens önskemål om att begränsa debatterna. Detta illustrerar mycket väl hur splittrad den borgerliga majoriteten egentligen är, när man alltså tvingas att göra alla dessa särmarkeringar och inte gemensamt kan representera det betänkande som man faktiskt gemensamt står för. Därför blir den här debatten av en händelse en illustration till att regeringsblocket är djupt splittrat – kanske sönderfallande – inte bara när det gäller skattepolitiken och den ekonomiska politiken utan också när det gäller en del av inriktningen av biståndspolitiken och även andra delar av utrikespolitiken. Det räcker väl att erinra om att den enda fråga där man i den här regeringen har tvingats att reservera sig var när folkpartiet tvingades att reservera sig mot investeringarna i Sydafrika. I och för sig är det beklagligt att splittringen är stor när det gäller just utrikespolitiken.

Man kan också säga att den här debatten speglar den stora oenighet mellan det borgerliga blocket som rådde i det grunddokument som vi behandlar här, alltså de SIDA-petita som ligger till grund för regeringens proposition och utskottets betänkande. Också i SIDA fick den borgerliga regeringsmajoriteten splittra upp sig i, om jag minns rätt, elva reservationer. Där fanns det en provkarta på allt från gemensamma moderat-, center- och folkpartireservationer till moderat-centerreservationer och till enstaka moderat-, center- och folkpartireservationer.

I samband med den förvirring och oenighet om biståndspolitiken som uppenbarligen råder inom det borgerliga regeringsblocket har försök gjorts att slå sönder den långsiktiga uppläggningsen av biståndet. Det har väl funnits konservativa krafter som skulle ha velat utnyttja Sture Korpås och hans motion som snöplog i detta syfte. Nu har man fått backa, och det är bra. Principen om långsiktighet och om programmering av biståndet land för land skall gälla som huvudregel också i framtiden.

Detta är viktigt för biståndets effektivitet för att bryta underutvecklingen. Det borde vara en självklarhet att säga detta – det är en lång och mycket svår process. All erfarenhet visar att tillfälliga biståndsaktioner inte ger bra resultat. Skall de dessutom vara av den modell som Sture Korpås har föreslagit – och som har debatterats här tidigare – när det kommer att handla om stora prestigeprojekt på olika områden, är förutsättningen för att man skall kunna nå långsiktiga resultat naturligtvis än sämre. Biståndet måste vara ett stöd för en intern social och ekonomisk utvecklingsprocess i biståndsländerna. Detta är kanske inte så heroiskt – det innebär insatser på olika områden och inte alls i den grandiosa stil som Sture Korpås har talat om här – men det är helt nödvändigt att biståndet är ett stöd för en intern social och ekonomisk utvecklingsprocess i varje u-land. Det här gäller naturligtvis generellt, men inte minst i Afrika. Afrika är den kontinent där hindren utifrån för denna utvecklingsprocess kanske varit störst eller i varje fall mycket stora. Kolonialismens grepp över Afrika är större än på många andra kontinenter. Detsamma gäller nykolonialismen, även om denna finns såväl i Latinamerika som i Ostasien.

Sydafrikas krig mot grannstaterna innebär en ständig utnötning i deras

försök till en nationellt oberoende utveckling. Detta tillsammans med supermakternas rivalitet och stora naturkatastrofer har inneburit stora hinder för Afrikas utveckling.

Tyvärr är sanningen i Afrikas låginkomstländer den att bruttonationalprodukten per invånare faktiskt har sjunkit under 1970-talet. Det är det verkligt tragiska. Utvecklingen i en rad andra länder har dock inneburit att man kunnat hålla den ekonomiska standarden, medan den sjunkit i många låginkomstländer. Det kanske allra värsta är att i 29 av Afrikas 47 länder har livsmedelsproduktionen per invånare sjunkit under 1970-talet. I 7 av dessa länder har livsmedelsproduktionen per capita sjunkit med mer än 20 %. Det visar hur allvarligt läget är.

Den socialdemokratiska gruppen har i reservationerna 3, 5, 6, 8, 13, 14 och 16 tagit upp den utsatta situationen i Afrika, framför allt i södra Afrika. Det gäller här att stödja länder som själva arbetar för sociala och ekonomiska förbättringar för det fattiga folkflertalet. Det gäller dessutom att stödja länder och befrielse rörelser som hotas genom de ständiga krigshandlingarna från Sydafrikas sida. Totalt innebär våra förslag för de olika länderna och befrielse rörelserna att vi yrkar på 120 milj. kr. mer än vad regeringsförslaget gör i sin budget. Det innebär att i den socialdemokratiska budgeten representerar det samlade stödet till södra Afrika mer än 30 % av det bilaterala anslaget i vårt förslag.

Här måste jag kommentera något av det som Sture Korpås var inne på tidigare när han sade att de ökningarna som socialdemokratin föreslagit är orimliga. De är så stora – han nämnde Moçambique och Angola – att de inte kan tas emot av länderna. Det skulle vara skadligt att komma med så stora ökningarna. Han nämnde som exempel att den största ökningen i regeringens budget gällde Moçambique, där man ökat anslaget med mycket stora belopp, något som han tydligen var stolt över på något sätt.

Vi är inte särskilt stolta över de ökningarna vi föreslår – de är inte så väldiga. Men när Sture Korpås tar som exempel att den största ökning man gjort från regeringens sida gäller Moçambique måste jag tala om för honom att Moçambique enligt regeringens förslag får en ökning som ligger på någon eller några procent över inflationstakten. Den svenska inflationen är så hög och urholkar dessa ökningarna i kronor så mycket, att många länder enligt regeringens förslag – och i några fall också enligt vårt förslag – inte får någon ökning alls i reala tal. Det är över huvud taget inte någon real ökning av biståndet. I det fall som Sture Korpås nämnde som den avgörande och stora ökningen får man någon eller några procent i real ökning. Då är det naturligtvis nonsens att hävda att de i och för sig blygsamma ökningarna därutöver som vi föreslår skulle vara av den storleksordningen att de inte skulle kunna absorberas av länderna.

Stödet till södra Afrika måste genomföras som en samlad och genomtänkt strategi för att göra länderna i södra Afrika mer oberoende av Sydafrika. Det är också därför som vi koncentrerat oss så hårt på södra Afrika. Vi ser utformningen av biståndet där som ett led i arbetet på oberoende från Sydafrika. Det måste vara en mycket viktig del i hela vår Afrikapolitik.

Mest utsatt är Angola. Där för man sedan flera år ett bortglömt krig. Vi har gång på gång tagit upp detta här i kammaren, i pressen och på opinionsmöten. Men tyvärr finns det andra krig som såväl den internationella pressen som den svenska ägnar större utrymme åt än det ständigt pågående kriget i Angola. Sydafrika företar varje vecka krigshandlingar mot Angola. Det har pågått under flera år. Under vissa perioder har Sydafrika varje dag angripit Angola med flyg men också till lands i krigshandlingar.

Målet för detta ständigt pågående krig, som vi icke får glömma bort, är att försöka skrämja bort befolkningen från södra Angola, att få hela detta område som en buffert, där Sydafrika sedan skall kunna operera fritt. Man betraktar södra Angola som ett strategiskt område, och syftet med detta utnötningskrig är helt enkelt att tömma stora områden på befolkning.

Nu har man inte lyckats med det, men ändå innebär det oerhört hårda utbombandet av bybefolkningar och av flyktingläger att Angola har en fruktansvärd mängd hemlösa människor. Det uppskattas att minst en halv miljon människor av Angolas egen befolkning är hemlösa i sitt eget land. Därtill kommer de flyktingar som befinner sig i Angola och som kommer från andra områden, bl. a. från Namibia – framför allt SWAPO-anhängare – men också från andra länder. Deras antal uppgår till kanske 70 000.

Angola är ett land som per capita inte får särskilt högt bistånd från Sverige, och bland de afrikanska länderna tillhör det tvärtom dem som kanske får minst. Angola får framför allt internationellt sett det kanske allra lägsta biståndet per capita bland alla länder. Vi menar att det finns mycket goda skäl för Sverige att öka sitt bistånd till Angola.

Nu säger man att Angola inte har mottagningskapacitet för detta. Det menar vi är fel. Biståndet till Angola måste i första hand inriktas på att på kort sikt ta bort de besvärliga flaskhalsar som uppkommit genom kriget och som medfört att väldigt mycket står stilla i landet. Därutöver kunde man redan i dag direkt gå in med utvidgningar av olika program, om man hade större ramar än vad regeringen beslutat om, när det gäller vattenförsörjning, vaccinationskampanjer, hälsovård och annat.

Därtill kommer det bistånd som redan nu måste börja planeras. Det gäller industrisamarbete som Angola eftersträvar med Sverige, samarbete inom naturresursområdet och inom havsområdet, där man har påbörjat ett fiskebistånd osv. Förutsättningen för detta är dock dels att flaskhalsarna avskaffas, dels att man från början ger sådana ramar för planeringen att Angola kan bli ett mottagarland av samma storleksordning som gäller för exempelvis Moçambique liksom för många andra mottagarländer. Vi menar att det är en huvudfråga i biståndet till frontstaterna. Angola är den mest utsatta frontstaten, och i Angola förekommer det dagligen krigshandlingar. Det måste få konsekvenser också för det svenska biståndets ökning.

När det gäller södra Afrika i övrigt kan man säga att den utveckling som ägt rum i samband med Zimbabwe nationella oberoende kanske är det enda verkligt positiva som har inträffat under de senaste åren. Alla frontstater har nämligen kunnat samla sig till ett praktiskt program för hur man skall försöka göra sig mera oberoende av Sydafrika. Jag tror att det var det faktum att

Zimbabwe blev fritt som gjorde detta möjligt. De två i och för sig positiva sakerna hör alltså ihop.

Mycket av detta kan bli svårt att genomföra – det finns inte resurser för det osv. Men den mest praktiska och konstruktiva delen, där man tidigt kan gå in med stöd, är samarbete på transportområdet. Sydafrikas dominans över länderna runt omkring hänger förutom på den rent militära faktorn i mycket hög grad på två element: dels transportererna, dels användningen av mat som vapen. Man använder alltså livsmedelspolitiken som påtryckningsmedel.

När det gäller transportererna är Moçambique det strategiska landet. Även Tanzania och andra länder är av betydelse, men Moçambiques geografiska position är helt avgörande för en alternativ transportpolitik. Hamnar, landsvägar, kustsjöfarten, inrikesflyget och järnvägssystemet måste byggas ut och läggas om, så att alla frontstater kan använda andra hamnar och järnvägar än Sydafrikas. Här behöver det svenska biståndet ökas. Jag tycker inte att det är riktigt, som nämdes här i debatten, att det kan ligga på denna låga nivå med hänsyn till att uppbyggnadsprojektet befinner sig i inledningsstadiet. Skall detta stora projekt komma i gång, måste ju de bidragande länderna redan från början visa en mycket starkt markerad vilja att ställa upp generöst. Ställer man upp med ytterst litet pengar och stöder sig på det argument som Linnea Hörlén hade att det bara är fråga om inledningsskedet, kommer man kanske inte heller senare att kunna få fram det ytterligare kapital som behövs för att det skall bli i den storleksordningen, att det verkligen går att bygga djuphamnar i Nacala, lägga om hela järnvägssystemet i Maputo och se till att Maputos hamn kan bli en omlastningshamn i stället för Kapstadens osv. Detta är en praktisk fråga som det inte borde behöva råda någon större oenighet om. Jag tror inte heller att det gör det när det gäller motiveringarna, men jag menar att man bör markera detta hårdare.

När det gäller Moçambique är det inte bara biståndet det handlar om. Nyligen var Moçambiques riksbankschef i Sverige på ett socialdemokratiskt u-landsseminarium. Han uttryckte då en kritik som ingalunda är ny. Han betonade svårigheterna för Moçambique, som ju vill gå vidare utöver biståndet och samarbete med Sverige kommersiellt, att samarbeta med svenska industrier på olika områden. Det är förenat med mycket stora svårigheter att finna en samordning i Sverige, att veta vart man skall vända sig. Det finns i Sverige inget organ som kan möta ett u-landsbehov på det området.

I större sammanhang måste man diskutera hur samarbetsavtal skall byggas upp. Det har vi diskuterat här i riksdagen tidigare, och från vårt partis sida kommer vi att återkomma till den diskussionen.

Men just när det gäller Moçambique, som befinner sig i ett så utsatt läge, skulle regeringen faktiskt kunna – jag hoppas att regeringen också tänker sig det – ta initiativ och själv stå för en del av samordningen. En stark regering i varje fall har möjligheter att hjälpa ett u-land som vill vidga sina kontakter i Sverige och se till att, i det här fallet, Moçambique får detta bredare industriella samarbete med Sverige, vilket är viktigt för ett land som är så isolerat från andra länder som Moçambique är. Bl. a. USA har nyligen skurit

Onsdagen den
29 april 1981

*Internationellt
utvecklingsam-
arbete m. m.*

ned sitt bistånd till landet.

Slutligen: Stödet till befrielseörelserna måste öka. Viktig och akut nu är naturligtvis beredskapen att lämna stöd till ett fritt Namibia. Vi måste i dag öka stödet till SWAPO. Inte minst den sydafrikanska valkampanjen och Sydafrikas totala förkastelse av FN-förhandlingarna och den upptrappning av kriget mot SWAPO i Namibia som skett därefter visar att vi behöver öka insatserna där. Jag har ingen kritik mot regeringen i det avseendet utan pekar bara på behovet av att öka insatserna. Framför allt måste vi ha en hög beredskap för att kunna stödja ett fritt Namibia.

Jag vill sluta med att säga att det är just den här typen av beredskap att kunna gå in i nya länder när behov uppstår – t. ex. när ett land blir fritt, som nu Namibia – som har varit en av bakgrunderna till den landöversyn inom SIDA som har diskuterats här tidigare i dag. Vi måste alltså både kunna ha långsiktighet i biståndet och, när antingen ett lands behov minskar eller ett land får mycket bistånd från andra håll, kunna fasa ut biståndet till vissa länder för att kunna ge utrymme åt andra länder, där behoven är större. Det är det som är bakgrunden till den socialdemokratiska uppläggningsen. Det är också, såvitt jag förstår, det som har motiverat SIDA:s landöversyn.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till samtliga socialdemokratiska reservationer.

Anf. 17 STURE KORPÅS (c) replik:

Herr talman! Enigheten kring biståndet är inte ett värde i sig. Behovet av förnyelse får inte undertryckas genom att man gömmer sig för en allt tydligare verklighet utanför.

Vi har från centerns sida ställt oss bakom ett gemensamt dokument. Vi drev en egen linje. Vi fick inte gehör för allt där. Vi finner oss i det. Vi samlar oss därefter med majoriteten.

Detta är, herr talman, demokratins arbetssätt. Man diskuterar till dess att linjerna är klara. Sedan accepterar man det som dock blivit en majoritetsståndpunkt. Jag tror att inte minst detta är någonting som är värt att demonstrera inför våra samarbetsländer.

Det är egendomligt att höra dem som har skrivit 22 reservationer tala om splittringen på den andra sidan, som inte har någon reservation.

Mats Hellström talade om att vi skulle föreslå grandiosa satsningar – eller hur nu orden föll. Det var en nyhet för mig. Vad vi gör är att vi pekar på de enorma problem som världen står inför. Och att enorma problem kräver enorma satsningar är väl också naturligt. Därmed är inte sagt att vi skall ha en enda stor lösning för alla världens problem. Vi får ju arbeta med alla former av lösningar som står till buds. Men det kan behövas, herr talman, enorma samordnade insatser för detta på grund av de stora och ökande problemen.

Anf. 18 LINNEA HÖRLÉN (fp) replik:

Herr talman! Jag delar Mats Hellströms uppfattning att det är bra att frontstaterna kunnat samla sig till ett gemensamt handlingsprogram på

transportområdet.

Socialdemokraterna har föreslagit ett ökat anslag. Jag tror inte att Mats Hellström och jag har delade meningar i fråga om behovet av ett ökande stöd i framtiden. Men vi har kanske i dagsläget inte lika mycket pengar att dela ut.

Nr 126

Onsdagen den
29 april 1981

*Internationellt
utvecklingsam-
arbete m. m.*

Anf. 19 MATS HELLSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Vad menar Sture Korpås egentligen när han säger att Sverige är bättre skickat än u-ländernas egna regeringar att bedöma vad som är de största behoven i u-länderna? Han har klart sagt ifrån att den modell vi hittills har haft – att u-ländernas egna regeringar måste vara huvudansvariga för att bedöma sina egna behov – är fel. Sveriges regering har bättre förutsättningar för att bedöma världens mest angelägna behov, säger han.

Vidare skall man centralisera projekten. Det räcker alltså inte med den uppdelning som innebär att olika länder deltar i olika landsbygdsprojekt som länderna själva bedömer vara viktiga. Det skall vara något slags grandiosa samlade, centraliserade projekt. Dels skall de centraliseras på det internationella planet, dels skall den svenska regeringen besluta om sådana centraliserade projekt.

Vi har ställt frågor om detta i utskottet utan att få något annat svar än att Sture Korpås har velat inleda en diskussion. Men kan jag nu få svar? Vad är det som gör Sverige bättre skickat att bedöma behoven i ett u-land än u-landet självt? Och av vilket skäl behöver biståndspolitiken centraliseras?

Vi tror snarast, att skall man integrera biståndet i ett lands interna sociala och ekonomiska utvecklingsprocess, bör det decentraliseras. Det är också innebörden i mycket av det arbete SIDA har bedrivit i praktiken. Av vilket skäl vill alltså Sture Korpås centralisera biståndsbesluten och besluten om vad biståndet skall innehålla?

Slutligen vill jag säga att Sture Korpås inlägg demonstrerar oenigheten inom det borgerliga regeringsblocket. Självfallet är det förenligt med demokratin – det är ingen som har sagt något annat. Demokrati ger utrymme för oenighet, och det är just oenighet inom de tre borgerliga regeringspartierna som den här riksdagsdebatten uppvisar.

Anf. 20 STURE KORPÅS (c) replik:

Herr talman! Jag trodde inte att det var främmande för en marxist att utvecklingen kan ske genom en disputation, där nya åsikter prövas emot gamla. Ur detta framstår förhoppningsvis så småningom en klarhet även hos dem som inte kan hänga med från början.

Är Sverige bättre skickat än u-länderna att bedöma deras behov? Nej, självfallet inte. Men Sveriges regering – Sveriges administration – är bättre skickad att bedöma hur svenskt bistånd möjligen får sin bästa användning, hur svensk resursbas kan utvecklas för att möta den fattiga världens behov.

Sedan är det också möjligt att ett internationellt organ, där vi kan spela en

roll, bättre kan sätta in en fattig världs totala behov i ett stort sammanhang än det enskilda landet, som är en del av problematiken.

Det är t. ex. inte självklart att ökenspridningsproblemen prioriteras av en regering som befinner sig mitt uppe i dem och som kanske också har andra och mera näraliggande problem. Då är det viktigt att världen utanför visar på en problematik som är gemensam för många länder, för regioner och ytterst för världen som helhet.

Anf. 21 MATS HELLSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Det är litet svårt att få grepp om vad centern avsett med sin motion annat än att man är emot det nuvarande systemet – det är därför vi tar upp detta. Det är inte av andra skäl, för vi vet faktiskt inte vad centern avser. Vi tar upp resonemanget och vill varna för det, därför att det innebär att centern går hårt emot den uppläggning av biståndet som innebär att man vill stödja en social och ekonomisk utjämning i varje land för sig, vilket hittills har präglat det svenska biståndet och fortfarande gör det.

Inte heller efter Sture Korpås senaste inlägg är det lättare att få grepp om vad centern vill göra i stället. Nu kryper Sture Korpås ur halva motionen. Han säger att den svenska regeringen måste vara bäst skickad att bedöma hur svenska resurser skall användas. Det är en självklarhet att det är riksdag och regering som beslutar om hur biståndet används – det är därför vi har den här debatten. Men i Sture Korpås motion sägs det – det är det man här gjort till huvudnummer – att Sveriges regering därutöver skall göra en bedömning av vad som är världens mest angelägna behov.

Hittills har de angelägnaste behoven fått framkomma efter en diskussion land för land, där resp. u-land måste vara bäst skickat att i sista hand bedöma vad som är de angelägnaste behoven och där u-länderna regionalt också kunnat bedöma vad som är de regionalt viktigaste behoven. Men här är i stället Sveriges regering av någon anledning bättre skickad än u-länderna att bedöma vilka världens mest angelägna behov är. Där är vi tillbaka i en centralisering av biståndspolitiken som centern tydligen står för. En decentralisering är faktiskt det som har präglat den praktiska uppläggningsen och som också måste göra det, om biståndet skall kunna stödja de fattigaste folkgrupperna. Biståndets huvudsyfte är ju att de fattigaste människorna i ett land skall få nytta av biståndet, genom att det är ett led i en utvecklingsprocess som stöder de fattigaste människorna.

Slutligen, herr talman, vill jag säga att jag tror att Sture Korpås i den dialektiska analys som han inledde sin senaste replik med kom närmare Hegel än Marx.

Talmannen anmälde att Sture Korpås anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 22 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! När man i dag beskriver u-ländernas situation tvingas man konstatera att det är de mörka färgerna som dominerar. 1960-talets

förväntningar om snabba framsteg har inte uppfyllts. Hela världsekonomin har ju i själva verket råkat i kris.

Detta har fått allvarliga konsekvenser för oss, konsekvenser som i hög grad står i centrum för den debatt som nu präglar svensk politik. Det har fått ännu allvarligare konsekvenser för de fattiga u-länderna. Den ekonomiska utvecklingen har visat att vi alla – fattiga som rika – är beroende av den världsekonomiska utvecklingen. De senaste årens händelser när det gäller den utvecklingen illustrerar också ganska bra i hur hög grad vi alla – industriländer och utvecklingsländer – är beroende av varandra. Det är väl utvecklat i den s. k. Brandtkommissionen.

Utvecklingen i u-länderna – det måste också sägas – är dock mycket ojämn. Många u-länder kan peka på en ganska hygglig tillväxt under 1980-talet. Medellivslängden har ökat med tio år. Den läskunniga delen av den vuxna befolkningen har ökat från 30 till 50 % under de senaste 30 åren.

Men tyvärr kan vi – trots dessa ljuspunkter – inte komma ifrån att 1980-talet för flertalet u-länder har inletts i krisens och besvikelsens tecken.

För de u-länder som inte har egen olja har kostnaderna för oljeimporten i det närmaste tredubblats sedan 1978. Priserna på de varor som u-länder importerar har stigit avsevärt snabbare än de priser som u-länderna kunnat få ut för sin export. Bara under 1980 och 1981 beräknar IMF att de fattigaste ländernas bytesförhållande försämrats med drygt 15 %. Sedan 1979 har u-ländernas underskott nästan fördubblats och beräknas i år uppgå till 100 miljarder dollar.

För att finansiera dessa underskott har u-länderna bara under 1981 tvingats öka sin sammanlagda skuldbörda från 440 till närmare 500 miljarder USA-dollar. Räntor och amorteringar på dessa lån håller på att bli en orimlig börda för u-länderna. I genomsnitt måste de avsätta nära en femtedel av sina exportinkomster för att klara sina skuldbetalningar. För åtskilliga u-länder är siffran avsevärt högre.

Ökningen av u-ländernas livsmedelsproduktion håller inte jämna steg med befolkningsökningen – det är ett annat allvarligt tecken. U-ländernas behov av att importera livsmedel har fördubblats de senaste fem åren. Trots att de i dag importerar nära 100 miljoner ton spannmål växer ständigt antalet svältande och undernärda.

För att underlätta i första hand de fattigaste u-ländernas börda under 1980-talet måste de rika länderna ta på sig ökat ansvar, främst genom ökade resursöverföringar. Sker inte detta, kommer många u-länder att tvingas till åtstrammingsåtgärder som är katastrofala för deras utvecklingsansträngningar och socialt oacceptabla. De blygsamma ansträngningar i den riktningen som vi måste undergå ställs därmed i sin rätta dager.

De fattigaste grupperna i u-länderna kommer att drabbas hårdast. Miljoner människor, som i dag lever nära eller under existensminimum, kommer att få sin situation ytterligare försämrad. För dem handlar det inte som för oss om en temporär uppbromsning av ökningstakten i världens rikaste land. För dem handlar det om att överleva eller inte.

Inser vi verkligen detta? Finns det hos de rika länderna en beredvillighet att axla ett ansvar? På en del områden finns det tecken som visar att ett sådant ansvar existerar. Brandtkommissionens rapport har bidragit till att höja vårt medvetande om alla länders gemensamma ansvar och gemensamma intressen. Därmed har man fört in ett nytt motiv för biståndsinsatser och internationellt samarbete som jag tror kommer att bli av bestående värde.

Inom FN:s konferens för handel och utveckling har överenskommelse nåtts om en gemensam fond för råvaror, som syftar till att utjämna de kraftiga prisfluktuationer som blivit ett mycket besvärligt problem för de ensidigt råvaruberoende u-länderna. Inom de internationella finansieringsorganen pågår diskussioner om hur verksamheten bättre skall kunna anpassas till nya behov. Vissa OECD-länder, bl. a. Japan, Italien, Västtyskland och Finland, har bundit sig för snabba ökning av sitt bistånd.

Men inte bara när det gäller läget i u-länderna utan också när det gäller i-ländernas vilja att ta ansvar för utvecklingen i den fattiga delen av världen är totalbilden ganska mörk. Biståndet från de rika länderna har stagnerat. Under 1979 minskade USA sitt bistånd med ca 1 miljard dollar. Den nya amerikanska administrationens hårdnande attityd har redan lett till akuta problem för flera viktiga internationella biståndsorgan, bl. a. Världsbanken. Sovjetunionen och andra östblocksländer fortsätter att helt och hållet tvärsina händer när det gäller alla andra insatser än dem som kan gynna de egna strategiska intressena – imperialistiska intressen, om man så vill.

Det är stötande att stormakterna och även en del mindre länder med starka ekonomier inte är beredda att äta sig en skälig del av stödet till u-länderna.

Det protektionistiska trycket i industriländerna blir allt starkare. Det kan naturligtvis vara frestande att hindra konkurrens från t. ex. de nya industriländerna genom olika former av importbegränsningar. Men det vore en kortsynt politik att fullfölja en sådan inriktning. Industriländernas problem måste lösas genom samarbete och genom förändringar i industristrukturen – inte genom isolering.

Nord-syd-dialogen har kört fast. Alla vägar måste nu prövas för att bryta dödläget och för att ersätta retoriken med positiv handling.

De skärpta motsättningarna mellan stormakterna hotar att i än högre grad förvandla fattiga u-länder till brickor i ett globalt strategiskt spel, där världen delas upp i intressesfärer, där stormakternas förmenta strategiska intressen går före den lilla nationens rätt att forma sin egen framtid och där biståndet blir ett maktmedel.

1980-talets realitet är att inget land ensamt kan klara av sina ekonomiska problem. Det är det vi menar när vi talar om det ömsesidiga beroendet mellan fattiga och rika länder, liksom naturligtvis inom de båda grupperna fattiga resp. rika länder.

Det är också med den utgångspunkten som vi nu måste forma det internationella samarbetet till ömsesidig nytta för norr och söder, för fattiga och rika.

Det är vår förhoppning att det toppmöte om nord-syd-frågor som planeras att hållas i Mexico i oktober skall kunna ge den politiska impuls som nu krävs för att bryta blockeringarna och för att återuppta nord-syd-dialogen. Sverige är inbjudet att delta och medverkar också aktivt och konstruktivt i det förberedande arbetet för toppmötet.

Det ömsesidiga beroendet var huvudtemat i Brandtkommissionens rapport. Trots att många regeringar hälsade rapporten med entusiasm, har insikten om det ömsesidiga beroendet haft väldigt svårt att omsättas i praktisk politik. Resonemanget är ändå ganska enkelt, kan man tycka. U-ländernas efterfrågan på industrivaror är en viktig del av vår export. Under 1970-talet svarade u-länderna för en betydande del av expansionen i världsekonomin och räddade miljoner arbetstillfällen i de rika länderna, inte minst i Europa. Exporten av industrivaror till u-länderna är fortfarande den del av industriländernas handel som faktiskt växer.

Om u-länderna – på grund av bytesbalansproblem eller otillräckligt resursflöde från i-länderna – tvingas skära ner sin import, skulle det alltså inte bara drabba u-ländernas utvecklingsansträngningar och göra redan fattiga människor ännu fattigare, utan också i hög grad drabba våra möjligheter att öka vår export.

Låt mig peka på fyra av de viktigaste uppgifterna för det internationella samfundet under 1980-talet.

För det första: Alla länder måste med gemensamma ansträngningar söka minska de politiska spänningarna i världen. Därigenom skulle det bli lättare att sänka militärutgifterna, både i norr och i söder. Konflikter mellan och inom u-länder – ofta underblåsta av stormakter – leder i dag till att en orimlig andel av u-ländernas knappa resurser ägnas åt rustningar.

Nord-syd-klimatet skulle allvarligt skadas, om relationerna mellan stormakterna ytterligare försämras. Både freden och kampen mot fattigdomen hotas, om inte de politiska motsättningarna kan bringas under kontroll.

För det andra: Alla länder måste med gemensamma ansträngningar sträva efter att åter få fart på hjulen i världsekonomin. Och det är precis här som 1980-talets stora möjlighet finns: att genom internationellt samarbete återslussa oljeländernas överskott till produktiva investeringar i u-länderna samtidigt som i-ländernas industriella och teknologiska kapacitet tillvaratas.

Detta är ett samarbete där varje parts intressen måste respekteras. Det är varken meningsfullt eller berättigat att försöka lägga över ansvaret på de oljeproducerande överskottsländerna. Dessa länder har ett berättigat krav på ett samarbete, som syftar till att bygga upp industriell kapacitet för att säkerställa också deras "liv efter oljan".

För det tredje: Alla länder måste med gemensamma ansträngningar säkra livsmedelsförsörjningen för jordens befolkning.

Skulle de nuvarande tendenserna stå sig, kommer livsmedelssituationen i de fattigaste länderna inte att förbättras nämnvärt fram till sekelskiftet. Den skulle inte bli bättre därefter heller.

*Internationellt
utvecklingssam-
arbete m. m.*

Antalet undernärda skulle tredubblas, från i dag ca 500 miljoner människor, en fantastisk siffra, till en ännu mer fantastisk, nämligen 1,3 miljarder redan år 2000.

I det afrikanska Sahelområdet och länderna söder om Sahara väntas livsmedelsproduktionen per person minska markant. Med nuvarande befolkningsökning blir livsmedelsbrist och arbetslöshet helt enkelt oundvikliga i många länder.

En övergripande uppgift för alla utvecklingsansträngningar måste vara att se till att öka resurserna, så att de räcker för alla och blir fördelade på ett rättfärdigt sätt. En del i ansträngningarna på detta område är familjeplaneringsåtgärder. De utgör en viktig del av den förebyggande hälso- och mödravården. Efterfrågan på sådant bistånd från människorna i u-länderna har också ökat mycket kraftigt. Det måste vara en mänsklig rättighet – så resonerar de och så bör vi resonera – att få tillgång till de kunskaper och de medel man önskar för att kunna reglera familjens storlek.

Det krävs också långsiktiga och målmedvetna insatser på andra områden för att möta svälten. Det krävs stora överföringar av kapital och av kunskap från de rika länderna, men också interna reformer i u-länderna. Det krävs förbättrad lagerhållning av livsmedel i u-länderna och internationella reservlager för att stärka livsmedelsberedskapen i händelse av hungerkatastrof.

Dessutom måste ökningen av livsmedelsproduktionen i u-länderna ske på ett sätt som inte föröder jordens resurser, som inte leder till jordförstöring och ökenutbredning.

För det fjärde: Alla länder måste med gemensamma ansträngningar trygga sin energiförsörjning. Det är en förutsättning för tillväxt och utveckling, både för i-länder och för u-länder.

Världen står inför en gigantisk omställning på energiområdet, där den samlade energiförbrukningen kommer att öka samtidigt som energin blir allt dyrare.

De fattiga länderna har svårast att klara denna omställning. De har drabbats mycket hårt av de ökande oljepriserna, och många länder hotas av försörjningskatastrofer genom att den traditionella energiresursen, ved, förbrukas i alltför snabb takt.

För att hejda denna utveckling krävs en kraftfull satsning på inhemska energikällor också i u-länderna, ökad olje-, gas- och kolprospektering, ökade satsningar på vattenkraft, mer systematiskt utnyttjande av förnybara energikällor, nyplantering av skog för att ersätta avverkning osv. Detta ställer anspråk på väldiga finansiella resurser, som många länder inte har möjlighet att få fram på egen hand. Här behövs alltså internationell samverkan, och vi hoppas att FN-konferensen i Nairobi i augusti i år om nya och förnybara energikällor skall ge värdefulla impulser för ett sådant samarbete.

Vilka insatser, herr talman, kan då Sverige göra i detta internationella arbete för en mera rättvis världsordning? Den viktigaste insatsen vi kan göra är att trots våra egna ekonomiska svarigheter hålla fast vid en målmedveten

och långsiktig biståndspolitik. Enprocentsmålet är och måste förbli ett viktigt inslag i vår utrikespolitiska profil på samma sätt som neutraliteten och vårt stöd till FN.

Det finns ett nära samband mellan våra utrikespolitiska och biståndspolitiska målsättningar. Genom att via bistånds- och u-landspolitiken verka för social utjämning och politisk demokrati i u-länderna verkar vi också för stabilitet och fred, något som självklart är i vårt eget nationella intresse. Omvänt riskerar ekonomisk stagnation – liksom en mycket ojämn inkomstfördelning – att leda till politisk oro, destabilisering och i värsta fall till våld och konflikter med internationella förvecklingar som följd. Det ömsesidiga beroendet mellan i- och u-världen är alltså inte enbart ekonomiskt utan även politiskt.

Det grundläggande – och i sig fullt tillräckliga – skälet för bistånd är moraliskt. Det handlar om att visa solidaritet med människor som har det svårt. Men insikten växer att även vårt egenintresse leder till samma slutsats, nämligen att resursöverföringarna till u-länderna måste öka.

Vi har därför i internationella sammanhang hårt drivit frågan om s. k. massiva resursöverföringar, om en ökning av Världsbankens utlåningskapacitet, bl. a. för energiändamål. På sistone har vi också tagit upp frågan om vilka metoder för internationell beskattning som kan vara praktiskt och politiskt lämpliga.

Också i vårt bilaterala bistånd har vi satsat på åtgärder, som ökar överföringarna av resurser och kunnande från Sverige till u-länderna utöver det traditionella biståndet. Det gäller Swedfunds verksamhet, som syftar till att engagera svenska företag i u-världen. Och det gäller inte minst de förmånliga u-landskrediterna. Hit kan också räknas de särskilda exportkreditgarantierna för länderna i tredje världen.

Det har sagts i debatten att de här inslagen i biståndspolitiken skulle vara tecken på en ökad kommersialisering av det svenska biståndet. Jag noterar med tillfredsställelse att man från socialdemokratiskt håll inte har följt upp det resonemanget med att kräva att de här verksamheterna skall upphöra.

Jag tror att det är klokt, eftersom vad det egentligen handlar om inte alls är att kommersialisera biståndsinsatserna utan att försöka få in mer biståndsinsatser i den kommersiella verksamheten. Vad det handlar om är att engagera kapital inom näringslivet, kapital som annars inte alls på något sätt skulle ha kunnat slussas till de u-länder som är i störst behov av hjälp. Den biståndsinsats som görs för att det här skall bli möjligt är mycket obetydlig.

Samtliga dessa inslag i vår u-landspolitik syftar till att – med måttliga insatser av biståndsmedel – mobilisera privat kapital, och ofta också kunnande, för överföring till u-länderna, kapital som annars sannolikt inte hade kommit att användas för utvecklingsändamål, som jag nyss sade. Vi kanaliserar också dessa kapitalströmmar just till de länder och de områden där vi tror att de har särskilda utsikter att bidra till utveckling.

En betydande del av vårt bistånd – f. n. en tredjedel – går genom de

Onsdagen den
29 april 1981

*Internationellt
utvecklings-
arbete m. m.*

internationella organisationerna. Det är ett naturligt uttryck för vår strävan att stärka FN:s och de internationella organisationernas roll i utvecklings-samarbetet.

Genom ett nära samarbete med de övriga nordiska länderna kan vi ytterligare stärka vårt inflytande i de internationella diskussionerna. Sedan början av 1960-talet har vi också ett nordiskt samarbete i det bilaterala biståndet. F. n. pågår fem olika nordiska projekt, i Tanzania, i Kenya och i Moçambique. Detta samarbete regleras av den nyligen undertecknade Köpenhamnskonventionen, som är en modernisering av det tidigare gällande avtalet om nordiskt samarbete på biståndsområdet.

Vi ökar också satsningen på bistånd via enskilda organisationer. I regeringens budgetförslag och i utrikesutskottets betänkande föreslås en rejäl höjning av den anslagsposten. Därtill kommer förslaget om statligt stöd till en ny fredskår, som kommer att inrättas i de enskilda organisationernas regi.

Dessa satsningar gör vi därför att vi är övertygade om att detta är en bra form av bistånd – engagerat, obyråkratiskt och effektivt. Vårt stöd till de kristna organisationernas, till fackföreningsrörelsens, handikapporganisationernas och andra folkrörelsers biståndsverksamhet är ett stöd till den idealitet och det personliga engagemang som har varit och måste förbli grunden för alla svenska biståndsinsatser. Det är också den kanske främsta formen av stöd, som vi kan ge för att främja en demokratisk utveckling i u-länderna.

Vi söker också i vårt biståndssamarbete – både multilateralt och bilateralt – lägga ökad vikt vid skyddet av miljön och den ekologiska balansen. I många u-länder pågår en dramatisk förstöring av livsmiljön.

Huvudorsaken till miljöförstöringen är i många fall att snabbt växande befolkningsgrupper tvingas att överutnyttja skogen, marken och vattentillgångarna för att överleva. Ett stigande befolkningstryck, energikrisen och livsmedelskrisen bildar en fattigdomens onda cirkel, som hotar att leda till ekologisk katastrof i många områden.

Dessa fundamentala samband måste ägnas ökad uppmärksamhet i det internationella biståndssamarbetet. Vi måste aktivera de internationella organens verksamhet på miljöområdet. Vi har t. ex. föreslagit att FN:s miljöprogram, UNEP, ges ökade resurser.

Men också i vårt bilaterala bistånd måste miljöaspekter och ekologiska samband ges större tyngd. I årets budgetproposition föreslås bl. a. ett särskilt anslag på 30 milj. kr. för miljö- och markvårdsinsatser. Också i det reguljära biståndssamarbetet i mottagarländerna måste miljön ges en mera framträdande plats. Redan i dag går betydande summor till t. ex. skogsplantering eller vattenvård.

F. n. förbereds svenska insatser i det torkdrabbade Sahel-området i Afrika. Det gäller bl. a. byskogsprojekt i Senegal. Övre Volta och Niger, där det svenska stödet kommer att kanaliseras genom de internationella organisationer som redan är verksamma i området.

Herr talman! Vid sidan av de frågor som är aktuella i nord-syd-

diskussionen finns en rad andra områden, som är centrala i den svenska biståndspolitiken.

De senaste årens utveckling visar att det är de allra fattigaste länderna – särskilt i Afrika – som kommer att möta de svåraste problemen på 1980-talet. Det svenska biståndets inriktning på de fattigaste länderna måste därför bestå.

Under senare år har det svenska biståndet haft en markerad södra Afrika-profil. Såväl i riksdagen som i den allmänna opinionen har det rått en bred uppslutning kring vårt humanitära stöd till befrielseströrelserna, flyktingarna och de fria staterna i södra Afrika. Vårt bistånd är ett led i kampen mot apartheid och ett stöd till de fria staterna i deras strävan att göra sig, så långt det är möjligt, ekonomiskt oberoende av Sydafrika. Omkring en miljard av det svenska biståndet satsas i år på stöd till just den här regionen.

Det svenska humanitära biståndet i Latinamerika inleddes efter militärkuppen i Chile 1973. Till en början gällde det stöd till Chile-flyktingar och till personer, som förföljdes i landet.

Efter hand har denna typ av bistånd utsträckts till att omfatta även andra förföljda grupper i Latinamerika. Vi stöder flyktingar, ger hjälp åt politiska fångar, vi bistår anhöriga till dem som dödas eller fängslats.

I dag är detta humanitära bistånd i Latinamerika viktigare än någonsin. De mänskliga rättigheterna kränks systematiskt av militärregimer, som i varje folkligt krav på rättvisa ser en internationell konspiration.

Det gäller t. ex. El Salvador och Guatemala, där militärjuntor med brutalt våld och ett urskillningslöst dödande försöker slå vakt om sina privilegier och ett nära nog feodalt maktsambälle.

Biståndspolitiken är – som jag tidigare betonat – en väsentlig del av Sveriges utrikespolitik. Jag är glad att också Gertrud Sigurdsen underströkt den saken. Den måste präglas av långsiktighet och fasthet.

Vi måste komma ihåg att bistånd i större skala är en 1970-talsföreteelse. Det är inte mera än 5–6 år sedan vi uppnådde enprocentsmålet i Sverige.

Vi måste komma ihåg att många av våra mottagarländer bara har varit självständiga i några få år och att det tar lång tid att befria sig från det koloniala arvet och också ganska lång tid att leva upp till de kanske relativt barska krav på effektivitet som vi ställer i den här debatten.

Vi måste vidare komma ihåg att dessa länder under 1970-talet inlett sina utvecklingsansträngningar mitt i den värsta kris som världsekonomin upplevt sedan krigsslutet.

Allt det här måste vi ha i minnet när vi diskuterar biståndet och biståndets resultat. Vi måste visa tålmod och se realistiskt och nyanserat på u-länderna och deras förutsättningar. Vi måste i framtiden göra mer för att konsolidera redan gjorda biståndsinsatser, t. ex. se till att vi gör färdigt det vi håller på med innan vi kastar oss in i nya biståndsprojekt.

Men kravet på långsiktighet får inte innebära att vi avsäger oss all handlingsfrihet. Inom ramen för de mål och de riktlinjer som en enig riksdag ställt upp för biståndet finns tillräcklig rörelsefrihet för att möta de krav som

Onsdagen den
29 april 1981

*Internationellt
utvecklingsam-
arbete m. m.*

nya behov och ny kunskap ständigt kommer att ställa.

Men principen om landprogrammering innebär *inte* att vi skulle vara förhindrade att i en aktiv dialog med mottagarländerna ge vår syn på biståndets innehåll och på utformningen av konkreta projekt eller program. Landprogrammeringen är *inte* heller något hinder för att vi på svensk sida satsar mera på sektorer där vårt eget kunnande är särskilt stort eller höjer kraven på effektivitet och utvärdering av vårt bistånd.

Herr talman! Våra egna ekonomiska problem och vår egen välfärd har stått i centrum för debatten den senaste tiden. Det kan vara lätt att glömma att vi trots allt lever i ett privilegierat samhälle i Sverige.

Det är en moralisk plikt att hjälpa människor i nöd. Men vi måste sluta att se u-länder som osjälvständiga, maktlösa och hjälpbehövande. Det handlar i hög grad om länder som vi måste samarbeta med för att bygga en bättre, rättvisare och tryggare tillvaro för oss alla.

Anf. 23 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Herr talman! Det var ett vackert tal som utrikesministern höll, men i långa stycken mycket substanslöst. Han glider snabbt förbi de viktiga frågor som har tagits upp och kritiserats här, bl. a. kommersialiseringen av svenskt bistånd.

Till att börja med säger Ola Ullsten att det inte bara finns moraliska skäl att bedriva biståndsarbete utan att det också finns en stor part av egenintresse. Det är just detta det handlar om när vi kommer in på frågan om kommersialiseringen av bistånd. Privata företag, stora multinationella bolag, går inte in i något slag av biståndsarbete av moraliska skäl, utan de går in i biståndsverksamheten på grund av egenintresse, för att de ser att det finns pengar att tjäna. Det är detta som gör att man blir orolig, när man ser hur det svenska biståndet, i och för sig långsamt och smygande, har ändrat karaktär under de borgerliga regeringarna. Om man på ett tidigt stadium släpper in privata företag men säger att det inte är fråga om en kommersialisering av biståndet utan om att föra in biståndet i det kommersiella arbetet, då är man inne på mycket farliga vägar. Om alltmer av det svenska biståndet kanaliseras via fonder av olika slag, privata industriprojekt o. d., måste detta uppmärksammas och kritiseras. Då kommer nämligen inte biståndet de fattigaste till godo, Ola Ullsten.

Jag saknar fortfarande, trots det mycket positiva vidhållande vid programländer som Ola Ullsten här gav uttryck för, kommentarer till det faktum att det inte hjälper att tala om de fattigaste länderna. Det finns många länder som är mycket fattiga, men där all utifrån kommande hjälp aldrig någonsin når fram till de fattigaste människorna. Och det är detta som är viktigt, när vi väljer var vi skall satsa våra pengar.

Sedan några ord om multilaterala engagemang. Vi har kritiserat dessa och sagt att de bör inskränkas. Och jag vill citera ur propositionen, där regeringen själv skriver följande om de multilaterala satsningarna: "Nya organ och fonder kan nämligen leda till samordningsproblem, dubbelarbete och slöseri med resurser. Administrationskostnaderna växer och biståndet

fördyras." Här har alltså regeringen mycket riktigt varit uppmärksam på att det kan finnas risker med dessa multilaterala satsningar. Därför är skälen ännu starkare för att vi skall vara sparsamma med multilaterala insatser – minska dem i stället för att öka dem.

Anf. 24 OLLE GÖRANSSON (s):

Herr talman! Jag skall på några minuter försöka ta upp en del av de reservationer som vi socialdemokrater har antecknat till detta betänkande.

Låt mig börja med hur vi bedömer läget i Centralamerika. Vi har i en reservation krävt att Sverige framöver skall ägna detta område ett ökat intresse. Alla är väl medvetna om att det som håller på att ske i Centralamerika inte är någonting annat än uppseglandet av en ny, stor regional konflikt mellan en rad länder. Inte minst USA:s stöd till vissa diktaturer och arbete med att dra in sitt livsmedelsbistånd skärper läget i Centralamerika. Antalet flyktingar från El Salvador är i dag oerhört stort. Man räknar med att det har fem- till sexdubblats på ett halvår. Enligt flyktingkommissariens beräkningar är det nu 300 000 människor som har varit tvungna att fly från El Salvador till näraliggande länder, främst Mexico.

Den starka försämringen av situationen i Centralamerika bedömer vi vara så allvarlig att den borde föranleda regeringen att öka de humanitära biståndsinsatserna till denna del av vår värld. Vi har i tidigare sammanhang uppfattat att regeringen har en sådan vilja till ökade insatser, om någonting nytt skulle inträffa. Jag vill därför fråga de borgerliga ledamöterna och utrikesministern, om de inte anser att förändringen av situationen i Centralamerika kräver att vi ökar det humanitära biståndet. Vi menar att det har hänt och händer så mycket varje dag att vi inte får komma på efterkälken. Vi måste få människorna och stormakterna att förstå att denna konflikt, om den får rulla för sig själv, kan utvecklas till en stormaktskonflikt.

Flyktingkommissarien räknar alltså med att 10 % av El Salvadors befolkning är på flykt utanför landet. Lägger vi därtill alla de bönder och människor som av stridshandlingar och andra aktiviteter är tvingade att fly inom sitt land, tror jag att vi får en liten bild av hur stort problemet är. Flyktingkommissarien har i de senaste beräkningarna angivit att de 10 miljoner dollar som man i år har till sitt förfogande bara räcker till 50 000 av de 300 000 flyktingar som finns i området. Jag vill därför ställa en direkt fråga till de borgerliga ledamöterna: Är ni beredda att, med hänsyn till utvecklingen, öka det humanitära biståndet till dessa länder?

För andra året i rad har regeringen, enligt vår bedömning, på ett felaktigt sätt använt pengar inom ramen för vissa anslag. Jag tänker bl. a. på anslagsposten för katastrofer från vilken regeringen frikostigt ger pengar till Turkiet. Vi har i vår motion understrukit att katastrofanslaget naturligtvis inte skall användas till andra ändamål än till bistånd vid katastrofer. Turkiets betalningsproblem är inte tillfälliga. Det är inte fråga om någon katastrofsituation, utan läget har varit likadant ett antal år. Och enligt OECD:s

Nr 126

Onsdagen den
29 april 1981

*Internationellt
utvecklingsam-
arbete m. m.*

bedömning kommer Turkiet framöver att behöva nya pengar och fortsatt stöd för att kunna ändra situationen. Vi kan från socialdemokraternas sida inte acceptera att man använder vare sig katastrof- eller biståndsmedel för att förbättra Turkiets betalningsbalans. Vi utgår därför ifrån att regeringen skall uppfatta utskottets uttalande som ett uttryck för en önskan att biståndsanslaget i framtiden inte skall belastas för dessa ändamål. Jag skulle vilja att detta blev bekräftat.

Flyktingproblemen i Centralamerika är inte de enda flyktingproblem vi har att brottas med. Även i Västra Sahara befinner sig människorna i en svår situation. Många bor i tältläger i öknen och måste få förnödenheter utifrån för att över huvud taget kunna överleva. De behöver mat, medicin, filter, tält och skor. Detta är bara några exempel på vad man behöver i det klimat och under de förhållanden som flyktingarna lever. Man räknar med att det i år kommer att bli en av de hetaste somrarna i mannaminne. En temperatur på 60 grader i skuggan blir påfrestande för flyktingarna, naturligtvis framför allt för barn, äldre och dem som är fysiskt svaga.

På senare år har det bevisats att internationella organisationer som UNHCR och Internationella röda korset i sina program för flyktingar inte har nått ut med biståndet. I denna situation är det mycket värdefullt att Rädde barnen har kunnat ha ett samarbete med Polisario och den vägen få ut den humanitära hjälpen till flyktingarna. Men vi menar att det är orimligt att begära att Rädde barnen år efter år ensamt skall ha ansvaret för att åstadkomma kontinuitet i den svenska hjälpen. Vi tror att det nu är dags att vi mer och mer kanalisera vår humanitära hjälp till människorna även direkt via Polisario. Jag kan därför inte instämma i Linnea Hörléns synpunkt att Rädde barnen även framgent bör vara ansvarigt för de svenska humanitära insatserna i Västra Sahara.

Herr talman! Utrikesministern saknade socialdemokraternas kritik när det gäller kommersialiseringen, det bredare samarbetet och importstödet. Kritiken finns kvar, men man skall göra klart för sig vad det är vi kritiserar.

Det vi tycker är fel är att man använder biståndsmedel för att väcka och stimulera den svenska industrin att söka sig till länder i tredje världen. Jag kan förstå regeringen, som vill försöka öppna ögonen på det privata näringslivet, eftersom vår industri tydligen är hopplöst underutvecklad när det gäller att sälja sig i utvecklingsländerna och bearbeta dem. Men vi tycker som sagt att det är fel att man skall använda biståndsanslag till vår industri. Man skall i varje fall inte använda de pengar som vi diskuterar i dag. Det måste vara andra departements uppgifter att se till att vår industri söker sig ut på exportmarknaden, till nya länder.

Herr talman! Låt mig till sist säga någonting om fredskåren. Det har fattats ett beslut om inrättande av en ny fristående fredskår. Den är en ny företeelse. Arbetet med den inleddes för några månader sedan, och redan nu är man från utskottsmajoritetens sida beredd att sätta projektet i sjön. Vi är alltså inte kritiska mot projektet, men vi är kritiska därför att vi tror att arbetet med att inrätta en ny fredskår måste ges sådan tid att man hinner förankra alla de

goda viljor som finns i folkrörelser, hos myndigheter och inte minst i de länder där fredskåren skall verka. Vi menar att man bör skynda sakta för att få till stånd en sådan förankring av fredskåren att de ungdomar – som det i första hand är fråga om – som söker sig till denna kår känner att organisationen ligger fast och att den insats de gör är till nytta både för mottagarländerna och för dem själva.

Herr talman! En av de stora biståndsposterna är anslagen till de internationella biståndsorganen: 1 707 milj. kr. – en ökning med 236 milj. kr. Den här anslagsposten i biståndsanslagen är mycket sällan diskuterad, och jag tror det kan vara på sin plats att säga någonting om den.

Att vi inte diskuterar dessa frågor beror väl närmast på att enigheten är stor och att vi på alla sätt vill stödja dessa internationella organ, som arbetar med olika projekt för människor och för länder. Efter att ha gjort en del besök ute på fältet och sett en del av dessa projekt vill jag dock säga att det finns all anledning för oss att visa dessa internationella biståndsorgan vårt intresse. Vi får inte inskränka vår påverkan till att vi bara medverkar vid årskonferenser och ger anslag. Jag tror att det också är mycket viktigt – inte minst för att upprätthålla den tro vi har på dessa internationella organ – att vi fortlöpande följer organens arbete och ser till att de pengar och resurser som finns kommer projekten till godo och inte hamnar i en byråkrati som förlamar verksamheten.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till de socialdemokratiska reservationerna.

Anf. 25 LINNEA HÖRLÉN (fp) replik:

Herr talman! Jag vill bara kommentera några av de områden som Olle Göransson berörde. Först gäller det El Salvador. Det ställdes en fråga om huruvida regeringen ville ställa upp på ökade anslag i det sammanhanget. Jag vill då påpeka att under det år som har gått har inte mindre än 8 milj. kr. utgått som anslag till El Salvador för humanitär hjälp. Det är en förhållandevis mycket hög summa. Regeringen följer f. ö. utvecklingen i El Salvador med uppmärksamhet och har naturligtvis för avsikt att också anpassa sina anslag åt det hållet efter utvecklingen.

Olle Göransson nämnde också Polisario, och han efterlyste andra kanaler för biståndet än den som nu finns. Det är ett ganska drygt arbete att få fram ett fungerande system för att kanalisera bistånd, och när det nu fungerar väl anser vi att det inte finns någon anledning att slå sönder det och låta det upphöra. Så länge det fungerar tillfredsställande och så länge Rädda barnen själva ställer upp för denna uppgift finns det ingen anledning att förändra kanalen för detta arbete.

När det till sist gäller fredskåren är det så, att det system för fredskår som funnits har visat sig vara mindre tillfredsställande. Tanken är att man nu skulle anknyta den till ett engagemang som man har sett fungera väl i volontärsystemet. Vi får hoppas att detta kan utvecklas. Men vi är också medvetna om att en ny fredskårsorganisation inte byggs upp på en gång, utan vi räknar med att detta är ett arbete som så småningom får växa.

Anslagsberäkningen har också anpassats till tanken att detta arbete måste finna sin form och utvecklas så småningom.

Anf. 26 OLLE GÖRANSSON (s) replik:

Herr talman! När det gäller Centralamerika och Sydamerika över huvud taget är jag fullt medveten om att anslagen till humanitära hjälpsatser har ökat kraftigt under senare år. Men mitt påstående och vår reservation gäller framför allt det nya som håller på att ske inom detta område – hur riskerna för hundratusentals människor ökar och hur hopplöst små de anslag är som flyktingkommissarien handhar i förhållande till det reella behovet. Man får inte blunda för att det i dag sker vapenexport till praktiskt taget alla länder i detta område och att denna med ganska kort varsel kan sätta hela området i brand. Jag tror att det är mycket viktigt att Sveriges riksdag och regering säger någonting i detta läge för att väcka världens uppmärksamhet på att vi inte vill ha ett nytt Vietnam, att vi inte vill att människor tvingas lämna området på grund av stormaktskonflikter. Därför ser vi i vårt parti det som mycket väsentligt att vi stödjer, följer och på alla sätt bidrar till de fredsbevarande och humanitära krafter som fortfarande kan verka i detta område.

Anf. 27 LINNEA HÖRLÉN (fp) replik:

Herr talman! Jag delar Olle Göranssons uppfattning att vi måste göra allt för att undvika en utveckling i El Salvador motsvarande den i Vietnam. Men jag är också övertygad om att regeringen med uppmärksamhet följer utvecklingen och vidtar de åtgärder som i det avseendet kan vara angelägna.

Anf. 28 INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Låt mig börja med att instämna i vad Gertrud Sigurdsen och andra talare har sagt om att det stora antalet reservationer kan ge intryck av en större oenighet mellan de olika partierna än vad som finns. Genom att peka på enigheten om de grundläggande biståndsmålen kan vi vederlägga ett sådant synsätt. Den oenighet som finns har det kort och koncist redogjorts för i första hand i den inledande sammanfattningen i den socialdemokratiska motionen 1206 samt givetvis i reservationerna vid utskottets betänkande, där jag skall beröra reservationerna 17, 18, 19 och 22.

Ett par decenniers bistånd från i-länder till u-länder har givetvis haft effekt i olika avseenden. Grunden till världens efter andra världskriget ökade engagemang i utvecklingsländerna var till en början rent humanitär. En långtgående underutveckling, politisk instabilitet, livsmedelsbrist, en skrämmande låg medellivslängd och en med befolkningsökningen växande analfabetism gjorde insatser nödvändiga av rent humanitära skäl. Med förbättrade förhållanden och växande politisk självständighet, med nya statsbildningar och frigörelse från kolonialmakter förändrades inte bara u-ländernas medvetenhet utan också deras kapacitet att tillgodogöra sig bistånd av varierande slag. Ordet utveckling blev väsentligt i det internatio-

nella biståndsarbetet. Nya internationella organ tillskapades, och satsningen på större projekt blev allt vanligare också i det bilaterala hjälparbetet. I princip har ända från början stor, i de flesta fall avgörande, vikt fästs vid mottagarländernas egna önskemål när det gäller utformandet av bistånd.

Under det senaste decenniet har en förändring skett av utvecklingsländernas preferenser. Man önskar i allt högre grad industriellt samarbete. I olika sammanhang framförs krav på förmånliga krediter och på ökad industrialisering. Vid socialdemokraternas u-landspolitiska seminarium här i riksdagen för några veckor sedan betonades alldeles särskilt detta från u-landshåll.

Det är därför svårt att förstå den indignation med anledning av en ökad kommersialisering av det svenska biståndet som socialdemokraterna visar i sin motion. I reservation nr 19 går man emot regeringens förslag om 120 miljoner till förmånliga krediter, trots att de önskemålen är med kraft framförda i olika sammanhang från u-ländernas sida.

Man går emot förslaget genom att hänvisa till att några krediter ännu inte utbetalats. Riksdagen godkände systemet med förmånliga krediter i höstas, men medlen – 60 milj. kr. – hade redan tidigare godkänts av riksdagen. Krediterna har i praktiken bara stått till förfogande sedan den 1 juli förra året. Det rör sig inte heller om några stora belopp.

När det gäller förmånliga krediter är beslutsordningen sådan, att ett första beslut om huruvida ett tilltänt projekt faller inom ramen för systemet fattas av den s. k. samarbetsberedningen, som ju också handhar frågor om bredare samarbete. I denna beredning görs en bedömning i enlighet med av riksdagen fattat beslut, och hittills har tre projekt tillstyrkts. Detta kan vem som helst av utrikesutskottets ledamöter få upplysning om. Sedan beredningen tillstyrkt inleds de mer detaljerade förhandlingarna mellan parterna, och projektet beslutas mellan dem. Det slutliga beslutet om utbetalning av medlen fattas av exportkreditnämnden, och i så måtto har socialdemokraterna rätt att dit har ännu inte beslutsprocessen hunnit. Men entydigt är att behovet av sådana krediter är stort och att krediterna är efterfrågade i mottagarländerna. Utskottsmajoriteten har därför yrkat avslag på reservation nr 19.

Herr talman! Vid resor ute i världen och vid kontakter med våra ambassader noterar vi ofta synpunkter som är värdefulla. Jag har svårt att tro att de socialdemokratiska ledamöterna av utskottet inte själva kunnat uppleva den positiva inställning som systemet med olika former av kreditlätnader har ute i världen. Olle Göransson använde här uttrycket att vår industri var hopplöst underutvecklad när det gällde att få fäste och att få anbud godtaga beträffande projekt av olika slag i u-länderna.

Jag vill framhålla att det utifrån de erfarenheter vi har gjort finns skäl att peka på den stora uppskattning som det av handelsdepartementet administrerade icke-biståndsfinansierade stödet till projektexport har mött. Stödet är avsett till förundersökningar och anbudsgivning, och det ger möjlighet för svensk industri att komma in på ett tidigt stadium. Det är nämligen den möjligheten som svensk industri i jämförelse med andra västländers industrier har saknat. Genom att komma in på ett tidigt stadium kan man komma med i den internationella konkurrensen om projekt i utvecklings-

länderna. En allmän tillfredsställelse har ju också kommit till uttryck när det gäller det nya anslaget inom handelsdepartementet.

Herr talman! Jag vill här med några ord beröra det särskilda yttrande nr 4 som avgivits av de moderata ledamöterna i utrikesutskottet och som gäller det bundna biståndet.

1973 års beslut i riksdagen om bundet bistånd grundades på önskan att minska de negativa verkningarna av biståndet på vår betalningsbalans. I en tid av sviktande betalningsbalans ökar betydelsen av att svenska biståndsmedel används för inköp av varor och tjänster från vårt land. Vi kan från svensk sida konstatera att vårt återflöde av biståndsmedel vid en internationell jämförelse är utomordentligt lågt. Man räknar totalt med att ca 40 % återkommer, varav endast 10 % av det multilaterala biståndet och 50 % av det bilaterala. Att den senare siffran är så pass hög kan säkert till stor del gottskrivas Bai Bang-projektet.

Det finns skäl att analysera varför vårt återflöde är så dåligt. Ett skäl är säkert de band som många av u-länderna har till tidigare kolonialmakter, där språk och tradition bidrar till att man fortsätter att köpa från dessa. Den negativa inställning som från socialdemokratiskt håll gällt alla försök att på något sätt öva påtryckning på ett mottagarland att utnyttja svenska varor och tjänster vid genomförandet av ett projekt har dock säkert betytt en hel del. Med påtryckning menar jag här givetvis en satsning på upplysning, information och demonstration av våra resurser. Det bör därför erinras om att utskottet i sin skrivning säger:

”Detta hindrar inte att det är önskvärt och möjligt att uppnå en avsevärd höjning av återflödet av biståndsmedel till Sverige, särskilt vad avser anslagen till internationella organ. Detta kan ske bl. a. genom att företagen ökar sina försäljningsansträngningar på u-landsmarknaderna och genom ett närmare samarbete mellan näringslivet och biståndsmyndigheterna.” Bakom detta uttalande står ett enhälligt utskott.

Vår ställning när det gäller återflödet framstår som särskilt dålig, om man jämför med förhållandena för andra biståndsgivande länder. De flesta har ett återflöde på över 50 %, i många fall över 80 %, och för vissa västländer är siffran över 100 %. Om vi i Sverige skulle kunna öka vårt återflöde från 40 % till 60 %, skulle det kunna innebära en minskad belastning på vår betalningsbalans med uppemot 1 miljard kronor – plus de effekter detta skulle ha på sysselsättning och produktion här hemma.

Vi har från moderat sida gjort den bedömningen att det i framtiden – om inga internationella överenskommelser kommer till stånd – kan bli nödvändigt att åtminstone temporärt höja också den formella bindningsgraden. Det är nämligen fel att säga att det inte finns ett samband mellan denna och det totala återflödet. När länder skaffar tjänster och varor från ett land, skapas därmed kunskap om detta lands resurser och möjligheter att leverera varor av olika slag. All internationell erfarenhet visar på ett sådant samband.

Den förändring som ägt rum i u-länderna – till stor del beroende på decenniernas biståndsverksamhet – har på alla fronter skapat en ökad efterfrågan på kommersiellt bistånd. Om jag minns rätt har man också från

socialdemokratiskt håll påpekat att kommersiellt samarbete med u-länderna har ett värde. Det är därför faktiskt svårt att förstå att just ett kommersiellt bistånd skulle försvåra u-ländernas strävan till social och ekonomisk rättvisa, vilket framförs i reservation 2. Skall inte biståndet i stället alltmera få karaktären av samarbete? Här finner jag logiken litet oklar.

Helt klart framgår emellertid att socialdemokraterna tycker att det bilaterala direkta biståndet till våra programländer är att föredra framför andra former av bistånd. Ju högre grad av socialism ett land styrs med, desto mer angelägen blir tydligen ökningen av biståndet till landet i fråga. Där finns en samhörighet mellan de socialdemokratiska och de kommunistiska äskandena som är påtaglig. Denna inställning medför givetvis skepticism eller motvilja mot andra typer av bistånd, t. ex. den särskilda programverksamheten.

Fru talman! När det gäller de miljarder som vårt land lägger ut på bistånd måste det väl ändå finnas en marginal för särskilda åtgärder. Det kan vara insatser för handikappade eller för drogfria miljöer – ämnen som har aktualiserats i år – det kan vara insatser för hälsovård, kooperation, undervisning, energi och mycket annat. Av värde är också att sådant som människor i vårt land finner angeläget kan ges utrymme i vårt bistånd och därmed öka intresset och viljan i fråga om biståndet. Jag kan inte se det socialdemokratiska förslaget i reservation nr 17 som annat än litet småaktigt och stelbent. Utskottet har också yrkat avslag på det socialdemokratiska förslaget i reservationen.

Det är ändå så, att det inte bara är information till svenska folket – även om den är av nog så stor betydelse – som skapar förståelse för svenskt bistånd. Socialdemokraterna vill i reservation nr 22 höja anslaget till information med ytterligare 2 miljoner, och det går kanske bra att göra av med de miljonerna. Men jag tror inte att det i huvudsak är ytterligare informationsmedel som behövs. 22 miljoner har föreslagits av regeringen och av utskottsmajoriteten, och det är mycket pengar. 24 miljoner är visserligen mer, men skillnaden kan knappast få någon ökad effekt på biståndsviljan. Jag har inte kunnat få fram att någon organisation som önskat få anslag till u-landsinformation har blivit utan, och jag vore glad om någon av de socialdemokratiska ledamöterna visar på ett sådant fall.

Jag är helt övertygad om att en satsning på särskilda program är betydligt mer verkningsfull ur biståndssynpunkt och också när det gäller effekten på den svenska biståndsviljan.

Till sist, fru talman, några ord om vårt bredare samarbete med Cuba. Här har utskottet gjort ett tillkännagivande genom att begränsa det bredare samarbetet till samma summa som föregående år, dvs. 5 miljoner. Socialdemokraterna yrkar i reservation nr 18 på 20 miljoner. Grunden till detta senare yrkande är oklar. Cuba uppfyller på intet sätt kravet på att höra till de fattigaste länderna – jag minns ännu ett engagerat anförande i kammaren av Birgitta Dahl om hur utomordentligt allting var ordnat i Cuba när det gällde hälsovård, utbildning, barntillsyn m. m. Cuba uppfyller däremot klart kraven när det gäller att bedriva aggressiv militär verksamhet

*Internationellt
utvecklingssam-
arbete m. m.*

Onsdagen den
29 april 1981

*Internationellt
utvecklingssam-
arbete m. m.*

utanför sitt lands gränser, och kubanska trupper har funnits eller finns i 16 olika länder. Cuba ger fullständig utbildning för gerillatrupper från många olika länder, man har skapat en ökad oro i Latinamerika, och åtminstone Colombia har upphört med diplomatiska förbindelser med Cuba. Åtskilliga miljoner kronor har nedlagts på militär verksamhet i afrikanska och andra länder. Som utskottet ser det är det då inte förenligt med de svenska biståndsmålen att höja anslaget för bredare samarbete till 20 miljoner. Den sociala och ekonomiska utveckling i Cuba som socialdemokraterna ömmar för i sin motion kan säkert komma till stånd, om Cuba i högre grad begränsar sina insatser till det egna landet.

Fru talman! Jag talade tidigare om en förändring i u-länderna med följden att på sikt också biståndet förändras till karaktär och utformning. Det finns emellertid en sak som knappast förändras, utan som tvärtom ser ut att bli ett av de allra svåraste problemen för världen att lösa i framtiden. Jag syftar på flyktingsituationen i världen. Båtfolket i Indokina hade ett nyhetsvärde, och genom samlade insatser lyckades tragiken hävas och förhållandena förbättras. Hälften av världens kanske 10 miljoner flyktingar finns emellertid i dag i Afrika. Aprilkonferensen med UNHCR i Genève har i någon mån riktat världens blickar på flyktingsituationen i Afrika. Den är oerhört svår. Jag har också i samband med utskottets skrivning kommit fram till att det – som har anförts här tidigare – hade varit klart felaktigt att stödja det socialdemokratiska förslaget att direkt avveckla biståndet till Pakistan som tillsammans med Somalia och Sudan har så stora problem med flyktingsituationen.

I dag har vi inom UNHCR en budget på 500 miljoner dollar, som finansieras av de ledande väststaterna, och när det gällde båtflyktingarna ställde man upp. Man är i dag inte lika glad åt att ge stöd till marxistiska stater eller till afrikanska stater över huvud taget när det gäller flyktingbiståndet.

Man kan t. ex. konstatera att Sovjet inte lämnar en enda kopek till det internationella flyktingbiståndet.

Tragiken är enorm, och jag tycker, att när man diskuterar svenskt bistånd och den förändring som skett i u-världen, får man inte glömma bort de kvarstående och av mänskligt lidande fyllda problem som ännu är så långt ifrån sin lösning.

Fru talman! Jag skall med det anförda be att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

I anförandet instämde Erik Olsson och Görel Bohlin (båda m).

Anf. 29 OLLE GÖRANSSON (s) replik:

Fru talman! Jag skall kort ta upp några av de påståenden som Ingrid Sundberg gjorde.

Låt mig först få konstatera att likheterna mellan fru Sundbergs anförande

och Ola Ullstens tidigare deklARATION var ganska få. Man undrar hur stora skillnaderna i själva verket är mellan moderaternas och folkpartiets syn på de här frågorna.

Jag skulle vilja kommentera detta med svensk industri och mina påståenden därvidlag. Jag upplevde inte i vad fru Sundberg sade något direkt avståndstagande från vad jag sade, men jag vill ytterligare betona att svensk industri är nonchalant emot u-länderna. Jag har tillsammans med andra kolleger haft tillfälle att se hur det gått med ett projekt som stötts av SIDA. Det är ett stort svenskt industriföretag som helt enkelt ligger för fåfot beroende på att intresset från den svenska industrins sida är lika med noll. Där är detta storföretag, med sin brist på handling och insättande av de resurser som behövs, en skam för svensk industri och därmed också för svensk biståndspolitik.

Jag tror det är mycket viktigt att vi här gör klart för oss att vi måste skilja på vad som är bistånd till olika länder och vad som är berättigade krav på svensk industri. Jag menar att det är handelspolitiska åtgärder som måste sättas in för att vi skall kunna sälja till de här länderna – inte i första hand biståndsmedel.

När det gäller återflödet till svensk industri kan inte vad den svenska industrin är beredd att leverera få vara avgörande för hur stort det bundna biståndet skall vara. Det måste i stället vara mottagarländernas önskan och behov av olika varor som är styrande. Detta är och har alltid varit en målsättning som vi kämpat för, och vi kommer även framgent att i första hand titta på mottagarlandets behov och önskningsar och inte låta biståndet utgöra någon form av försäljningsorgan för svensk surplusmateriel.

Fru talman! Det vore mycket mer att kommentera från min sida, men jag vill här inskränka mig till detta om de förmånliga krediterna.

Anf. 30 INGRID SUNDBERG (m) replik:

Fru talman! Låt mig börja med att hålla med Olle Göransson om att vi självfallet skall skilja på svensk industripolitik och biståndsverksamhet. Jag kan inte här gå in och diskutera svenska industriprojekt, och jag har inte heller något ansvar för sådana projekt i u-länder eller någon annanstans. När det däremot gäller svenska statsmedel och svenskt bistånd som satsas på industriella projekt, även i samarbete med svenska industrier, är det självfallet i samhällets intresse att den verksamheten går bra.

Vi har tidigare kunnat konstatera – det vet Olle Göransson lika väl som jag – att man i andra länder, inte minst i det socialdemokratiskt styrda Norge, har långa listor på stödåtgärder i syfte att underlätta för den egna industrin att utefältet kunna göra insatser som både mottagarlandet och det egna landet har glädje av. Den typen av verksamhet har Sverige tidigare varit förhindrad att bedriva, just därför att vi haft sämre möjligheter att hävda oss i den typen av konkurrens.

Sedan säger Olle Göransson att vår biståndsverksamhet självfallet inte skall ge utrymme för avsättning av svenska surplusprodukter. Det håller jag också med om. Men vad det gäller är att hos mottagarlandet skapa kunskap

och erfarenhet om i vilken mån Sverige kan stå till tjänst med varor som hör ihop med projekt, om vilket enighet nåtts mellan givarlandet och mottagarlandet.

Sedan till frågan om var problemet verkligen ligger. Det har hittills varit bl. a. det höga kostnadsläget, där Sverige har haft svårt att hävda sig i en internationell konkurrens. Men det har också varit u-ländernas tradition att köpa från länder där man alltid tidigare har köpt. Jag tycker kanske att det är svekfullt att säga att det är svensk industri som misslyckandet helt och hållet faller på. Man kan väl säga att det är i marknadsföringen från det svenska biståndsorganets sida och från ambassadernas sida som felet har kunnat ligga. Men i det avseendet har årets budgetproposition klart visat på de stora satsningar som man skall göra från departementets sida för att råda bot på de missförhållanden som eventuellt har rått. Jag vill också hänvisa till det citat som jag läste upp ur utskottsbetänkandet tidigare.

Anf. 31 OLLE GÖRANSSON (s) replik:

Fru talman! Fru Sundberg kommer nu in på kostnadsläge och annat som försvårar för svensk industri att uppträda på dessa marknader. Men jag tror att vi inte gör svensk industri någon tjänst om vi här låter företagen bestämma vad det är för någonting som mottagarländerna skall ta emot, utan skall svensk industri någonsin komma ur den förlamning som den f. n. befinner sig i måste den stimuleras till att gå in på nya områden och stimuleras till annat som ligger i takt med utvecklingen.

Jag upprepar att vi inte stöder svensk industri, vare sig med biståndmedel eller annat, genom att påtvinga andra länder produkter som vi inte kan avsätta på andra håll i vår värld.

Fru Sundberg tar upp detta med förmånliga krediter och anser att det är någonting fantastiskt – här har man nu fått tre förfrågningar om förmånliga krediter, och systemet har inte funnits mer än ett halvt år. Vi menar att de 60 miljoner som riksdagen anslog i fjol räcker till många olika projekt. Vi räknar med att det aldrig kan bli något annat än subventionering av vissa exporter, och då bör i rimlighetens namn de 60 milj. kr. som riksdagen anslog räcka för att subventionera export för kanske 500–600 milj. kr. Det är med den utgångspunkten vi anser att någon ny påfyllnad inte bör ske nu utan att man på detta område bör avvakta och se hur stort behovet av förmånliga krediter är.

Jag vill än en gång, fru talman, upprepa att detta är icke biståndsinsatser utan detta är industriinsatser, och det vänder vi oss emot.

Anf. 32 INGRID SUNDBERG (m) replik:

Fru talman! Jag försökte i mitt anförande visa på den förändring av önskemål som vi märker över hela världen när det gäller bistånd. Jag skall ge Olle Göransson vad han kan betrakta som en liten lektion i hur det fungerar i praktiken genom att ta ett konkret fall.

Det fungerar inte så att vi säljer överskottsmateriel från Sverige. Jag har just gjort en resa i Ostasien. Där gäller det bl. a. ett mycket stort gruvprojekt

– sådana projekt är mycket stora. Det gäller för de olika länderna att komma in på ett tidigt stadium och titta på projektet i fråga, överväga vilka anbud som kan vara intressanta för t. ex. svenska företag samt skapa underlag – och det är inte billigt – för sådan anbudsgivning, där bl. a. handelsdepartementets nya anslag blir till glädje. När sedan det ifrågavarande landets regering skall besluta om till vilka länder orderna för ett sådant här projekt skall gå är det en stor fördel att man har varit inne på ett tidigt stadium, kunnat lämna ett anbud och garanterat krediter för projektet i fråga – det är därmed man konkurrerar. När det sedan gäller återflödet är det självklart – och det vet Olle Göransson lika väl som jag – att när det rör sig om gruvindustri eller andra sådana industrier har vi i Sverige utomordentliga resurser som kan ställas till förfogande på det internationella planet. Det gäller alltså att få miljonprojektet – det kan röra sig om hundratals miljoner – att gå tillbaka till vårt land även då det till vissa delar är finansierat av svenska biståndsmedel. Men i det här fallet är det fråga om kreditlättnader och alltså inte om nedsättning eller om att vi på något sätt skulle behandla våra biståndsländer illa. Det bundna biståndet fungerar likadant, fast det då gäller länder där vi har en mer konkret utformad biståndsverksamhet: vi skall ge dem möjlighet att ibland, av nödvändighet, köpa varor till beslutade projekt – men inte något slags consumers' goods.

Anf. 33 TORSTEN BENGTON (c):

Fru talman! Centerns grundläggande uppfattning om biståndet till andra länder är att det skall gå till de fattigaste människorna i de fattigaste länderna. Denna uppfattning har alltmer vunnit gehör. Under 1970-talet har glädjande nog en allt större del av DAC-ländernas bistånd gått till de fattiga länderna. U-länder med per capita-inkomst på mindre än 400 dollar tog emot 52 % av DAC-ländernas bilaterala bistånd under 1978. I vad gäller de svenska förhållandena gick av Sveriges bilaterala bistånd under 1978 80 % till länder med den per capita-inkomst som var mindre än 400 dollar. Skulle vi använda den gamla beräkningen för de fattigaste länderna och räkna med 200 dollar, skulle givetvis det svenska biståndet komma att till mer än 90 % utgå till just de länder som vi anser vara de fattigaste.

Våra biståndsmål har nämnts flera gånger. De är:

1. resurstillväxt,
2. ekonomisk och social utveckling,
3. ekonomisk och politisk självständighet och
4. en demokratisk samhällsutveckling.

Det har dock sagts någonting när beslutet fattades som kan sägas vara en viktig anteckning till protokollet. Det står också i det principbeslut som vi fattade: Också långvariga och allvarliga kränkningar av grundläggande mänskliga rättigheter bör kunna påverka vår beredvillighet att fortsätta samarbetet. Det sägs vidare i utskottets av riksdagen antagna uttalande: Man kan emellertid inte utesluta att det kan ske så grundläggande förändringar i ett mottagarlands politik att det är aktuellt att omedelbart avbryta biståndet. Det är alltså inte självklart att man *alltid* skall ge bistånd, utan det kan hända

att omständigheterna gör att man måste avbryta biståndet.

Vi hade i centern också ett mål som vi kallade för det femte biståndsmålet. Vi föreslog att ekologisk balans skulle införas som ett femte biståndsmål. Då skrev utrikesutskottet i sitt betänkande, som antogs av riksdagen: Ekologiska och miljöaspekter bör därför i likhet med exempelvis sociala hänsyn och sysselsättningshänsyn eller omsorgen om eftersatta folkgruppers behov ingå som självklara komponenter i varje biståndsprogramms utformning och genomförande. Riksdagen har de facto beslutat att det skall finnas ett sådant femte mål; i varje fall är den väg som föreslogs från centerns sida den som man bör sträva efter att gå.

Nu är det inte så att centerns grundläggande uppfattning delas av alla partier här i riksdagen, utan de sneglar ofta efter andra orsaker – ofta politiska – till att ge bistånd. Vänsterpartiet kommunisterna är ju ofta av den meningen att man skall ge biståndet till länder som de kallar för progressiva. Jag skulle dock vilja säga att dessa länder oftast är motsatsen till progressiva. Det alltmer sönderfallande kommunistiska systemet har mer och mer bevisat sin oduglighet att kunna ge högre levnadsstandard åt ett lands folk, än mindre att kunna ge människorna frihet och demokrati. Är det fråga om sådana motiv, så delas de inte av centern. Vi tycker inte att man skall ta sådana politiska hänsyn att man framför allt ger bistånd till de s. k. socialistiska länderna.

Socialdemokraternas uppfattning är ingalunda så solklar. Den har varit vacklande under mycket lång tid. Längre låg man först mycket lågt och fick många anmärkningar både från LO:s dåvarande ordförande och från centern. Det gick så sakta att ett socialdemokratiskt statsråd t. o. m. kände sig föranlåten att avgå med motiveringen att man gav så litet till u-hjälpen.

När centern föreslog enprocentsmålet i riksdagen fick vi inte gehör från någon. Året därefter anslöt sig dock folkpartiet, och senare kom så småningom också socialdemokraterna och de andra och var med på enprocentsmålet. Men det fördröjdes. Det skulle ha varit genomfört 1971/72, vilket inte blev fallet. Det dröjde till 1974/75, innan vi uppnådde enprocentsmålet.

Inför en del av motiven i reservationerna ställer man sig litet undrande när man noggrant läser de socialdemokratiska reservationerna.

Vad beträffar humanitärt bistånd till Latinamerika talar man om "de humanitära hjälpinsatserna till förmån för utsatta och förföljda grupper". Det följer alltså inte precis att det skall vara nödlidande länder, utan det är andra motiv. Vad beträffar Dominikanska republiken talar man om "att förbättra levnadsvillkoren för flertalet". Man kan här ställa sig undrande när man vet att Dominikanska republiken har en årsinkomst per capita på 910 dollar. Det måste alltså vara fråga om andra motiv.

När det gäller det bredare samarbetet med Cuba säger socialdemokraterna att Sverige skall ge fortsatt stöd åt Cubas strävan till nationellt oberoende samt social och ekonomisk utveckling. Försiktigtvis har man inte sagt utveckling i demokratisk riktning – det var kanske bäst att låta bli det när det

gäller Cuba. Men också Cuba har en hög inkomst, nämligen 810 dollar per år^o och capita.

Av dessa små referat får man uppfattningen att det här finns bitankar och att det inte bara gäller att ge hjälp åt nödlidande länder.

Detta medför att man blir litet osäker om den socialdemokratiska u-landspolitiken. Förra året betonade man mycket starkt att vi skulle ge hjälp åt Jamaica. Jag skulle vilja fråga socialdemokraterna: Vart tog Jamaica vägen i år? Beror socialdemokraternas ändrade inställning på att man hade ett val i Jamaica som inte behagade socialdemokraterna. I varje fall finns det ingenting om Jamaica i årets reservationer.

För Angolas del föreslår SIDA 95 milj. kr. Regeringen föreslår ett bifall till SIDA:s förslag. Mats Hellström förteg nogsamt i sitt anförande att det för budgetåret 1979/80 fanns en reservation på 34,6 milj. kr., helt enkelt därför att SIDA gjort den säkerligen alldeles riktiga bedömningen att hela beloppet inte skulle kunna användas effektivt. Trots att denna reservation finns har socialdemokraterna föreslagit att man skall öka biståndet med 25 milj. kr. till 120 milj. kr. Detta är ganska förvånande när det finns en så stor reservation.

Däremot är Bangladesh – oavsett vilken uppfattning man har om regimer och sådant – det absolut fattigaste land man kan leta upp. Jag har uppgifter från The World Development Report 1980. Där redovisas att Bangladesh ligger lägst med en inkomst på 90 dollar per år och capita. Det är det absolut lägsta. Angola har tre gånger så hög inkomst, och när det gäller detta land har man dessutom denna reservation och ett så pass mycket större anslag. Ändå vill man minska anslaget för det fattiga Bangladesh och öka på för det inte rika men litet grand bättre ställda Angola. Det är litet märkligt med socialdemokratisk u-landspolitik.

När det gäller Vietnam föreslås 365 milj. kr., dvs. 1 milj. kr. om dagen, som Allan Hernelius mycket riktigt påpekade. Där föreslår socialdemokraterna en höjning till 400 milj. kr. Men det är inte motiverat för att fullfölja projektet. Sjukhusen är färdiga – det återstår bara vissa efterarbeten. Det är inte heller motiverat för att klara hem Bai Bang-projektet. Jag är förvånad över att man föreslagit en sådan höjning, trots att detta stora projekt täcks in av regeringens och utskottets förslag.

Man måste också ifrågasätta hur Vietnam tillgodoser kraven på upprätthållande av de mänskliga rättigheterna. I början av båda de föreliggande konventionerna om mänskliga rättigheter står det – jag tror att det är i andra artikeln – att självständighet och självstyrelse är det viktigaste för länderna. Hur är det med Vietnams respekterande av Kampuchéas självstyrelse? – det kan ifrågasättas.

Man kan göra en typ av jämförelse som är litet farlig – och jag vill absolut inte säga att vi skall låta oss styras av den – men som det ändå kan vara anledning att nämna i detta sammanhang. Ett så stort och fattigt land som Indien får ett anslag på 40 öre per invånare, medan motsvarande belopp för Vjetnam är 6:35 kr. I Kap Verde, som socialdemokraterna också har värnat om, skulle det med den anslagsökning som de föreslår bli 111 kr. per

invånare. Jag betonar alltså att vi inte skall utgå från sådana jämförelser. Icke desto mindre kan det vara av intresse att se att proportionerna är sådana.

Att därtill Vietnam bryter grovt mot de mänskliga rättigheterna genom att ockupera och bibehålla makten över Kampuchea kan inte försvaras. Dessutom kan man, även om Vietnam är ett fattigt land – det ligger utan tvivel mycket lågt på inkomstskalan, med 170 dollar per capita – ifrågasätts om det inte kunde använda sina pengar till något bättre än att upprätthålla en krigsmakt, som nu betecknas som världens sjätte i styrka, och att med den ockupera angränsande länder.

I fråga om Cuba har, som Ingrid Sundberg sade, 5 miljoner till bredare samarbete föreslagits i utskottet också i år, men socialdemokraterna föreslår 20 milj. kr. Gertrud Sigurdsen nämnde politiska motiv, men jag vill framhålla att vi inte minskat anslaget till Cuba av sådana motiv utan därför att man där, vilket är bra för det landet, har kommit upp i en inkomst av 810 dollar per capita. Det har också beträffande Cuba påpekats att landet håller trupper i ett stort antal stater, vilket inte heller är en god förutsättning för att vi skall bevilja ytterligare bistånd.

Det var heller inga politiska motiv som låg bakom det förhållandet att biståndet till Tunisien upphörde. Det behöver inte vara några politiska motiv bakom att biståndet till något visst land upphör, utan det kan helt enkelt vara fråga om en anpassning som bör ske.

Beträffande Dominikanska republiken har regeringen, som jag tidigare nämnt, föreslagit 10 milj. kr. för ett bredare samarbete, men socialdemokraterna fördubblar till 20 milj. kr., trots att per capita-inkomsten där är 910 dollar.

Vi har från centerns sida i vår strävan att man skall ge till de fattigaste länderna också fört fram vissa uppfattningar, som har blivit föremål för en del diskussion och kritik, i synnerhet från socialdemokraternas sida. Trots att Sture Korpås nu har förklarat hur det ligger till upprepar Gertrud Sigurdsen enständigt att hon inte har fått svar och att hon inte förstår de besked som lämnas. Det är då bara att konstatera att ord inte behöver vara annat än ord – även om man förstår ett visst sammanhang, kan man fortsätta att hävda att man inte gör det och att frågorna inte är utklarade.

Vi har i vår motion sagt att riksdagen bör förelägga regeringen ett program för hur svenskt utvecklingsbistånd bör organiseras och inriktas på att möta de fattigaste människornas mest grundläggande behov och på att bidra till att bevara jordens miljö och produktiva resurser. Vi vet alla noggsamt att nöden i världen är oerhört stor. Sverige är ett litet land och kan aldrig göra särskilt stora insatser. Vi avstår dock 5,8 miljarder till u-landsbistånd, trots att vi lånar pengar till det. Centern menar att regeringen får gå igenom nöden i världen och kartlägga var det är som svårast, såsom den också tidigare i viss mån har gjort. Sedan blir det fråga om en prioritering av det som Sverige ger, på det som vi anser vara de mest angelägna behoven. Jag tycker att det borde vara ganska lätt att förstå att man skall bedriva en sådan u-landspolitik. Socialdemokraterna har i denna kammare visat, och annars också, att man har en mycket konservativ uppfattning, så det är kanske inte konstigt att man

ställer sig tvekande, när något nytt föreslås.

Från centern har vi också ett annat förslag, som kan vara något att begrunda för socialdemokraterna, nämligen att man skulle sätta upp vissa gränser för hur länge vi skall ge bistånd. Om vi ger bistånd till ett land några år, förväntar man alltid att detta bistånd skall fortsätta nästan i oändlighet – det är mycket svårt att avveckla. Som vår biståndspolitik nu är utformad råkar man alltid ut för den svårigheten. Detta är inte någon lämplig form för bistånd. Den norska politiken är betydligt bättre. Där upprättar man ett avtal som sträcker sig över en tid av två eller tre år eller längre. Därefter finns inte någon säkerhet för att biståndet skall fortsätta. Bistandsfrågorna kan likväl handläggas på ett sådant sätt att det inte blir några abrupta avbrytanden. Det norska systemet är att föredra, och det vore lämpligt att socialdemokraterna talade med sina socialdemokratiska vänner i Norge. Då kunde man kanske få en del råd, så att man därefter kunde ansluta sig till centerns linje.

En fråga som också har diskuterats mycket är naturligtvis i hur hög grad biståndet skall vara bundet till inköp i Sverige. Vi kan inte få så stora summor till vårt land, för vi kan ju inte dirigera det multilaterala biståndet och kräva att man skall köpa svenska varor. Men när det gäller bilateralt bistånd är det min uppfattning att den del som köps i Sverige bör öka. Vår ekonomiska ställning är inte så lysande att vi kan avstå från det, utan i den mån det är möjligt – det finns inte heller så stora möjligheter när det gäller det bilaterala biståndet – kan vi mycket väl försöka få biståndet att avse inköp i Sverige, allra helst som vårt bistånd inte är så hårt bundet att mottagarländerna måste köpa den eller den artikeln. Vi säger bara att det gäller att köpa svenska varor – mottagarländerna kan själva välja vad de vill köpa utan något hinder från svensk sida.

Fru talman! Med detta vill jag säga att den socialdemokratiska utlandspolitiken inte är konsekvent, inte är väl genomtänkt och på en hel del områden inte berättigad. Därför finns det ingen anledning att bifalla de socialdemokratiska reservationerna. Centerpartisterna i utskottet har skrivit ett särskilt yttrande, men enighet föreligger i övrigt. Därför ber jag att få instämma i yrkandet om bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

Anf. 34 OLLE GÖRANSSON (s) replik:

Fru talman! Som alltid i biståndssammanhang får man höra Torsten Bengtson ta till sin kända argumentering om de mänskliga rättigheterna, kravet på demokrati i mottagarländerna osv. Det är bra. Det vill vi verkligen ställa upp på. Men om vi enbart skall gå på de kriterierna när vi skall hjälpa och stödja andra länder, tror jag att det blir svårt att hitta länder som vi verkligen kan gå in i. Det kan ju inte vara Torsten Bengtson obekant att det är högst 30 av FN:s 150 länder som har vad vi menar med demokrati, där mer en ett parti får leva och verka.

Det som är det intressanta med Torsten Bengtsons argumentering är att han först slår ett slag för demokratin och de mänskliga rättigheterna och därefter plockar fram alla de länder, Vietnam, Cuba, Jamaica m. fl., där det finns någon kommunistisk eller socialistisk regim, och förfasar sig över att vi

ger dessa länder en enda krona. Jag tycker att det skulle vara mycket klädsamt om Torsten Bengtson någon gång reste sig upp och förfasade sig över de militärdiktaturer som förtrycker många folk och regioner i vår värld. Men tyvärr har jag ännu aldrig under de tal som Torsten Bengtson har hållit fått höra ett enda ont ord om någon enda militärdiktatur, och ändå vimlar det ju av sådana i vår värld.

Efter att ha hört Torsten Bengtsons anförande måste jag konstatera att något nytt börjar växa fram inom centerns biståndspolitik. Det började med den motion som Gertrud Sigurdsen bemötte, och det fortsatte med Torsten Bengtsons tal om fattigdomskriterier, nya målsättningar osv. Jag fick en bestämd känsla av att centern här håller på att mäla sig ur samarbetet och vill gå sina egna vägar i framtiden när det gäller att avgöra hur biståndet skall användas. Det skulle vara intressant att höra om verkligen folkpartiet och moderaterna ställer sig bakom den argumentering som Torsten Bengtson här har använt – om vi har att vänta framöver att alla de tre borgerliga partierna har samma åsikt eller om centern i den här frågan är isolerad från de övriga kollegerna i regeringen.

Anf. 35 TORSTEN BENGTON (c) replik:

Fru talman! Jag är helt villig att fördöma diktaturer, i vilken form de än förekommer. När någon vill peka ut ett visst område i världen som man skall fördöma, så brukar vi i utrikesutskottet alltid säga att den formen, vare sig det är rasdiskriminering eller diktatur, accepterar vi inte. Det är nog tillfälligheter som gjort att Olle Göransson inte har varit här i kammaren när jag tagit upp detta eller inte har läst mina tal. Där har förekommit fördömanden av alla former av diktatur.

Sedan är vi i den besvärliga situationen att det inte är lätt att hitta många demokratier som vi kan ge bistånd till, utan vi får ge bistånd till en hel del länder med regimer som vi egentligen inte gillar. Men det hindrar inte att vi också framhåller att vi inte gillar styrelseskicket där. Och socialdemokraterna var ju också med på det fjärde biståndsmålet, dvs. en demokratisk samhällsutveckling. Fast det förefaller som om man glömmer bort det ibland, som nu i fråga om Cuba, när man i sin reservation har glömt att skriva att man skall försöka få en demokratisk utveckling.

Centern har inte gått några egna vägar. Men biståndsverksamhet är någonting som man arbetar med på lång sikt. Lanserar man en sak, så kan det hända att den inte accepteras första gången. Men så småningom blir den övertänkt, och så får man anslutning. Så var det med enprocentsmålet; vi fick inte stöd första året. Så har det också varit med den ekologiska utvecklingen. I flera fall har vi lanserat ett förslag från centern, och sedan har även socialdemokraterna insett att det var en riktig väg. Vår starka strävan för landsbygdsutvecklingen i agrarländer har ju fått mer och mer anslutning, för det gäller en nödvändig sak. Jag kunde ge många exempel på att det inte är några speciellt egna vägar vi går. Men det är ett banbrytande tänkande som vi har presterat i många fall, och jag hoppas att Olle Göransson och hans parti också så småningom kommer att ansluta sig till det.

Onsdagen den
29 april 1981

*Internationellt
utvecklingsam-
arbete m. m.*

Anf. 36 OLLE GÖRANSSON (s) replik:

Fru talman! När det gäller det banbrytande arbete som centern har lagt ner på biståndspolitikens område skulle det egentligen vara ganska lätt att ur historieböcker och andra källor få fram en helt annan bild än den som Torsten Bengtson här försöker teckna.

Jag gjorde ett påstående, nämligen att det skulle vara klädsamt om Torsten Bengtson i något enda fall, bland alla de länder vilkas ekonomi vi nu är inblandade i, sade något om händelseutvecklingen i ett land med militärdiktatur. Men inte ett land nämndes. Ingenting om vad som sker i Centralamerika, ingenting om vad som sker på andra delar av vår jord nämnde herr Bengtson – mer än att han räknade upp de gamla kända argumenten, varför han är emot Cuba, emot Vietnam osv.

Men jag kanske hörde fel, och jag skulle vilja efterlysa om Torsten Bengtson verkligen nämnde någon militärdiktatur och förfasade sig över den i sitt anförande. Jag tror inte att jag hörde fel, men det skulle alltså vara bra att få det verifierat av herr Bengtson själv.

Anf. 37 TORSTEN BENGTSON (c) replik:

Fru talman! Jag nämnde alla militärdiktaturer, eftersom jag sade att diktaturer inte är acceptabla någonstans. Alla länder som har diktatur vänder jag mig emot. Därmed har alltså Olle Göransson fått alla sådana länder innefattade. Jag accepterar icke några militärdiktaturer – eller andra diktaturer.

Olle Göransson hävdar att det skulle vara något fel i min historieskrivning. Det går ju att använda ord hur som helst. Det var bara ett påstående, och det gavs inte ett enda bevis för att jag inte hade rätt i fråga om det jag sade om den historiska utvecklingen av u-landsbiståndet.

Att jag nämnde Cuba är väl lätt att förklara. Det var därför att det står om Cuba i en socialdemokratisk reservation. Jag nämnde Dominikanska republiken och några andra länder av samma skäl. När vi diskuterar utskottets betänkande är det klart att vi tar upp de reservationer som finns där. Hade ni reserverat er till förmån för flera diktaturer eller andra länder som har en olämplig regim, skulle jag ha berört dem också. Det är ni som genom era reservationer tagit upp debatten om dessa länder, och det var väl artigt av mig att beröra de reservationer ni avgivit, även om jag har andra synpunkter på de regimer ni där behandlar än socialdemokraterna. Den kritiken återfaller alltså på Olle Göransson och socialdemokraterna själva.

Förste vice talmannen anmälde att Olle Göransson anhöllit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 38 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag om kvällsplenum nu uppsatts.

Onsdagen den
29 april 1981

*Internationellt
utvecklingsam-
arbete m. m.*

Anf. 39 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Fru talman! Före mig i talarstolen var en talesman för högerkrafterna – låt vara att det står "centerpartiet" på hans partibeteckning. Men det förbättrar inte saken. Det var ju också representanter för centern och högern som för inte så många veckor sedan besökte rasisterna i Sydafrika. Frågor om demokrati och social utveckling måste vara ett av de viktiga argumenten i vårt samarbete med länder i tredje världen.

Demokrati utan social utjämning existerar inte. Demokrati med majoriteten i ett u-land som analfabeter existerar inte. En av hörnstenarna för att medvetandegöra människor och därmed utveckla demokratin är att varje man och kvinna, ung såväl som gammal, kan läsa och skriva.

Viktigt att ha klart för sig när vi diskuterar demokrati i framför allt våra programländer är något som biståndspolitiska utredningens samtliga ledamöter var överens om, nämligen följande: "Man bör inte enbart se till de formella ramarna för demokrati. Ett folkligt deltagande i beslutsprocessen är självfallet viktigt även om det inte sker inom i västerländsk mening demokratiska former. I en del av de s. k. enpartistaterna kan det enda tillättna partiet ha karaktären av en nationell folkrörelse med det främsta syftet att mobilisera mänskliga och materiella resurser för utvecklingen. Inom denna ram finns ofta möjligheter till ett brett deltagande i beslutsprocessen."

För mig är detta en självklarhet. Det handlar om länder som i utvecklingsnivå ligger långt efter oss. Det handlar om att ett flertal av våra programländer desperat kämpar för att hjälpligt kunna mätta miljoners munnar.

Nu är det så att flera av våra programländer inte på något sätt uppfyller de mål och principer som är vägledande för vårt val av länder och för vårt biståndssamarbete.

Jag skall ta upp och jämföra fyra av våra programländer, två med s. k. kapitalistisk utvecklingsmodell och två med en socialistisk.

De första två länderna är Indien och Bangladesh, de tre borgerliga partiernas favoritländer av förklarliga skäl.

I Indien är ungefär 65 % analfabeter – en siffra som tenderar att öka. I Indien svälter dagligen människor ihjäl. Somliga ser detta som ett nödvändigt offer för att välståndet skall kunna tillgodose ett fåtal rika.

När miljoner människor hungrar sitter samtidigt välsituerade godsägare på berg av säd och andra livsnödvändiga livsmedel. De väntar på högsta möjliga pris för att öka på redan feta bankkonton.

Den fattige, den som hungrar – om han eller hon protesterar mot detta, då är det inte godsägaren som grips av polis för samhällsfarlig verksamhet. Nej, det är den hungrande som spärras in och i värsta fall får sina ögon utstuckna eller utsätts för annan grym tortyr.

Nu säger borgarna, dessa biståndshycklare, att Indien har ju flerpartisystem. Ja, men vad hjälper detta, när 65 % av befolkningen är analfabeter och de flesta av de indiska partierna genomkorruperade?

I Bangladesh blir de fattiga än fattigare och den lilla rika och härskande klassen allt rikare och allt mäktigare. Analfabetismen breder ut sig, de

mänskliga fri- och rättigheterna är satta på undantag. De biståndsmedel som skickas dit kommer de redan väl tillgodosedda till del.

Biståndet till Indien och Bangladesh bidrar till att öka förtrycket och fattigdomen. Till dessa två länder ökar Sverige biståndet varje år – en halv miljard biståndskronor, nära nog. Jag skulle ha accepterat detta under en förutsättning, nämligen att man haft garantier för att de fattigaste fått del av dessa biståndspengar.

Det som präglar Indien och Bangladesh är enligt de borgerliga partierna demokrati, mänskliga rättigheter och social utveckling.

SIDA:s Landöversyn 80 tog upp vissa av de problem som jag nu pekar på, bl. a. när det gäller Indien och Bangladesh. Man föreslog vissa förändringar av biståndet, och till Bangladesh ansåg man att ingen ökning skulle ske. Vart har detta tagit vägen? Jo, de borgerliga partierna har sopat det hela under mattan, och det förstår jag. Det var besvärande fakta som framkom i Landöversyn 80 men jag måste fråga: Har också socialdemokraterna varit med på att man skulle behandla Landöversyn 80 på det sätt som man har gjort?

De två länder med en socialistisk utvecklingsmodell som jag skall nämna är Vietnam och Etiopien. Vietnam, som så fruktansvärt sargats av USA-imperialisternas angreppskrig, är fattigt. Landet lider fortfarande hårt av USA:s raserande av dammar och bevakningsanordningar, av USA:s förgiftning av jord och skogar, av USA:s efterlämnade minor.

Vietnam där miljoner människor sörjer sina mördade och försvunna anhöriga, Vietnam som brottas med enorma svårigheter att återställa den vietnamesiska kulturen i södra Vietnam efter den dekadenta kultur som USA:s krigsmakt inplanterat under sin närvaro där – svartabörshajar, en omfattande narkotikahandel, prostitution och hundratusentals veneriskt smittade –, Vietnam som är ett av de fattigaste programländerna har kraftigt nedbringt analfabetismen, fördelar sina knappa resurser jämnt, har en utbyggd barntillsyn – visserligen primitiv jämförd med den hos oss, men med ett långt större antal platser än vad vi själva har åstadkommit här hemma.

Till detta programland skär man ned biståndet. Man gör det därför att man beskyller Vietnam för att kränka de mänskliga rättigheterna samt för att ockupera Kampuchea. Först till detta om de mänskliga rättigheterna eller de politiska fångarna. Har det undgått borgerligheten att tusen och åter tusen vietnameser i f. d. Sydvietnam begick grova brott mot sina bröder och systrar – tortyr och mord? Är det dessa människor som borgarna ömmar för? Jag utesluter inte att det också i Vietnam sker vissa övergrepp, men vad begär man? Rättsliga övergrepp begås ju också i vårt eget land. Dessutom finns det svenska företag som använder militärjuntans polis och militär mot strejkande och hungrande arbetare i São Paulo i Brasilien. Inte har jag hört borgarna reagera mot detta – eller mot de svenska företag som i de s. k. frizonerna använder sig av barnarbete. Det viktiga är att Vietnam ändock slår vakt om de mänskliga fri- och rättigheterna och rättar till eventuella misstag. Så sker i dag.

Onsdagen den
29 april 1981

*Internationellt
utvecklingsam-
arbete m. m.*

När det gäller Kampuchea har det tydligen undgått borgarna att USA bombade också detta land sönder och samman och att detta möjliggjorde för Pol Pot att inte bara systematiskt utrota en stor del av Kampuchreas befolkning utan också systematiskt angripa vietnamesiska byar och människor. Det har undgått Vietnams och Kampuchreas belackare att livet har återkommit till Kampuchea, att städerna åter blomstrar och att den värsta svälten har avvärijts. Det har tydligen också gått borgerligheten förbi att Kina och USA fortfarande uppmuntrar och utrustar resterna av Pol Pots mördarband för nya illdåd mot Kampuchea.

Visst skall vietnameserna lämna Kampuchea, och det sker den dag då USA och Kina upphör med sitt stöd till mördarbanden. Låt oss arbeta för detta gemensamt!

Men får jag ställa en fråga till de borgerliga: Fortfarande finns tanzaniska trupper i Uganda. Vad är skillnaden mellan dessa och de vietnamesiska trupperna i Kampuchea? Enligt min mening finns det ingen som helst skillnad i fråga om bevakelsegrunderna för truppers närvaro i Kampuchea och i Uganda. Varför tiger ni om de tanzaniska trupperna i Uganda? Ett svar krävs, om ni skall tas på allvar när det gäller kritiken av de vietnamesiska trupperna i Kampuchea.

Till sist några ord om Etiopien. I november 1974 störtades kejsarregimen och en progressiv regim övertog ledningen av landet. Man gjorde slut på en fruktansvärd regims skräckvälde. Man berövade godsägarna jorden och delade ut den till de miljoner och åter miljoner svältande jordlösa och arrendatorerna. Nu fungerar landsbygden, och den värsta undernäringen och fattigdomen är avvärijd. Nu fungerar det s. k. CADU-projektet så som vi avsåg när det infördes under kejsartiden. Nu pågår en systematisk skogsplantering för att förhindra jorderosion och torka. Nu pågår ett alfabetiseringsprogram, som förra året resulterade i UNESCO:s guldmedalj. Nu kan ingen längre ockra i bostäder och mark. De är nationaliserade och förvaltas av stadsdelsföreningar, alltså av människorna.

Men visst brottas regimen och befolkningen i Etiopien med enorma svårigheter. Kejsarsystemet lämnade efter sig 80 000 prostituerade bara i Addis Abeba samt tusen och åter tusen vilda eller halvilda föräldralösa barn. Här gör f. ö. Rädda barnen en mycket fin insats med den s. k. barnbyn Amba, där dessa vilda barn tas om hand. Tusen och åter tusen stympade människor finns. Under kejsartiden stympades som bekant barnen för att bli mer attraktiva som tiggare.

Under den tid då kejsaren förde sitt skräckvälde fanns inga mänskliga fri- och rättigheter i Etiopien. Men då var de borgerliga partierna här i riksdagen tysta och hyllade kejsarsystemet. I dag, när den nya regimen bedriver en under ytterst svåra omständigheter social utvecklingspolitik, som också kommer att innebära demokrati, då kastar man sig över landet, då minskar man biståndet. Än en gång är det mänskliga fri- och rättigheter som saknas enligt de borgerliga partierna.

Ja, det finns fångar. Människor som deltog i kejsarsystemets grymheter sitter inspärrade. Mot dem finns överväldigande bevis. Om det blev

rättegång, skulle de dömas till döden enligt etiopisk lagstiftning. Inspärrade sitter också de som under åren 1976–1978 dagligen mördade människor bara för att dessa arbetade för den nya regimen. Är det dessa två kategorier som ni kallar för politiska fångar?

Man kan rikta kritik mot regimen i Etiopien för att dessa två kategorier fångar inte blivit föremål för rättegång. Jag har personligen framfört den kritiken. Man har svarat mig att många av dessa då skulle dömas till döden. Vi föredrar att de får sitta som de gör, säger man, och att vi så småningom, när läget har stabiliserats, släpper dem eller genomför rättegångar med civil domstol. Fortfarande finns nämligen militärdomstolar i Etiopien.

Det finns också människor som under den kaotiska perioden 1976–1978 helt oskyldigt hamnade i fängelse. De pekades då ut som terrorister av dem som verkligen var terrorister. Jag har också tagit upp detta problem med de etiopiska myndigheterna. De har inte förnekat det, men de säger att man håller på att undersöka varje enskilt fall. Dagligen släpps också människor från fängelserna. Att så sker har bl. a. Amnesty bekräftat. Jag tror inte att den osakliga propaganda som borgerligheten i dag bedriver mot Etiopien bidrar till att hjälpa fångarna. Risken är snarare att effekten blir den motsatta.

Med det anförda, fru talman, ville jag ha sagt att till de två sist nämnda länderna – Vietnam och Etiopien – skall biståndet utökas. Till de två först nämnda länderna – Indien och Bangladesh – bör biståndet däremot icke utökas. Snarare bör det avvecklas och eventuellt kanaliseras under andra former. En sådan politik är i överensstämmelse med Sveriges av en enig riksdag fastlagda mål och principer för biståndsarbetet. Det är alltså icke en politisering som vi i första hand önskar, i motsats till borgarna, utan vad vi vill är att man äntligen skall föra en biståndspolitik som stämmer överens med vad vi här har fattat beslut om.

Anf. 40 ESSE PETERSSON (fp):

Fru talman! Välståndsklyftan mellan jordens rika och fattiga länder är en av vår tids största moraliska frågor. Sverige måste bidra till att levnadsstandarden för människorna i u-länderna höjs väsentligt snabbare än i i-länderna. De rika länderna bör till förmån för u-länderna långsiktigt begränsa sina anspråk på naturresurserna, som mänskligheten har att gemensamt förvalta.

Människan har i dag medel att fördärva jorden, förstöra miljön, förändra de ekologiska förutsättningarna och utplåna allt liv. Men människan har i dag också den kunskap och de medel som behövs för att befria världen från svält och fattigdom, så att en människovärdig tillvaro kan skapas för alla.

Internationell samverkan bygger på ömsesidig hänsyn, respekt för folkens självbestämmanderätt och insikten om att de faror som hotar mänskligheten endast kan undanröjas med gemensamma ansträngningar. Härför krävs en global solidaritet som inte gör halt vid nationsgränser och hudfärger eller för politiska och religiösa system. Här gäller det en världsvid gemenskap människor emellan som syftar till en målmedveten resursutveckling i kampen

för en mänskligare värld som präglas av frihet och trygghet för den enskilda människan. Då som först kan vi alla få uppleva en mera rättvis samhällsge-
menskap, oavsett i vilken del av världen vi har kommit att födas och
leva.

Sverige är i ett globalt perspektiv, trots sina omtalade kriser, ett betydande
välfärdssamhälle. Ökningen av det samlade biståndet med 705 miljoner till
drygt 5,7 miljarder kronor är därför tillfredsställande. Samtidigt är det
nödvändigt att vi kan behålla och om möjligt utveckla målsättningen 1 % av
bruttonationalinkomsten i biståndsanslag åren framöver. Vi har här ett
ansvar att internationellt visa vägen för att gemensamt med andra länder
utveckla den globala solidariteten i handling, även när det egna landets
ekonomiska utveckling för tillfället råkar vara kärv.

Ett grundläggande hinder för en framgångsrik samhällsutveckling i många
u-länder är den växande drogkonsumtionen med åtföljande social misär. Här
krävs åtgärder inom biståndsarbetets ram. Jag har tagit upp denna fråga i
motion 1203 till årets riksmöte om internationellt biståndsarbete för drogfria
samhällsmiljöer, som behandlas i utrikesutskottets nu föreliggande betän-
kande. I motionen krävs

”1. att riksdagen uttalar att projektprogram för drogfria samhällsmiljöer i
enlighet med motionen aktualiseras av SIDA inom ramen för det svenska
biståndsarbetet.

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i
motionen anförts i vad det gäller initiativ och samordning med olika
biståndsländer för uppbyggnad av rehabiliteringsanläggningar för drogska-
dade människor.

3. att riksdagen begär att regeringen vidtar åtgärder för att alla
biståndsarbetare får en grundläggande utbildning om de internationella
drogproblemen, främst i vad gäller det område som han/hon skall arbeta
inom.

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen
anförts angående behovet av intensiv bevakning och uppföljning av den
internationella narkotikautvecklingen främst genom FN och WHO:s olika
organisationer och institutioner.”

Jag tog redan för två år sedan upp denna problematik i motion 1775 till
riksmötet 1978/79 då det gällde avalkoholiseringsprojekt på den afrikanska
kontinenten och möjligheterna för SIDA att medverka i detta arbete.
Utrikesutskottet behandlade den frågan i sitt betänkande 1978/79:27, och
man kan säga att utskottet intog en avvaktande positiv hållning. Men i den
följande biståndsdebatten, där dåvarande utrikesministern Hans Blix deltog
och den här frågan kom upp till diskussion, instämde han i motionens syfte,
med klart ställningstagande för att alkoholen var ett stort problem i många
u-länder. För att man skulle kunna få till stånd en framgångsrik utveckling i
 dessa länder gällde det att komma till rätta med drogproblematiken. Det här
har lett till att man i vissa organisationer främst inom nykterhetsrörelsen och
med användandet av statliga medel har kunnat påbörja planeringen av
avalkoholiseringsprojekt på den afrikanska kontinenten, för att där inleda

den sanering som är nödvändig för att vi skall komma till rätta med den sociala misären och möjliggöra ett framgångsrikt utvecklingsarbete.

Det är ännu trevligare att läsa utrikesutskottets betänkande den här gången. Man säger där:

”Missbruk av droger som alkohol och narkotika är ett svårt samhällsproblem av internationell karaktär. Det har därför en plats även i biståndssamarbetet mellan länderna.” Utskottet säger vidare:

”Drogproblemen bör självfallet inte enbart angripas från utbudssidan. Det är även viktigt att berörda länder försöker komma till rätta med missbrukets orsaker och erbjuda lämplig vård för missbrukets offer. Dessa uppgifter faller enligt utskottets uppfattning i och för sig väl inom ramen för vårt bilaterala biståndssamarbete. En förutsättning för ett framgångsrikt bistånd på detta område torde emellertid vara att de mottagande länderna själva anser frågan angelägen. SIDA bör inte vara förhindrat att, där så är påkallat, i dialogen med mottagarländerna söka intressera dessa för detta viktiga område och – om önskemål därom framförs – ställa svenska resurser till förfogande. Ett samarbete med nykterhetsrörelsen och andra enskilda organisationer kan i detta avseende vara fruktbart. För SIDA:s medverkan i detta sammanhang är det naturligtvis angeläget att – som framhålls i motionens yrkande 4 – berörd personal har god kännedom om drogproblemens natur.”

Den hänvisning utskottet gjort till yrkande 4 förmodar jag är ett skrivfel. Det torde gälla yrkande 3, som just tar upp denna problematik.

Det intressanta med utskottets uttalande är att man har en sådan positiv inställning och att den mera avvaktande attityd som visades förra gången har vänt på grund av den debatt som då fördes. Vi får nu förutsätta att SIDA mera aktivt går in i olika projekt och i diskussioner när det gäller länder både på den afrikanska kontinenten och i andra delar av världen, där inte enbart alkohol utan även narkotika utgör betydande problem, och att SIDA känner ett ansvar för att i samarbete med olika organisationer, inte minst organisationer inom nykterhetsrörelsen, ta initiativ för att få en sanering av det sociala trasket. Detta är en förutsättning för ett framgångsrikt utvecklingsarbete just i dessa länder.

Det finns anledning att tacka utskottet för en god skrivning och att förutsätta att en ordentlig uppföljning sker av SIDA på den här punkten. Man får också förutsätta att regeringen handlar så aktivt som motiveras av det uttalande av dåvarande utrikesministern Hans Blix som jag här noterade. Då klagjordes det att betydande problem föreligger på detta område, problem som vi måste hjälpa de olika staterna att komma till rätta med för att kunna bedriva ett socialt medvetet och framgångsrikt utvecklingsbistånd.

Anf. 41 MÅRTEN WERNER (m):

Fru talman! Kammaren erbjuder verkligen en inspirerande miljö för att diskutera u-landsfrågor. Det är som om man stode i Saharas öken. Man ser knappast en själ. Men det finns väl en och annan oas där människorna gömmer sig.

Nr 126

Onsdagen den
29 april 1981

*Internationellt
utvecklingssam-
arbete m. m.*

*Internationellt
utvecklingsam-
arbete m. m.*

Det är ett mycket allvarligt ämne vi talar om. Det är nämligen en underlig värld vi lever i. Det är en orättvis värld. Man behöver inte resa till Chile eller till Sydafrika för att konstatera det. Orättfärdigheten kan man uppleva också i välfärden. För det är ju fantastiskt: Medan de flesta på denna jord kämpar för överlevnad, så kämpar vi i vårt välfärdsland för marginalsattesänknin-
gar. Det är bokstavligen marginella frågor vi rör oss med i förhållande till dem som de flesta har att kämpa med.

Det är därför – trots våra egna samhällsekonomiska problem – en bjudande plikt för oss att gå före och visa vägen för andra industristater när det gäller biståndet till fattiga folk, detta så mycket mer som väldigt få av oss svenskar känner av de ekonomiska svårigheter vi har och svängremspoliti-
ken. Det är nog precis som den förträffliga kåsösen i Sydsvenska Dagbladet Kaj Braw säger: "Om man inte hade TV där hemma, så skulle man inte veta om att man hade det så illa ställt."

De höga anslagen till biståndssamarbetet får naturligtvis inte hindra oss från att ändra uppfattning och dra tillbaka investeringar som inte ger någon utvecklingseffekt. Det finns tusen andra och bättre investeringar att göra på andra håll i världen. Jag måste nog instämma i det som sades i Svenska Dagbladet i dag, att det trots allt som sägs i utrikesutskottets betänkande handlar om vi i stort fortsätter att köra i gamla hjulspår, uppkörda för åtskilliga år sedan.

Det är nog rätt viktigt, fru talman, att svenska folket och också vi riksdagsmän blir medvetna om – och det är vi kanske redan – att det svenska u-landsbiståndet har sina brister. Vi har fått alarmerande rapporter från fältkontor och häromåret från riksrevisionsverket. Det har också kommit fram under riksdagsdebatterna. De 2 miljarder som investerats i Bai Bang i Vietnam är förvisso ingen klok insättning precis. Bai Bang har också blivit ett täckord för misslyckade projekt. Man talar om att vi nu riskerar att få ett Bai Bang i Tanzania också. Det gäller pappersbruket i Mufindi.

Därför, fru talman, är det mycket tillfredsställande att utskottet och som jag hoppas också riksdagen nu hos regeringen begär en utvärdering av vår biståndsverksamhet. Och vi får väl hoppas att det också blir en marknads-
föring av den utvärderingen så att den når fram till våra medborgare. Sedan tidigare är vi vana vid att det i propositionen står några överslätande ord om att det naturligtvis sker en utvärdering osv. Och det är ju onekligen samma anda i propositionen i år. Man tillägger att "dessa frågor även inom departementet kommer att ägnas ökad uppmärksamhet". Det är en mycket blek skrivning. Det är klart att man kan ägna något "ökad uppmärksamhet" utan att egentligen göra något mer.

Det är därför utmärkt att utskottet nu har gjort den här beställningen. Vi måste få veta sanningen. Läser man i budgetpropositionen om resultatet av biståndsverksamheten kan det låta nog så förträffligt. På s. 22 skriver man: "I många av mottagarländerna för Sveriges bistånd har utvecklingsarbetet bidragit till imponerande framsteg, särskilt när det gäller utbildning och hälsovård: I Tanzania har Sverige medverkat till utbildning av 25 000 lärare. Hälsovården på Kenyas landsbygd når idag sex miljoner människor."

Sedan talar man om vattenprojektet i Tanzania, som " – trots många problem – gett sex miljoner människor tillgång till rent vatten". Det lilla tillägget "trots många problem" syftar faktiskt på ett rätt stort misslyckande med detta vattenprojekt – de många pumpar som står oanvända i brist på reservdelar, liksom dammanläggningar och rörsystem.

Men likväl är det en mycket positiv skrivning i propositionen. Går man sedan till fältrapporterna kan man få motsatta uppgifter. SIDA:s man i Dacca säger: De biståndsmiljarder som strömmar in i landet når i mycket liten utsträckning de fattiga massorna. I stället blir det stöd till den styrande eliten.

Jag förmodar att vederbörande inte syftar bara på det svenska biståndet – det vore i så fall bittert. Han fortsätter: Det är ytterst få saker som jag tror att vi ärligt kan påstå ger någon effekt.

Man måste fråga sig: Vad är sanning? Vem har rätt – herr Asplund eller herr Ullsten?

Vi måste få en utvärdering där man inte rädd för att säga sanningen, även om den är mörk. Vi måste få med både vitt och svart. Man har rätt att göra misstag, men man har inte rätt att förtiga dem. Och det allvarliga är att osäkerheten skapar ett ointresse hos vårt folk för biståndsverksamheten.

Jag har i en annan motion, 1211, tagit upp frågan om importstödet till mottagarländerna. Det bilaterala biståndet är dels ändamålsbestämt och dels utgår importstöd. Det senare har vi inte någon större kontroll över, och vi har inte heller tidigare haft det. Detta stöd har också i flera fall bara flutit rakt in i mottagarlandets statskassa för att landet därigenom skulle klara sin underbalans i handelsutbytet. Det är gott och väl, men våra pengar skall ändå satsas på mer konstruktiva projekt.

I avsnittet om importstödet är propositionen rörig. Å ena sidan sägs det att stödet bör utgå med "ett minimum av kontroll och tidsutdräkt". Å andra sidan sägs det, bör SIDA på ett mer aktivt sätt än tidigare diskutera och följa användningen av importstödet.

Nu rekommenderar utskottet – och det är i och för sig bra – en återhållsamhet med importstöd, och där det finns skall sedvanlig förhandsprövning ske. Även om det här i debatten flera gånger har sagts att det är mottagarländerna själva som skall bestämma vilka projekt de vill satsa på, måste det vara rimligt att givarparten vet vad som sker med pengarna, så att man kan redovisa för givarna. Det är faktiskt viktigt, eftersom man gärna vill fortsätta att bistå framgent. Vi ger ju inte något anslag till någon svensk institution utan att denna får deklarerat vad pengarna skall gå till.

Jag konstaterar också med tillfredsställelse, fru talman, att avsikten är att något höja bidragen till enskilda humanitära organisationer. Jag måste också vid detta tillfälle få säga att anslaget till dessa enskilda humanitära organ är mycket angeläget, inte bara därför att dessa organisationer arbetar billigt och hyggligt på alla sätt, utan också därför att de utför ett oersättligt arbete, en insats som ingen annan kan göra.

Jag tänker på två saker. Det kan vara så att det statliga biståndet inte kan komma fram till de fattiga i ett land därför att där finns en regim som man inte

*Internationellt
utvecklingssam-
arbete m. m.*

kan lita på, en totalitär regim, typ den som är i Etiopien. Med tanke på vad en tidigare talare anfört måste jag säga att solen inte alltid lyser i Etiopien. Han räknade upp olika förträffliga saker, med många siffror och det sades att allt är väl beställt. Men vi vet att det för någon vecka sedan var en massaker på flera tusen kvinnor och barn. Vi vet också att 2 miljoner människor har flytt ur landet och att 400 000 av dem är i Sudan.

I sådana lägen är frivilligorganisationerna mycket betydelsefulla. Just i Etiopien har Luthern World Service under dessa svåra tider, med blodiga regementen, lyckats bistå stora grupper. Ett stort fadderprogram har genomförts, som har nått många fattiga familjer, likaså bostadsprogram och mycket annat. Det har rört sig om 4 milj. kr. varje år. Det later kanske inte så mycket totalt sett men väl när det gäller ett enskilt biståndsorgan. Här har man kunnat nå fram därför att kyrkorna inte behöver gå över mottagarlandets regering, i varje fall inte helt och fullt. Nu har vi en mottagarpart där, och det betyder att man kan bistå till blygsam kostnad. Det betyder också att hjälpen kommer till de rätta människorna. I Etiopien har vi Mekane Yesu-kyrkan, som har varit vår partner under många år med gott resultat. – Det var den första punkten, fru talman.

Den andra punkten är följande: I alla fattiga länder finns det en klyfta mellan rika och fattiga. Den s. k. korruptionen gör att de rika inte är intresserade av den stora fattiga hopen. Och denna klyfta överbryggas sannerligen inte av pengar, traktorer, penicillin, torrmjök eller något sådant. Här gäller det en ideologi. Och i detta sammanhang vet jag inget annat än det kristna evangeliet som kan överbrygga den klyftan. Jag vet inget annat än den kristna nästan-kärleken, som inte slutar vid familjegränsen, utan som går vidare. Det är den som kan åstadkomma en förändring. Detta torde vi känna till. De ledare i Afrika som verkligen har kunnat åstadkomma något i de unga nya nationernas liv har själva varit kristna och vuxit upp i den kristna missionen. Robert Mugabe är inget undantag. När han en gång skulle äta lunch här i Sverige fick han undervisa en flock präster om att man skall börja med bordsbön! – Vi skulle behöva flera sådana statsmän, också i Europa!

Fru talman! Jag skall inte uppta tiden mera här, men jag tycker det är viktiga synpunkter som jag har fört fram. De angår svenska folket. Det är avgörande för svenska folkets intresse för u-landshjälp att få reda på vad som sker där ute. Det måste vi beakta, eftersom det är folket som skall betala miljonerna – och det är 7 miljoner om dagen som biståndet kostar.

Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

Anf. 42 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Fru talman! Jag skall huvudsakligen uppehålla mig vid ett par aspekter på de förslag som vänsterpartiet kommunisterna lagt fram angående biståndspolitiken.

Men låt mig först notera det anmärkningsvärda i den bedövande tystnad som mött våra övriga förslag här i kammaren i dag. Eftersom den tystnaden inte rimligen kan uppfattas som instämmande, tar jag den som ett tecken på

rädsla för en debatt i sakfrågorna.

Fru talman! Jag tänker ta upp vpk:s krav på Sveriges utträde ur Världsbanksgruppen IDA och i anslutning härtill situationen i främst Mellanamerika.

Som Oswald Söderqvist redan framhållit i sitt inledningsanförande utgör det multilaterala biståndet i dag ungefär en tredjedel av det totala biståndet. Vi tycker att den siffran är alldeles för hög. Vi har över huvud taget ingen kontroll över dessa pengar när de en gång väl hamnat i den stora internationella biståndskarusellen. Och pengarna kan användas, och används också, i direkt strid mot de mål som riksdagen satt upp för biståndspolitiken.

Vi har tidigare i vår diskuterat IDB och hur svenska skattemedel används för att understödja militärdiktaturer. Detsamma gäller Världsbanken IDA. Nu hävdas i propositionen att IDA:s utlåningspolitik är mycket förmånlig – att den är koncentrerad till jordbruks- och landsbygdsutveckling och att den har stor betydelse för de allra fattigaste människorna. Detta är självfallet *ett* sätt att beskriva Världsbanksgruppens politik. Ett *annat*, som ligger sanningen närmare, är att Världsbanksgruppen starkt kritiserats, inte minst av tredje världens länder, för att vara styrd av ekonomiska intressen i USA, för att stödja huvudsakligen reaktionära regimer och för att, trots förment obundna lån, ändock i praktiken ställa villkor – villkor som hårt drabbar länder som försöker föra en progressiv politik, villkor som drabbar de eftersatta grupperna. Låt mig ta några exempel som gäller just Latinamerika. Det första har jag tidigare framfört här i kammaren, men det förtjänar att påminnas om det. Det gäller Chile. Under den demokratiskt valde presidenten Allendes tid beviljades inte Chile några lån från Världsbanksgruppen, men sedan den militära förbrytarligan med Pinochet i spetsen skjutit sig till makten erhöll Chile stora lån och krediter. Det andra exemplet gäller Jamaica, där Världsbanksgruppen under den progressive Manleys regim ställde krav som direkt kom att påverka valutgången i negativ riktning för de breda massorna. Det var krav på devalvering och krav på en inriktning av ekonomin till fördel för de amerikanska storbolagen men till nackdel för folket.

Världsbanksgruppen spelar alltså en mycket aktiv, en mycket politisk roll i Latinamerika – en mycket imperialistisk roll. Och detta bidrar Sverige till utan att egentligen kunna påverka Världsbanksgruppens politik. Vi efterlyser i vår motion en redogörelse från utskottets sida för länderinriktning och liknande, men den lyser fortfarande med sin frånvaro.

Det är alltså att notera att samtidigt som Ola Ullsten förklarar sig solidarisk med de förtryckta folkens kamp i El Salvador, i Chile och i Guatemala stöder vi dem som förtrycker. Därmed bidrar vi aktivt till folkmorden i de länderna. Därför kräver vpk ett utträde ur Världsbanksgruppen. Med det, fru talman, vill jag instämma i yrkandet om bifall till motion 1210. Ett bifall till den motionen vore en akt av solidaritet med många länder, inte minst i Latinamerika.

Därmed kommer jag in på den andra delen av vad jag skulle beröra,

Nr 126

Onsdagen den
29 april 1981

*Internationellt
utvecklingsam-
arbete m. m.*

Onsdagen den
29 april 1981

*Internationellt
utvecklingssam-
arbete m. m.*

nämligen vänsterpartiet kommunisternas krav beträffande främst Nicaragua, Guatemala och El Salvador.

Stora förändringar har inträffat i flera av de mellanamerikanska staterna under senare delen av 1970-talet.

I Nicaragua ledde det folkliga motståndet mot Somozaregimen till en seger för sandinisterna och ett störtande av diktaturen. Detta kunde ske tack vare det mycket breda stöd som sandinisterna fick. Men priset, fru talman, blev högt – såväl i människoliv som i materiell förstörelse. Trots detta har regeringen i Nicaragua lyckats genomföra en alfabetiseringskampanj, som vunnit internationellt erkännande. Man har lyckats sänka barnadödligheten, och man har lyckats höja levnadsstandarden för stora grupper av de fattigaste. Vi anser att Nicaragua förtjänar allt stöd, inte minst nu sedan USA dragit tillbaka sitt stöd, därför att regimen i Nicaragua försöker föra en självständig och progressiv politik. Utskottet framhåller visserligen att Nicaragua behöver ett omfattande internationellt stöd för sina ansträngningar att uppnå ekonomiskt oberoende och social rättvisa. Men samtidigt avstyrker de borgerliga partierna våra och socialdemokraternas krav på ökat bistånd. Man ökar biståndet till ett korruperat land som Bangladesh, men är inte beredd att ytterligare stärka de demokratiska krafterna i Centralamerika.

Fru talman! Vår motion är tillgodosedd i den socialdemokratiska reservationen nr 11, som jag alltså yrkar bifall till.

Kampen i Nicaragua har inspirerat och stärkt motståndet i grannländer som Guatemala och El Salvador, bägge styrda av korruperade militärregimer. Jag skall inte närmare ta upp situationen i dessa länder. Vi har från vänsterpartiet kommunisternas sida vid upprepade tillfällen påtalat nödvändigheten av solidaritet med människorna i dessa länder, människor som dagligen och stundligen utsätts för en terror som saknar motstycke, en terror som understöds av de imperialistiska krafterna med USA i spetsen. Vi har i vår motion också här krävt ett ökat stöd till de demokratiska krafterna. Om inte annat så borde de rapporter som kommissionen för de mänskliga rättigheterna publicerat på senare tid stämna till eftertanke.

Slutligen, fru talman, några ord om ytterligare en vpk-motion, nr 1093. Vi erinrar i den om att det internationella handikappåret är en världsomspännande angelägenhet. Handikappade i u-länder lever i en fruktansvärt svår misär. Handikappen uppstår där ofta på grund av brister i hygien, på grund av näringsbrist och på grund av miljöförstöring. Enbart för Indien beräknar man att det årligen föds 20 000 blinda barn, därför att mödrarna under graviditeten lidit brist på A-vitamin. Världshälsoorganisationen beräknar att antalet handikappade i tredje världen uppgår till minst 300 miljoner människor. Förmodligen är den uppskattningen i underkant, men den ger ändå en antydning om problemets storlek.

Nu instämmer utskottet i stort sett i vår bedömning och framhåller att UD och biståndsorganen bör ge handikappfrågorna en hög prioritet. Förhoppningsvis gäller detta inte bara under handikappåret utan är en prioritering som måste fortsätta. Jag har, fru talman, inget särskilt yrkande på den

punkten utan förutsätter att dessa frågor kommer att följas uppmärksamt också i fortsättningen.

Nr 126

Onsdagen den
29 april 1981

Punkt 2 (anslagsutveckling, planeringsramar m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 305 röster mot 18 för utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion 1210 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

*Internationellt
utvecklingssam-
arbete m. m.*

Punkt 3

Mom. 3 (påfyllnaden av Internationella utvecklingsfonden /IDA/, m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 305 röster mot 18 för motion 1210 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 7 (FN:s fond för kontroll av beroendeframkallande medel /UNFDAC/)

Utskottets hemställan bifölls med 162 röster mot 160 för reservation 1 av Gertrud Sigurdsen m. fl.

Mom. 8 (övriga multilaterala bidrag)

Utskottets hemställan bifölls med 305 röster mot 18 för motion 1210 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Punkt 4

Mom. 1 a (riktlinjer för den svenska biståndspolitiken)

Utskottets hemställan bifölls med 162 röster mot 160 för reservation 2 av Gertrud Sigurdsen m. fl.

Mom. 1 b (parlamentarisk utredning av u-landspolitiken)

Utskottets hemställan bifölls med 305 röster mot 18 för motion 1210 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 1 f (bundet bistånd)

Utskottets hemställan bifölls med 305 röster mot 18 för utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion 1210 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 2 a (landram för Angola)

Utskottets hemställan bifölls med 162 röster mot 160 för reservation 3 av Gertrud Sigurdsen m. fl.

Mom. 2 b (landram för Bangladesh)

I en förberedande votering biträddes reservation 4 av Gertrud Sigurdsen m. fl. med 153 röster mot 18 för motion 1210 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 151 ledamöter avstod från att rösta.

Onsdagen den
29 april 1981

*Internationellt
utvecklingssam-
arbete m. m.*

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 162 röster mot 160 för reservation 4 av Gertrud Sigurdsen m. fl.

Mom. 2 c (landramar m. m. för Etiopien, Guinea-Bissau, Indien, Kenya, Laos, Lesotho, Sri Lanka och Swaziland)

Utskottets hemställan bifölls med 305 röster mot 18 för motion 1210 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 2 d (landram för Kap Verde)

Utskottets hemställan bifölls med 162 röster mot 160 för reservation 5 av Gertrud Sigurdsen m. fl.

Mom. 2 e (landram för Moçambique)

Utskottets hemställan bifölls med 162 röster mot 160 för reservation 6 av Gertrud Sigurdsen m. fl.

Mom. 2 f (landram för Pakistan)

I en förberedande votering biträddes reservation 7 av Gertrud Sigurdsen m. fl. med 154 röster mot 18 för motion 1210 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 151 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 162 röster mot 160 för reservation 7 av Gertrud Sigurdsen m. fl.

Mom. 2 g (landram för Tanzania)

Utskottets hemställan bifölls med 162 röster mot 160 för reservation 8 av Gertrud Sigurdsen m. fl.

Mom. 2 h (landram för Vietnam)

I en förberedande votering biträddes reservation 9 av Gertrud Sigurdsen m. fl. med 159 röster mot 18 för motion 1210 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 145 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 162 röster mot 160 för reservation 9 av Gertrud Sigurdsen m. fl.

Mom. 2 i (Cuba som programland)

Utskottets hemställan bifölls med 305 röster mot 18 för motion 1210 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 2 j (biståndssamarbete med Demokratiska folkrepubliken Yemen)

Utskottets hemställan bifölls med 305 röster mot 18 för motion 1210 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 2 k (humanitärt bistånd till Latinamerika)

Utskottets hemställan bifölls med 162 röster mot 160 för reservation 10 av Gertrud Sigurdsen m. fl.

Mom. 2 l (medelsram för Nicaragua)

Utskottets hemställan bifölls med 162 röster mot 160 för reservation 11 av Gertrud Sigurdsen m. fl.

Mom. 2 n (medelsram för Dominikanska republiken)

Utskottets hemställan bifölls med 162 röster mot 160 för reservation 12 av Gertrud Sigurdsen m. fl.

Mom. 3 a (befrielseerörelser och flyktingar m. m. i södra Afrika)

I en förberedande votering biträddes reservation 13 av Gertrud Sigurdsen m. fl. med 156 röster mot 18 för motion 1210 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 150 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 162 röster mot 161 för reservation 13 av Gertrud Sigurdsen m. fl.

Mom. 3 b (medelsram för regionala insatser)

Utskottets hemställan bifölls med 162 röster mot 161 för reservation 14 av Gertrud Sigurdsen m. fl.

Mom. 4 a (katastrofbistånd till Västra Sahara)

Utskottets hemställan bifölls med 162 röster mot 161 för reservation 15 av Gertrud Sigurdsen m. fl.

Mom. 4 b (bistånd till POLISARIO)

Utskottets hemställan bifölls med 305 röster mot 19 för motion 200 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 4 d (katastrofbistånd till Demokratiska republiken Östtimor)

Utskottets hemställan bifölls med 306 röster mot 18 för motion 913 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 4 f (katastrofbistånd till Kampuchea)

Utskottets hemställan bifölls med 306 röster mot 18 för motion 201 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 4 h (bistånd till Turkiet)

Utskottets hemställan bifölls med 306 röster mot 18 för motion 1210 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 4 i (bistånd till PLO)

Utskottets hemställan bifölls med 306 röster mot 18 för motion 914 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 4 j (bistånd till befrielseerörelsen i Oman)

Utskottets hemställan bifölls med 306 röster mot 18 för motion 1210 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Onsdagen den
29 april 1981

*Internationellt
utvecklingssam-
arbete m. m.*

Mom. 5 a (särskilda miljö- och markvårdsinsatser)

Utskottets hemställan bifölls med 162 röster mot 161 för reservation 16 av Gertrud Sigurdsen m. fl.

Mom. 5 b (medelsramen för särskilda program)

Utskottets hemställan bifölls med 162 röster mot 160 för reservation 17 av Gertrud Sigurdsen m. fl.

Mom. 5 g (bredare samarbete med Cuba)

Utskottets hemställan bifölls med 162 röster mot 161 för reservation 18 av Gertrud Sigurdsen m. fl.

Mom. 5 h (medelsram m. m. för förmånliga krediter)

Vid votering genom rösträkning avgavs 161 röster för utskottets hemställan och 161 röster för reservation 19 av Gertrud Sigurdsen m. fl.

Kammaren beslöt med 162 röster att mom. 5 h skulle avgöras omedelbart genom lottning. 161 röster avgavs för att punkterna 4 och 5 skulle återförvisas till utskottet.

Sedan förste vice talmannen lagt ned en ja-sedel och en nej-sedel i rösturnan drog Björn Molin (fp) nej-sedeln. Kammaren hade alltså fattat beslut i enlighet med nej-propositionen och bifallit reservation 19 av Gertrud Sigurdsen m. fl.

Mom. 5 i (särskilt anslag för u-landspolitiska ändamål)

Utskottets hemställan bifölls med 162 röster mot 161 för reservation 20 av Gertrud Sigurdsen m. fl.

Punkt 5 (medelsram för enskilda organisationers u-landsinformation)

Utskottets hemställan bifölls med 162 röster mot 161 för reservation 22 av Gertrud Sigurdsen m. fl.

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölls.

8 § Föredrogs

Utrikesutskottets betänkanden

1980/81:21 om artikel 46 i den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (prop. 1980/81:96)

1980/81:22 om en gemensam fond för råvaror (prop. 1980/81:115)

1980/81:23 om utbildning för uppdrag i u-land m. m. (prop. 1980/81:117)

Vad utskottet hemställt bifölls.

Onsdagen den
29 april 1981

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1980/81:23 om anslag till utbildning för tekniska yrken och utbildning för administrativa, ekonomiska och sociala yrken (prop. 1980/81:100).

Anslag till utbildning för tekniska m. fl. yrken

Anf. 43 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

I fråga om detta betänkande hålles gemensam överläggning för punkterna 1 och 2. Under den gemensamma överläggningen får yrkanden framställas beträffande båda punkterna i betänkandet.

Anf. 44 LENNART BLADH (s):

Fru talman! Till utbildningsutskottets betänkande 1980/81:23 är fogade sex socialdemokratiska reservationer. Jag vill något motivera reservationerna 1, 2, 3 och 5.

I den socialdemokratiska motionen 973 har framförts tankar, synpunkter och förslag i fråga om omfattningen och behovet av utbildning inom vissa områden. Vi vill därvid framhålla att en god kunskap och kompetens för kvalificerade arbetsuppgifter hos många människor med en god spridning över hela landet utgör en grundläggande förutsättning för både ekonomisk, industriell och social utveckling. Det är därför angeläget att upprätthålla en hög dimensionering och en god geografisk spridning av den högre utbildningen inom olika sektorer.

I reservation nr 1 har vi yrkat att en allmän utbildningslinje om 60 poäng, benämnd textil- och konfektionsindustrilinjen, med 20 antagningsplatser skall förläggas till högskolan i Borås. Vi vill betona att vi anser det vara ytterst viktigt att denna utbildning kommer till stånd. Från UHÄ:s sida har man föreslagit att utbildningen skall komma till stånd. Föredraganden berör över huvud taget inte denna framställning i budgeten. Detta är enligt vår mening verkligen svårförståeligt, då även tekodelegationen i skrivelse har framhållit att det behövs utbildad arbetskraft inom det område där tekoindustrin fortfarande försöker leva vidare. Vi anser att en utbildning av just detta slag verkligen är nödvändig för att man skall kunna utveckla näringslivet på ett mera tekniskt sätt. Vi anser vidare att ett viktigt mål för utbildningen inom de yrkestekniska linjerna är att tillvarata de studerandes praktiska erfarenheter från yrkeslivet och att ge dem ett vidgat teoretiskt kunnande inom deras speciella yrkesområde. Det är enligt vår uppfattning både viktigt och nödvändigt att ge denna näringsgren ett tillskott av yrkesutbildade krafter. Det är verkligen motiverat att erbjuda denna utbildning, och det bör göras nu. Jag yrkar därför bifall till reservation nr 1.

Reservationerna 2 och 3 berör datateknik och utbildning inom detta område. Datortekniken och dess tillämpningar är ett av de mest expanderande teknikområdena i dagens samhälle. Förutom den traditionella användningen av datorer som hjälpmedel vid stora beräkningar och som instrument för hantering av stora datamängder kommer i framtiden datorer att spela en alltmer betydelsefull roll som hjälpmedel vid konstruktion och

Anslag till utbildning för tekniska m. fl. yrken

tillverkning av industriprodukter. Vidare kommer de i snabbt ökad omfattning att behöva nyttjas som komponenter i olika produkter. För att man skall kunna bibehålla och öka den svenska industrins konkurrenskraft är det nödvändigt att tillvarata de möjligheter som utvecklingen inom mikroelektroniken erbjuder.

De svenska utbildningsresurserna inom det datatekniska området är f. n. klart otillräckliga. Det råder en stor brist på ingenjörer med avancerade kunskaper i datateknik. Likaså är omfattningen av den datatekniska forskningen inom det svenska högskoleväsendet mycket ringa jämförd med de forsknings- och utvecklingsresurser som universiteten i en del andra länder förfogar över. Ännu mörkare blir bilden om jämförelse sker med de stora multinationella företagen inom dataområdet.

I fråga om datateknisk utbildning på högskoleområdet kan behov av tre slag identifieras, och för att täcka dessa behov krävs insatser av olika slag.

För det första är det oundgängligt att genast öka kapaciteten för utbildning av ingenjörer med huvudinriktning mot datateknik för att man på så sätt skall kunna söka avhjälpa bristen på personer med kompetens att konstruera och bygga upp datorer och datorsystem.

För det andra krävs snara insatser i syfte att inom andra ingenjörsutbildningar ge sådana kunskaper i datateknik att ingenjörerna i sin yrkesverksamhet förmår utnyttja de möjligheter som datorerna erbjuder.

För det tredje måste en kraftig utbyggnad ske av fort- och vidareutbildningen inom det datatekniska området, så att de nu yrkesverksamma med äldre utbildning snabbt kan få insikter i den nya tekniken.

Vi anser det mycket angeläget att denna utbildning utökas. Vi vet även att det finns möjligheter till detta inom de av oss föreslagna ramarna, och i enlighet med UHÄ:s förslag föreslår vi därför i reservation nr 2 en utökad utbildning i Linköping med 30 platser samt att en utbildning med 60 platser skall anordnas vid universitetet i Lund – detta med anledning av det stora behov som föreligger f. n.

I reservation 3 vill vi framhålla att vi delar departementschefens uppfattning att utveckling och förnyelse i utbildningen ingår i högskolans normala arbetsuppgifter. Just nu är datateknik ett sådant område där det finns behov av både utveckling och förnyelse. Det är därför angeläget att snara åtgärder sätts in för att förstärka de datatekniska momenten i olika utbildningar. Ett omfattande utvecklingsarbete krävs, och dessutom behövs medel för datorkapacitet. Vi anser detta vara mycket viktigt, och jag yrkar därför bifall till både reservation 2 och 3.

I reservation 5 har vi framfört förslag om en översyn av den tekniska utbildningen inom högskolan. Vi anser, i likhet med vad som framförs i motion 973, att den tekniska och naturvetenskapliga utbildningens kvalitet är av stor betydelse för möjligheten att vidareutveckla svensk industri. Högskoleutbildningen blir här en viktig del. Om strukturförvandlingen av industrin skall kunna genomföras på avsett sätt är det nödvändigt att satsa på teknisk och naturvetenskaplig utbildning. Man behöver bl. a. se över

utbildningens struktur, såsom utbudet av linjer i stort inom olika sektorer. Man bör vidare se över samordningen av teknisk och naturvetenskaplig utbildning, behovet av fort- och vidareutbildning osv. Vi anser detta vara en viktig del av en ständigt skiftande samhällsutveckling. Även obekanta behov tror vi kan uppstå inom olika utbildningar, och man bör vara ute i god tid. En samlad översyn är nödvändig för att få en bild av kommande utbildningsstruktur och behov inom den tekniska utbildningen i framtiden.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till reservation 5.

Sammanfattningsvis, herr talman, yrkar jag bifall till de av mig redovisade socialdemokratiska reservationerna 1, 2, 3 och 5 samt – under förutsättning av bifall till reservationerna 1, 2 och 3 – även bifall till reservation 6.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 45 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Offentlighetsprincipen räknas med skäl som en hörnsten i det medborgerliga rättighetssystemet. Av dess tillämpning beror innehållet i en rad andra medborgerliga fri- och rättigheter.

Offentlighetsprincipens ställning betonas på skilda sätt i svensk rätt. Offentlighet för uppgifter i det allmännas hand är alltid huvudregel, och sekretess är undantag. Sekretess gäller bara när det är särskilt angivet. Vid tveksamhet gäller alltid offentlighet. Särskilda anvisningar ger också allmänhetens insyn hög prioritet. Denna insyn får inte försväras eller förhållas av myndigheten.

Men offentlighetens villkor beror inte bara av lagens ord. De avgörs också av praktiken. Offentlighetsprincipens tillämpning har på senare år starkt förändrats. Det har främst skett genom den omfattande datoriseringen av materialet.

Riksdagen har sagt att datorisering inte får inskränka offentligheten. Tvärtom skall den nya tekniken användas för att underlätta insynen. Men sedan dessa uttalanden gjordes har datoriseringen rullat fram över den offentliga förvaltningen, och det har inte gått så som riksdagen beslutat. Datoriseringen har allmänt sett inneburit försämrad insyn för allmänheten. Offentliga uppgifter har blivit svåråtkomliga.

Vad beror då detta på?

En anledning är att datasystemen görs upp utifrån förvaltningarnas egna behov. Det får i sin tur allvarliga konsekvenser. Många offentliga uppgifter blir då i praktiken sekretessbelagda. Många system separerar nämligen inte offentliga och sekretessbelagda uppgifter från varandra.

De för datamaterialet ansvariga saknar ofta nycklar och program för att gå allmänheten och massmedia till handa. De är ofta också okunniga om gällande rätt. De har ingen förståelse för och har inte anpassat sitt arbete efter offentlighetsprincipens krav. De skapar tekniska svårigheter av ett slag som inte fanns när det gällde att få tag på uppgifter i vanliga pappershandlingar, sådana som dominerade förr i tiden. De har inte lärt sig att skyldighet

Onsdagen den
29 april 1981

Anslag till utbildning för tekniska m. fl. yrken

att utlämna uppgifter åvilar alla myndigheter som disponerar uppgifterna, inte bara den myndighet som råkar vara registeransvarig. Sökande får inte manövrera terminaler själva på förvaltningarna, och terminaler saknas också ofta för rationell sökning i materialet.

¹ De som har byggt upp den offentliga förvaltningens datasystem är oftast rena tekniker. De är okunniga om grundlagens krav och villkor. De förstår ofta inte sambandet mellan grundlagen och datasystemens utformning.

Herr talman! Så kan man inte ha det. Det leder till en fortlöpande begravnig av delar av grundlagssystemet. De som bygger upp datasystem måste göras förtrogna med grundlagens tillämpning och innebörd. De måste bygga upp alla offentliga datasystem utifrån offentlighetsrättens principer.

Datateknikens specialister har i dag ingen utbildning i offentlighetsrätt. Det är därför hög tid att de får en sådan. Detta borde egentligen tillhöra de självklara avsnitten i deras utbildning.

Riksdagens uppgift är att slå vakt om offentlighetsprincipen och grundlagen. Riksdagen bör därför med kraft understryka behovet av obligatorisk utbildning i offentlighetsrätt för alla som arbetar inom datasektorn, framför allt de för systemen och programmen ansvariga.

Vad svarar då utbildningsutskottet när vi från vpk motionerar i denna viktiga fråga? Jo, man säger mycket kortfattat att man förutsätter att de ansvariga har beaktat behovet. Det är en formulering som något förbryllar mig. Förhållandet är ju det att de ansvariga inte har beaktat behovet. Då frågar man sig: Hur kan ett utskott förutsätta att något har skett, när alla med egna ögon kan se att det som utskottet förutsätter inte har skett?

Sedan säger utskottet att det på datatekniklinjen ges en kurs, som behandlar åtgärder för att skydda datorer mot intrång och felaktig användning. Ja, det må vara, men vad har det med den sak att göra som motionen handlar om? För det första får inte allmänheten manövrera själva datorerna, och det har heller inte med offentlighetsprincipen att skaffa. Någon rätt att manövrera datorer har det över huvud taget aldrig varit tal om. För det andra är det inte intrång vi diskuterar. Vad vi diskuterar är allmänhetens rätt till insyn, sådan den är uttryckt i grundlagen. Det är den som skall garanteras. Man får intrycket att utskottet uppfattar offentlighetsprincipen som ett slags intrång, som byråkratin måste skydda sig mot. Annars förstår jag inte varför man i betänkandet nämner kursen som behandlar intrång. Den har ingenting med offentlighetsprincipen att göra. Jag vill ställa frågan: Varför har utskottet över huvud taget nämnt skydd mot intrång i det här sammanhanget?

Jag skall be att få ge utskottet ett praktiskt exempel, så kanske det litet bättre framgår vad saken egentligen handlar om.

Länsrätten i Stockholm är en offentlig förvaltning bland många andra. Tidigare hade länsrätten, precis som andra myndigheter, pappersdiarier. Varje medborgare hade rätt att fritt söka i dessa diarier. Ur dem kunde man ta fram uppgifter på de typer av ärenden man var intresserad av. Man kunde alltså få en direkt insyn i hur länsrättens praxis var utformad för den speciella typ av mål man sökte efter. Med sådana här vanliga pappershandlingar tog

det ofta lång tid, men det var eljest ett lätt och överskådligt arbete, som vilken som helst intresserad medborgare kunde utföra.

Om jag däremot i dag går upp på länsrätten ställs jag inför ett databaserat diarium. Om jag då begär att få fram en viss typ av mål för ett visst år, då visar det sig att det inte är möjligt. Det som förut var min självklara medborgerliga rätt är plötsligt något oätkomligt. Varför, frågar man sig. Jo, därför att de s. k. ärendemeningarna eller sökorden i datasystemet är starkt begränsade. Denna begränsning medger inte att man tar fram en samlad bild av en viss grupp ärenden som man vill studera. För att få fram de här uppgifterna måste jag alltså känna till varje enskilt ärendes diarienummer, personnummer eller handläggningskod. Detta är i praktiken omöjligt, eftersom det är just det jag inte känner till utan i mitt sökande vill ha reda på.

Datasystemet är alltså så konstruerat att jag i det här exemplet har berövats min grundlagsenliga rätt att söka i materialet. I praktiken har offentlighetsprincipen blivit satt ur spel. Den som en gång konstruerade det här systemet har inte förstått att konstruktionen står i strid mot offentlighetsprincipen och inskränker grundlagen. Men om systemkonstruktören hade fått ordentlig utbildning i grundlagsfrågor, hade han eller hon kunnat beakta offentlighetsprincipen vid systemets uppbyggnad och kunnat ge systemet en utformning där antalet sökord hade innefattat alla relevanta grundfakta i de olika ärendena. Hade man bara från början gjort så, skulle systemet ha medgivit ett fritt och smidigt sökande i materialet – just på det sätt som offentlighetsprincipen förutsätter.

Det är detta problem som utbildningsutskottet enligt min mening borde ha uppmärksammat. Jag kanske är orättvis och misskänner utskottet, men jag får av den mycket knapphändiga texten intrycket att man i utskottet har missförstått frågan och i stället börjat tala om utbildning för att hindra inträng i datasystemen. Men problemet som har väckts i motionen är inte att ge datateknikerna en sådan utbildning att de skall kunna åstadkomma mera sekretess, utan problemet är ju att ge dem sådan utbildning att de skall kunna åstadkomma bättre insyn och bättre offentlighet.

Eftersom emellertid utskottet inte tycks ha uppmärksammat sakens kärna, skall jag ändå be att få yrka bifall till motionen -- en motion som alltså kräver utbildning i offentlighetsrätt för alla datayrken.

Anf. 46 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Jag skall redogöra för utskottets ställningstagande på de punkter som socialdemokraterna har reserverat sig emot, med undantag av punkt 12 och reservation nr 4, som Jörgen Ullenhag kommer att bemöta senare i debatten.

Låt mig först konstatera att reservationerna innebär en budgetbelastning på 2,2 milj. kr. utöver regeringens förslag. Det skulle i sig kunna utgöra tillräckligt argument mot de socialdemokratiska reservationerna, men utskottsmajoriteten anser dessutom att en noggrann prioritering måste göras mellan de olika utbildningarna, speciellt i ett läge där våra totala resurser är begränsade. Detta har varit vägledande för utskottet när det gäller inrättande

Onsdagen den
29 april 1981

Anslag till utbildning för tekniska m. fl. yrken

av en textil- och konfektionsindustrilinjé i Borås med 20 platser. Vi har redan i ett tidigare betänkande uttalat oss om betydelsen av en sådan utbildning men anser att UHÄ skall överväga och eventuellt lägga fram förslag inom ramen för de riktlinjer som dragits upp för planeringen av YTH-utbildningarna. Vi bör alltså här avvakta UHÄ:s ställningstagande.

Övriga reservationer som jag bemöter rör datautbildningsfrågor. Vi i utskottsmajoriteten anser i likhet med föredraganden att dessa utbildningar är mycket viktiga. En utveckling och förnyelse av datautbildningen i Sverige måste ske kontinuerligt i takt med den tekniska utvecklingen, som på det här området har varit, och säkert kommer att vara, språngartad. Ett väl underbyggt samlat prioriterat förslag måste därför utgöra grunden för vidare satsningar på det här området. UHÄ har också tillsatt en utredning med uppgift att se över behovet av forskning och utbildning inom dataområdet vid universitet och högskolor, den s. k. datareferensgruppen.

Gruppen skall belysa och uppskatta arbetsmarknadens behov av utbildade med olika specialinriktningar och redovisa konsekvenserna för utbildningen. Samtidigt skall man se i vilken omfattning utbildningen inom dataområdet bör integreras i annan utbildning samt hur utbildningen inom dataområdet bör profileras och dimensioneras. Att nu föregå datareferensgruppens ställningstagande är mindre välbetänkt, hur angelägna de föreslagna utbildningarna än är.

Datareferensgruppens arbete bedrivs så att UHÄ får ett underlag för ett samlat ställningstagande till budgetarbetet inför budgetåret 1982/83. Utskottsmajoriteten kan därför inte f. n. tillstyrka en utökad datateknikerlinje i Linköping och inrättandet av en ny linje i Lund. Vi vill kort sagt avvakta gruppens förslag och UHÄ:s behandling av detta till nästa budgetår. Det skulle dessutom vara mycket svårt att redan i höst starta en ny utbildning exempelvis i Lund. Anmälningstiden för sådana här linjer har redan gått ut. Extraordinära åtgärder måste i så fall vidtas, om socialdemokraternas förslag går igenom.

Utskottsmajoriteten anser också att en utveckling och förnyelse av de datatekniska momenten i högskoleutbildningarna ingår som en del i högskolans normala arbetsuppgifter. Särskilda medel för förstärkning av de datatekniska momenten i utbildningen bör därför inte anvisas, utan medelsbehovet bör tillgodoses genom omfördelning av resurser. Den samordnade planeringen av den grundläggande högskoleutbildningen ankommer på UHÄ, som också tar initiativ till utveckling av de allmänna utbildningslinjerna och därmed har till uppgift att överse den tekniska utbildningen inom högskolan.

Låt mig, herr talman, något kommentera motion 357 av Jörn Svensson m. fl., som handlar om utbildning av datapersonal i offentlighetsrätt. Utskottet anser det viktigt att utbildningen i datateknik ger de studerande insikter i de rättsregler som gäller på området. Utbildning ges på det här området bl. a. på datatekniklinjen, där det ges dels en kurs om datorn och samhället, där frågan om effekterna av datorsystem för individer, organisationer och samhälle tas upp, dels en kurs i datasäkerhet, där åtgärder för att

skydda data och datorer mot intrång och felaktig användning behandlas. Men naturligtvis behövs det mer av detta i olika utbildningar, och vi i utskottet förutsätter att de myndigheter som svarar för kursplanerna också tar hänsyn till detta och skapar större kunskap om offentlighetsprincipen på dataområdet.

Vi utgår vidare från att datareferensgruppen i sitt arbete uppmärksammar de krav på kunskaper inom skilda områden som datatekniken ställer. Datareferensgruppen skall vara klar med sitt arbete i så god tid att det kan ligga till grund för budgetarbetet inför budgetåret 1982/83.

Även om man kan säga att alltför litet har hänt på detta område, vill vi alltså avvakta den helhetsbedömning som kan komma med anledning av datareferensgruppens arbete, i synnerhet som detta snart är färdigt. Här finns utöver offentlighetsprincipen även rena säkerhetsaspekter involverade. Intrång rent tekniskt sett har förekommit, och dessa kan vara nog så farliga.

Låt mig till sist säga till Jörn Svensson att även om utskottsbetänkandet är något knapphändigt på den här punkten, så ser vi allvarligt på denna fråga.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 47 LENNART BLADH (s) replik:

Herr talman! Det intressanta här är att det finns en skiljelinje mellan borgerlig politik och vår. Vi vill försöka få i gång arbetstillfällen överallt. För att få i gång arbeten måste det också finnas utbildning. När det gäller YTH-linjen i Borås sade utskottet förra året att denna utbildning är angelägen. I detta läge har både UHÄ och tekodelegationen klart sagt ifrån att det just i Boråsområdet finns underlag för utbildning. Det finns duktiga yrkesmän och yrkeskvinnor där, som med en utbildning kan tillföra näringslivet just det som behövs för att få ännu större fart på det hela. Det vore intressant att här få höra hur människor som bor i Boråsområdet ser på detta. Vi anser att det här finns en möjlighet att snabbt få i gång en näringsgren och få bättre fart på verksamheten. Vi förstår verkligen inte att statsrådet inte tagit med detta.

När det gäller datatekniken är det svårt att göra prognoser för framtiden och finna utbildningar som täcker behoven framöver. Det är något av det svåraste som finns. Men från alla håll betonas i dag att det just nu råder brist på datatekniker och att denna brist kommer att bestå under lång tid framöver. Vi har just i dag ett skede av den tekniska utvecklingen som fordrar datateknisk utbildning. UHÄ föreslår nu en ökad intagning i Linköping, och vi förstår inte att man inte säger ja till det.

Vad Lund beträffar är det en fråga som har kommit upp senare. Men man har där under en lång tid förberett sig för en datateknisk utbildning. Man har haft klart för sig att man framöver måste ha utbildningsvägar för datateknisk personal. Man har alltså förberett sig för detta och står nu färdig att ta itu med utbildningen. Både Rune Rydén och jag vet nog, att om Lund fick

Anslag till utbildning för tekniska m. fl. yrken

Anslag till utbildning för tekniska m. fl. yrken

förtroendet att ta hand om denna utbildning på datatekniska linjer, så skulle man kunna klara detta utan vidare. Tiden är ännu inte för knapp för att man skall hinna få deltagare till kurserna i höst.

Herr talman! Vi tycker nog att man uppträder som något av motvalls käring när man anser sig böra gå emot våra förslag på gren efter gren i stället för att öppet säga sig att det gäller ett område där det behövs kunniga människor framöver. När facit kan läsas om kanske fyra till fem år kommer ni att se att våra förslag var riktiga, men då kommer bristerna på detta område att vara skriande i vårt land.

Herr talman! Jag yrkar fortfarande bifall till våra reservationer.

Anf. 48 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag finner inte utskottstalesmannens argumentering särskilt tillfredsställande. Vad det här handlar om, även om ärendet nu av formella skäl råkat hamna i utbildningsutskottet, är ju inte någon allmän fråga om vilka inslag som skall anses vara lämpliga i en viss utbildning. Det handlar här i stället om att ge dem som bygger upp den offentliga förvaltningens datasystem den kompetens som grundlagen ovillkorligen avfordrar dem för att man skall kunna upprätthålla offentlighetsprincipen. Det finns dessutom ett riksdagsbeslut sedan många år tillbaka om att datoriseringen i den offentliga förvaltningen skall utformas så, att offentlighetsprincipens villkor icke inskränks eller försvåras. Men det är ju det som har skett. Här handlar det alltså om att verkställa och se till att det blir substans i ett beslut som riksdagen har fattat för länge sedan och med stöd av grundlagen.

Det är inte någon datareferensgrupps uppgift att bedöma när detta är lämpligt – det skulle ha varit gjort för många år sedan – utan det är bara så att utvecklingen har fått rulla vidare. Datoriseringen av den offentliga förvaltningen har alltså fått fortsätta, utan att man har uppmärksammat vad som skett. Man är nu ute i sista minuten – mängder av system har redan byggts upp vilka egentligen strider mot det tidigare riksdagsbeslutet och mot grundlagens intentioner. Det är det som är det allvarliga.

Frågan om intrång i datasystemen har, som jag redan påpekat, i sig inte alls att göra med det som vi nu diskuterar. Det är sant att försök till intrång har förekommit, men de har varit utomordentligt sällsynta. Dessutom är det hur enkelt som helst att göra ett program som innebär att den som far manövrera en terminal inte kan göra ändringar i systemet. Sådana terminaler är förvaltningen egentligen skyldig att tillhandahålla varje sökande redan i dag.

Det har gjorts en utredning av dessa förhållanden från en arbetsgrupp för ADB och juridik inom juridiska institutionen vid Stockholms universitet. I den sägs det uttryckligen bl. a. att det är svårt att komma ifrån det omedelbara intrycket att myndigheterna betraktar uppgifter från den egna ADB-verksamheten som internt arbetsmaterial. Här krävs en radikal attitydförändring, säger man efter att ha studerat praxis på en rad

myndigheter. Detta visar att det här är fråga om en efterblivenhet, som vi snabbt måste försöka kompensera. Därför är ett ytterligare dröjsmål djupt otillfredsställande.

Nr 126

Onsdagen den
29 april 1981

Anslag till utbildning för tekniska m. fl. yrken

Anf. 49 RUNE RYDÉN (m) replik:

Herr talman! Lennart Bladh säger att det är viktigt att utbildningen i datateknik vid Lunds universitet kommer till stånd och att den motsvarande utbildningen vid Linköpings universitet utökas. Jag delar hans uppfattning att utbildningen i datateknik är mycket viktig. Det är just den typen av utbildning på dataområdet som industrin ropar efter. Skall vi i framtiden kunna konkurrera på datateknikens område, behövs utbildning i datorteknik på flera ställen i landet. Den bör naturligtvis finnas på sådana platser där man redan har elektroteknisk utbildning – sambandet mellan dessa två utbildningar är ganska klart.

Mycket talar också för att Lund kommer att kunna få sin utbildning 1982/83. UHÄ önskar det, men utskottsmajoriteten vill avvakta referensgruppens samlade ställningstagande och därmed också UHÄ:s samlade bedömning inför budgetåret 1982/83. Med tanke på att man ligger så långt framme i planeringen i Lund skulle det förvåna mig, om man där inte kommer med vid ställningstagandet 1982/83. Låt oss dock nu avvakta UHÄ:s bedömning i denna fråga.

Lennart Bladh svarade inte heller på min fråga hur man skulle lösa problemet med att anmälningstiden till dessa utbildningslinjer har gått ut. Tänker han sig att man skall gå ut i en speciell annonskampanj, eller skall man ragga studenter på utbildningsorterna? Nej, Lennart Bladh, låt oss – hur angelägen denna utbildning än är – införa den när de tekniska förutsättningarna finns och inte forcera fram den alltför tidigt.

Vad gäller textilutbildningen i Borås är det helt klart att utskottet tidigare uttalat att det är ett starkt önskemål att den skall komma till stånd. Men i det rådande kärva budgetläget har vi tvingats göra en större helhetsprioritering. Där har vi konstaterat att denna utbildning måste inordnas tillsammans med övriga YTH-utbildningar i landet och att vi därför får avvakta UHÄ:s ställningstagande.

Till Jörn Svensson vill jag bara säga att det är helt klart att det är fler människor än datatekniker som sysslar med våra datasystem och deras uppbyggnad. Det är alltså inte enbart en fråga om utbildning av tekniker, men utskottet hade i detta ärende anledning att behandla teknikerutbildningen. Jörn Svensson har rest en större och svårare fråga än den som vi i utskottet nu har behandlat.

Anf. 50 LENNART BLADH (s) replik:

Herr talman! Jag tror inte att man i Lund behöver gå ut och ragga elever – det finns säkert tillräckligt många sökande. Rune Rydén och jag är överens om att det behövs utbildning på det här området. Det enda som skiljer oss är att Rune Rydén vill vänta ytterligare ett år med utbildningen i Linköping och Lund. Vi socialdemokrater tror däremot att det är väldigt farligt att vänta. I

Anslag till utbildning för tekniska m. fl. yrken

det nuvarande kärva budgetläget kan vi inte sätta i gång, säger Rune Rydén. Jo, det är just vad vi skall göra! I det här kärva budgetläget måste vi sätta i gång utbildningar och arbeten för kommunerna. Vi tror att det är farligt att vara alltför försiktig och inte våga satsa på denna utbildning, allra helst som över huvud taget alla i svenskt näringsliv och inom svenskt utbildningsväsende vet att det här gäller en sektor där man verkligen behöver starta en kvalificerad utbildning.

Vi kommer alltså inte överens om detta, Rune Rydén och jag, men framtiden får utvisa vem av oss som har rätt – om det var klokt att bromsa på det här sättet.

När det gäller YTH-utbildningen i Borås vill jag säga att det där finns människor som vill ha denna utbildning. Det har tekodelegationen undersökt och fått klart belägg för. UHÄ och utskottet har också sagt ifrån att den här utbildningen behövs. Likväl lyssnar inte statsrådet – det är mer än beklagligt. Det innebär att denna utbildning i Borås får stå tillbaka: den kanske inte alls kommer till stånd. Under tiden kan industrierna dö ut och försvinna. Det är beklagligt.

Jag tycker alltså, Rune Rydén, att försvaret för utskottsmajoritetens ställningstagande är svagt. Det är svårförståeligt att utskottsmajoriteten inte vågar gå med på våra förslag, men det är väl så, att vad vi än föreslår så skall man säga nej till det.

Anf. 51 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag skulle utan tvivel ha nöjt mig med vad utskottets talesman sagt, om det hade gällt ett kursmoment som skulle vägas och prioriteras i förhållande till andra kursmoment av liknande dignitet. Men det handlar inte riktigt om det utan om att varje offentlig förvaltning här i Sverige är skyldig att tillse att grundlagen åtlöds och fungerar i praktiken. Varje förvaltning är skyldig att ge medborgarna den insyn som grundlagen garanterar dem. Att så inte har skett på grund av att datasystemen blivit uppbyggda så som de blivit är faktiskt ett grundlagsbrott. Det begås grundlagsbrott på förvaltning efter förvaltning i det här landet, och det är beklagligt. Det är därför som jag menar att man nog klarare kunde ha skrivit att detta är ett förhållande av särskild vikt och att staten och kommunerna är skyldiga att, när de bygger upp datasystem, se till att de använder sig av personal som är utbildad för att känna till vad grundlagen kräver och som kan bygga upp system som står i överensstämmelse med dessa grundlagens krav.

Om vi nu överlämnar det hela, utan några utpräglade kommentarer åt ena eller andra hållet, till datareferensgruppen för att den skall återkomma med förslag, vad vet vi om vad den kommer att föreslå? Jag tycker att utskottet litet klarare kunde ha understrukit att det här handlar om en utbildningsfråga med dessa speciella dimensioner som har att göra med medborgarnas allmänna insyn och grundlagens krav. Det hade väl ändå varit möjligt och lämpligt att göra så.

Anf. 52 RUNE RYDÉN (m) replik:

Herr talman! Lennart Bladh säger att det är mycket farligt att vänta med utbildningen i Lund och vänta med att utöka utbildningen i Linköping. Nej, Lennart Bladh, jag tycker inte alls att det är farligt att vänta. Jag tycker tvärtom att det är förståndig politik. Vi måste ju hushålla med våra totala resurser och se till att vi får en samlad prioritering här i samhället. Inför det kommande budgetåret skall vi väl överväga förslaget om att utöka utbildningen i Linköping och att starta en ny utbildning i Lund. Men det är ju lätt för en minoritet, som inte känner något budgetansvar, att i varje läge komma med nya påbud.

Jag har ännu inte fått något svar av Lennart Bladh om hur man skall lösa problemet med det tekniska förfarandet när det gäller att påbörja utbildningen redan till hösten. Han säger att naturligtvis behöver man inte gå och ragga studenter till Lunds universitet. Det kan så vara, men hur skall man tekniskt sett lösa detta problem, Lennart Bladh? Jag vill gärna ha ett svar på den frågan.

Till Jörn Svensson vill jag säga att jag kan hålla med om att det är en skyldighet för staten och kommunerna att använda personal som väl känner till offentlighetsprincipen vid uppbyggnaden av olika datasystem. Men detta är alltså en större och vidare fråga än vad vi i utbildningsutskottet har tagit ställning till. Jag tror att Jörn Svensson får ärkomma till den här frågan i ett annat sammanhang.

Tredje vice talmannen anmälde att Lennart Bladh anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 53 KARL-ERIK HÄLL (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att tala för reservation 4. Det är egentligen en reservation som, hur otroligt det än låter, kanske inte borde ha funnits till över huvud taget. Vad vi talar om i den reservationen har riksdagen nämligen fattat beslut om redan 1980.

Då beslöt riksdagen, efter en utredning av UHÄ, att försöksvis anordna utbildning i arbetsmiljöutformning vid Luleå tekniska högskola fr. o. m. budgetåret 1981/82. Planeringen och genomförandet av utbildningen skulle ske inom ramen för befintliga resurser. Det är det beslutet som regeringen nu vill upphäva, och vi socialdemokrater vill inte vara med om att upphäva det.

Vid högskolan tillsatte man en brett sammansatt planeringsgrupp för att detaljplanera försöksverksamheten och utreda resursbehovet. Efter planeringsgruppens rapport till styrelsen för skolan i juni 1980 diskuterades ärendet i högskolestyrelsen, och i oktober 1980 bedömde man att det var möjligt att genomföra utbildningen inom befintliga ramar, utan att det medförde några allvarliga störningar för andra delar av utbildningen vid skolan. UHÄ framhåller i sin anslagsframställning för 1981/82 att det finns ett stort behov av utbildning inom det aktuella området och föreslår därför att arbetsmiljöutformning permanentas som en allmän utbildningslinje redan

Nr 126

Onsdagen den
29 april 1981

Anslag till utbildning för tekniska m. fl. yrken

Onsdagen den
29 april 1981

Anslag till utbildning för tekniska m. fl. yrken

fr. o. m. läsåret 1982/83.

Om detta har jag inte kunnat finna någonting i statsrådets skrivning i budgetpropositionen.

Vi har i vår partimotion 1980/81:973 betonat värdet av att denna utbildning kommer till stånd i huvudsaklig samstämmighet med den utbildningsplan och de kursplaner som högskolan nu har upprättat och där inslagen av naturvetenskap och teknik påtagligt har ökats. Denna utbildning är väl ägnad att komplettera högskolans övriga utbildningsutbud, och den kommer enligt vår mening att bli mycket attraktiv och efterfrågad. Redan nu har ett 70-tal studerande efterhört möjligheterna att få denna utbildning, enligt en rapport som jag nu har fått från högskolan. Anledningen kan väl vara att man bedömer att man efter färdig utbildning har stora möjligheter att få arbete. Arbetsmiljöplanerare med denna helhetskunskap saknas ju nu, och det kommer i framtiden att bli stort behov av sådan personal.

För oss norrbottningar har alltid högskolan – som redan enligt direktiven när den startade skulle verka som ett aktivt regionalpolitiskt instrument – varit en värdefull tillgång i ansträngningarna att få till stånd en positiv näringsutveckling i vår region.

Det är därför förvånande att departementschefen nu i årets budgetproposition vill ändra riksdagens tidigare beslut och stoppa denna angelägna utbildning. Skälet uppges vara landets dåliga ekonomi. Men, herr talman, jag kan inte finna att det motivet håller.

Högskolan har vid en uppvaktning av utbildningsutskottet klargjort att en mycket stor del av de pengar, lokaler och personella resurser som linjen fordrar redan finns vid skolan.

Högskolan har heller aldrig framställt täckning av utrustningskostnaderna via UHÄ som ett villkor för att kunna genomföra utbildningen. I själva verket är det så, att av den angivna utrustningen endast en mindre del är avsedd att utnyttjas uteslutande för den nya linjens behov. Detta påpekades också vid uppvaktningen inför utskottet.

Jag har tidigare berört den tekniska högskolans stora betydelse för näringslivsutvecklingen i Norrbotten. Det finns, herr talman, många konkreta exempel på detta. Jag kan nämna att det under 1981 startats fyra nya företag i länet inom data- och verkstadssektorn, och det är en direkt produkt av den forskning och utbildning som skett vid skolan. Därför är det också angeläget att vi ser till att skolan i framtiden ges möjlighet att bedriva sådan utbildning som ligger rätt i ett utvecklingsperspektiv.

I likhet med UHÄ anser vi att den nu föreslagna utbildningen är något som verkligen ligger rätt i detta sammanhang. Vi anser det angeläget att vi genom forskning och utbildning på arbetsmiljöområdet kan bidra till en omdaning och förnyelse av vår industri.

Jag upplevde att utskottet i stort sett var enigt om detta – men tyvärr inte så enigt att vi kunde åstadkomma en gemensam skrivning.

När vi socialdemokrater preciserade vår mening och ville skriva in att utbildningen var angelägen och att den borde komma till stånd i Luleå var det slut med enigheten.

Jag vill verkligen beklaga det bristande stödet åt högskolan och åt vår ambition att göra en bra högskola ännu bättre. Mitt hopp står nu till de borgerliga ledamöterna på Norrbottensbanken, som – det är jag övertygad om – delar min uppfattning om att det är angeläget att denna utbildning kommer till stånd och att den bör starta så snart det är möjligt.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservation 4.

I detta anförande instämde Frida Berglund (s), Sten-Ove Sundström (s) och Jörn Svensson (vpk).

Anf. 54 JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Herr talman! Jag är litet förvånad över Karl-Erik Hälls påståenden om de diskussioner vi haft internt inom utskottet. Vi brukar inte här i kammaren ta upp de diskussioner som förts i utskotten, utan bara försvara det vi står för i utskottsbetänkandet. Men eftersom Karl-Erik Häll ändå har börjat diskutera det vill jag gärna säga att det är riktigt att vi i utskottet var överens om en skrivning, som socialdemokraterna hoppade av dagen före justeringen av betänkandet. – Detta är sanningen.

År 1970 fattades principbeslutet om en uppbyggnad av en högre teknisk utbildning och forskning i övre Norrland. Det framhölls då att utbyggnaden av den högre utbildningen är ett viktigt led i strävandena att skapa en allsidig samhällsservice i hela landet och att tillkomsten av högre teknisk utbildning och forskning i övre Norrland skulle innebära en betydande stimulans för samhällsutvecklingen i framtiden. Beslutet innebar att en ny teknisk utbildnings- och forskningsenhet skulle byggas upp i Luleå.

Förslagen konkretiserades i en särskild proposition (1971:59). Målet skulle vara att i övre Norrland skapa en högre teknisk utbildning som är likvärdig med motsvarande utbildning vid de befintliga läroanstalterna. Detta skulle emellertid inte innebära att utbildningen skulle vara identisk med den vid övriga tekniska fakulteter, utan den skulle kunna differentieras för att tillgodose bl. a. skilda regionalpolitiska mål. Vikten av ett stort inslag av samhälls- och beteendevetenskapliga ämnen i utbildningen markerades särskilt. Budgetåret 1971/72 påbörjades en successiv utbyggnad av utbildnings- och forskningsorganisationen vid högskolan i Luleå. Fr. o. m. den 1 juli 1981 kommer följande sju allmänna utbildningslinjer att finnas inrättade: maskintekniklinjen, geotekniklinjen, samhällsbyggnadstekniklinjen, väg- och vattenbyggnadslinjen, stålindustrilinen, träindustrilinen i Skellefteå och verkstadsindustrilinen i Skellefteå. Vidare har högskolestyrelsen inrättat de lokala utbildningslinjerna: programmeringslinjen och anläggningstekniklinjen.

Detta innebär att högskolan under en tioårsperiod har fått fyra civilingenjörslinjer, varav tre är riksunika, och tre yth-linjer. Härtill kommer två riksunika av regeringen fastställda studieinriktningar – jag syftar på arbetsmiljöteknik och träteknisk utbildning.

Även på forskningssidan har expansionen varit mycket snabb.

Högskolans institution för arbetsvetenskap, gruv- och berganläggnings-

Onsdagen den
29 april 1981

Anslag till utbildning för tekniska m. fl. yrken

teknik, mineral- och prospekteringsteknik samt samhällsbyggnadsteknik är i huvudsak av riksunik karaktär.

Under budgetåret 1979/80 har högskolan inom ramen för det s.k. Norrbottenspaketet fått en väsentlig förstärkning av anslaget till den forsknings- och utvecklingsverksamhet som finansieras av fakultetsanslaget. Förstärkningen har främst använts till forskartjänster på mellannivå, dvs. forskarassistenter och docenter, samt till tjänster för underhåll och utveckling av högskolans tunga basutrustning. För förra budgetåret uppgick förstärkningen av fakultetsanslaget till totalt 6 milj. kr. Forskarutbildningen vid högskolan har vuxit i takt med att forskningen etablerats i de olika forskningsämnena. Nu är ca 80 forskarstuderande registrerade. Under en tioårsperiod har ett tjugotal professorer inrättats.

Också för nästa år förslås förändringar. Utbildningsutskottet säger i det betänkande vi nu diskuterar att det är viktigt att högskolan i Luleå i framtiden får ett sådant utbildningsutbud att en stabilisering av verksamheten kan åstadkommas. Därför tillstyrker utskottet förslaget i budgetpropositionen att utbildning vid väg- och vattenbyggnadslinjen anordnas vid högskolan.

Det har alltså skett en medveten och kraftfull satsning på högskolan i Luleå.

Vad gäller utbildningen i arbetsmiljöutformning, som Karl-Erik Häll tog upp i sitt inlägg, delar utskottet föredragande statsrådets uppfattning att förutsättningarna för att anordna utbildningen ändrats väsentligt sedan frågan behandlades vid föregående riksmöte. Det statsfinansiella läget har gjort att det blivit nödvändigt med en nedskärning av antagningskapaciteten på flera allmänna utbildningslinjer, bl. a. arkitektlinjen. Självfallet medför detta att kravet på prioriteringar mellan olika utbildningsinsatser skärpts. Det är nödvändigt att väga kostnaderna för utbildning i arbetsmiljöutformning i Luleå mot andra angelägna behov inom den högre utbildningen. Både högskolan i Luleå och regionstyrelsen i Umeå högskoleregion anvisade också i budgetarbetet för budgetåret 1981/82 utbildningen i arbetsmiljöutformning som ett första besparingsalternativ.

Dessutom är, enligt utskottets uppfattning, frågan om utbildningens innehåll och dess avgränsning till bl. a. arkitektlinjen oklar. Linjenämnden för teknisk utbildning vid högskolan har ju inte ansett att utbildningen i arbetsmiljöutformning bör höra till den tekniska sektorn.

En utbildningslinje för arbetsmiljöutformning med början 1982/83 skulle dra betydande kostnader. Enligt högskolans i Luleå anslagsframställning för 1982/83, som har kommit alldeles nyligen, blir merkostnaden 900 000 för 1982/83, 600 000 för 1983/84, 600 000 för 1984/85 samt 600 000 för 1985/86, under förutsättning av ett årligt intag av 30 studerande. Det betyder en sammanlagd kostnad på 2,7 milj. kr. Dessutom har högskolestyrelsen i skrivelse till UHÄ den 26 januari i år begärt att få disponera 455 000 kr. ur den s.k. UHÄ-ramen för anskaffande av utrustning till utbildning i arbetsmiljöutformning, under förutsättning att utbildningen kommer till stånd.

Det har också vid högskolan i Luleå rätt delade meningar i frågan om man i

ett ansträngt ekonomiskt läge skall prioritera en utbildningslinje för arbetsmiljöutformning. För många ter det sig angelägnare att Luleå får inrätta en datatekniklinje fr. o. m. budgetåret 1982/83 än att man då satsar på en arbetsmiljöutformningslinje.

Uppenbarligen har också socialdemokraterna tagit starkt intryck av den mycket noggranna behandling som vi har ägnat den här frågan i utbildningsutskottet. Man följer inte upp den socialdemokratiska partimotionen, som föreslog att utbildningen skulle starta nästa budgetår. Men man håller bollen i luften och vill göra fortsatta överväganden om en sådan utbildnings innehåll och vill också belysa kostnaderna ytterligare. Man säger att utbildningen i sig är angelägen och ger sammantaget därmed ett hopp om att utbildningen skall komma till stånd nästa år, om reservationen skulle vinna.

Enligt utskottets mening är det bra om klara besked kan ges på ett tidigt stadium. Det är såvitt jag förstår också vad man efterlyser på högskolan i Luleå. Den socialdemokratiska reservationen ger inte det beskedet men öppnar ändå för dryga utgifter framöver. Om vi menar allvar med att ompröva och att spara, så bör vi ta fasta på besparingsförslag som enskilda högskolor och regionstyrelser själva kommer med. Då kan utrymme ges för satsningar på annat håll. Här gäller det en utbildning som ännu inte har startat och som det rätt delade meningar om både på lokal och på regional nivå. Det är också fråga om en utbildning som har anvisats som första besparingsalternativ både av högskolan och av regionstyrelsen. Om vi menar allvar med talet om besparingar – när skall vi annars kunna spara, om vi inte kan göra det i ett fall som detta? Hur skall vi kunna få uppslutning kring sparande på andra högskoleorter, om vi inte kan spara i det här fallet? Det vore intressant att få ett svar av Karl-Erik Häll på den punkten.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Anf. 55 KARL-ERIK HÄLL. (s) replik:

Herr talman! Jag hade förstås väntat mig att Jörgen Ullenhag skulle lägga väldig tyngd i resonemanget om den förfärande ekonomiska situation som det här enligt hans mening rör sig om, men jag tror inte att jag skall ta tiden i anspråk för den saken. Vi har nämligen tillsammans fått tekniska högskolans redogörelse vid dess uppvaktning inför utskottet, och det finns alltså anledning för mig att säga att den bild som tecknats av ekonomin egentligen skulle förtjäna att plockas i litet närmare. Men jag inskränker mig till att säga att den kostnadsredovisning som Jörgen Ullenhag nu gjorde uppenbarligen bygger på att denna utbildning skall permanentas och att man varje år skall ta in 30 elever. Det vi yrkar bifall till är egentligen ingenting annat. Och för att vi inte skall behöva få någon ytterligare förvirring om det: Vi yrkar bifall till vårt ursprungsförslag, vilket innebär att man skall starta en försöksverksamhet i enlighet med det tidigare riksdagsbeslutet.

När det gäller kostnadsbilden har vi velat införa de här raderna i vår reservation, därför att det finns anledning att ha förtroende för den ekonomiska redovisning som högskolan har givit utskottet. Vi har ingenting

Onsdagen den
29 april 1981

Anslag till utbildning för tekniska m. fl. yrken

emot att man ser på den saken, men det skall man kunna göra utan att för den skull fördröja startandet av den här utbildningen särskilt mycket.

Jörgen Ullenhag började med en uppräknig i fråga om högskolan och satsningen. Det är en riktig satsning, och jag har inte på något sätt motsagt det. Tvärtom är jag ute efter att göra en bra högskola ännu bättre. Om man nu anser att man måste stoppa utvecklingen av den tekniska högskolan i Luleå till förmån för någon annan utbildning, vet jag i så fall inte vilken utbildning man syftar på.

Jag skulle vilja fråga Jörgen Ullenhag: Är det inte angeläget att få en sådan här utbildning till stånd? Jag tror att vi båda är ense om att just den typen av människor behöver vi sannerligen. En snabb teknisk utveckling och de behov som därvid uppstår av att se till att människorna inte far illa ställer faktiskt utomordentligt hårda krav på just den här typen människor. Om det är angeläget att den här utbildningen kommer till, var och när bör den då komma till enligt Jörgen Ullenhags mening?

Anf. 56 JÖRGEN ULLENHAG (fp) replik:

Herr talman! Självfallet. Karl-Erik Häll, är vi från utskottsmajoritetens sida inte negativa till arbetsmiljöutbildning och arbetsmiljöforskning som sådana. Det saken gäller är den speciella utbildningslinje som vi nu diskuterar och som kommer att dra betydande kostnader, om den kommer till stånd. Fördjupade kunskaper rörande arbetsmiljö och arbetsvetenskap kan åstadkommas bl. a. genom påbyggnadsutbildning – det är ett annat sätt – för t. ex. tekniker av olika slag, arkitekter, formgivare och viss personal inom vårdområdet. Det slås också klart fast i budgetpropositionen. Utskottet har ingen invändning mot det. Tvärtom tycker man att det är bra att högskolan i Luleå anordnar utbildning i arbetsmiljöfrågor i form av enstaka kurser. Med kortare utbildningar når man också många grupper av människor. Vi är alltså klart positiva till en satsning på arbetsmiljöutbildning, men inte denna dyra utbildning.

Det är naturligtvis svårt att få ett grepp om opinionen inom högskolan när det gäller den här utbildningen. Men klart står att uppfattningarna är delade. Klart står också att högskolan har haft olika uppfattningar vid skilda tidpunkter. När styrelsen för högskolan i Luleå så sent som för ett halvår sedan, den 17 oktober 1980, diskuterade frågan om en start av utbildningen hösten 1981 eller hösten 1982, framkom dessa delade meningar tydligt. Högskolans rektor framhöll i beslutsunderlaget inför diskussionen i högskolestyrelsen bl. a. följande:

”Det står också klart att ett genomförande av utbildningen kommer att kräva resurser. Enligt högskolestyrelsens direktiv är kostnadsramen ca 600 000 kr. per år för de tre första åren och därefter ca 1 milj. kr. per år.”

Han säger vidare: ”Planeringen av utbildningen har fortskridit under tidspress men utan större förseningar. Ännu har emellertid inte kommittén kunnat sända ett samlat förslag på lokal utbildningsplan och kursplaner på remiss inom och utom högskolan och förslagen från arbetsgruppen har dålig

förankring inom högskolan.”

Nu förlorade rektor omröstningen. Med röstsiffrorna 11 mot 7 avslogs rektorsämbetets förslag, och majoriteten uttalade sig för en start redan hösten 1981. Studeranderepresentanterna reserverade sig mot beslutet och framhöll ”att linjen inte är förankrad inom högskolan”.

Regionstyrelsen framhöll i sitt yttrande över högskoleenheternas anslagsframställningar avseende nästa budgetår följande:

”Som en första besparing har regionstyrelsen föreslagit att försöksverksamheten med utbildningen inom arbetsmiljöområdet inte kommer till stånd. Regionstyrelsen har tidigare stött etableringen av denna utbildning, men har tagit intryck av linjenämnd T:s synpunkter och av att högskolan uppenbarligen inte avser att utbildningen hör till den tekniska sektorn.”

Min slutsats blir alltså att vi i nuvarande samhällsekonomiska läge inte har råd att satsa på den här utbildningen. Det är viktigt med utbildning i arbetsmiljöfrågor. Det kan man klara på annat sätt med fler grupper än att satsa på en hel utbildningslinje, som kommer att dra mycket pengar.

Anf. 57 KARL-ERIK HÄLL (s) replik:

Herr talman! Jag är glad för deklarationen att utskottet inte är emot utbildning i detta ämne. Om utskottet vore emot utbildning skulle jag bli mycket fundersam.

Enligt utskottet bör tydligen utbildningen i fråga komma till stånd, men inte i Luleå. Och skulle den till äventyrs komma till stånd i Luleå, så bör den bedrivas i form av enstaka kurser. Jag är naturligtvis medveten om högskolans förutsättningar att anordna utbildningen i den formen, men det är egentligen inte det som det finns anledning att slåss för. Jag tror nämligen att det är välmotiverat att så snart som möjligt få i gång en reguljär utbildning på detta område.

Jag skall självfallet inte fortsätta med att – om det nu tas illa upp – tala om vad som förevarit i utskottet. Men låt mig säga att många av de saker som Jörgen Ullenhag nu skildrar, den dåliga förankringen inom högskolan och den oenighet som enligt Jörgen Ullenhag råder om denna utbildning, ju var en av orsakerna till att vi ville ha besök av utskottet. Genom de frågor som ställdes blev det enligt min uppfattning klarlagt att man var helt ense om de framställningar som högskolan nu gör. Det är riktigt att man har anfört dessa synpunkter innan man riktigt hade hunnit överblicka konsekvenserna av inrättandet av den här utbildningen enligt de förutsättningar som kunde förutses. Men nu ändrade man sig, och det tycker jag inte att man skall dömas för. Det skedde efter det att den arbetsgrupp, som jag återopade i mitt anförande, hade lagt fram sina synpunkter. Nu är det – och det framgår av alla uppgifter – en av högskolan starkt prioriterad utbildning.

Låt mig därför avslutningsvis säga att, vilket jag också framhöll i mitt inledningsanförande – det här är fråga om ett försök att spara budgetmedel, och det har jag respekt för. Ändå hävdar jag att man, när man försöker spara

Nr 126

Onsdagen den
29 april 1981

Anslag till utbildning för tekniska m. fl. yrken

Anslag till utbildning för tekniska m. fl. yrken

budgetmedel på ett sätt som gör att en redan beslutad, angelägen och betydelsefull utbildning vid en högskola äventyras, sparar på fel ställe. Därför yrkar jag än en gång bifall till vår reservation nr 4.

Anf. 58 JÖRGEN ULLENHAG (fp) replik:

Herr talman! Jag har naturligtvis stor respekt för Karl-Erik Hälls engagemang i den här frågan. Man anser att de pengar finns som det faktiskt är fråga om, ifall man öppnar en utbildning framöver. Vad saken emellertid gäller är i all korthet följande. Så sent som för ett halvår sedan ansåg rektorn vid högskolan att de förslag som då fanns var dåligt förankrade, och studeranderepresentanterna ansåg att förslagen beträffande den här linjen inte alls var förankrade inom högskolan.

Det första besparingsförslaget i anslagsframställningen från högskolan i Luleå för budgetåret 1981/82 gällde - även om man sedan ändrade sig - utbildningslinjen för arbetsmiljöutformning. Det var alltså den bedömning man då gjorde. Också regionstyrelsen anvisade försöksverksamhet med arbetsmiljöutformning som ett första besparingsalternativ. Regionstyrelsen hade, som jag redan sagt, tidigare stött anordnandet av utbildningen. Emellertid framhåller man nu att man tagit intryck av tekniska linjenämndens synpunkter.

Av högskolestyrelsens i mars månad avlämnade anslagsframställning, vilken jag tidigare återopade och i vilken man i och för sig stöder förslaget om ett inrättande av utbildningen, framgår att en sådan kommer att bli dyr. I fullt utbyggt skick och med ett intag på 30 studerande skulle utbildningen i mitten på 1980-talet kosta 2,7 milj. kr. Lägg sedan till detta att utbildningen ännu inte startats. Det är alltså inte fråga om att lägga ned någon befintlig utbildningslinje, vilket vi tvingas till i många andra fall. Vi diskuterar t. ex. nedläggning av arkitektutbildningen i Lund. Vi diskuterar, och har genomfört, nedskärningar på arkitektutbildningssidan. Vi har här tidigare i dag diskuterat nedskärningar, indragningar och fördröjningar. Vi tvingas till detta i ett kärt ekonomiskt läge. Att i en sådan situation ta fasta på lokala och regionala förslag till besparingar när det gäller en utbildning som ännu inte startats, måste väl ändå vara helt rimligt.

Än en gång vill jag framhålla att man i Luleå kan anordna utbildning i arbetsmiljöfrågor i form av enstaka kurser. Det understryker vi både i utskottsbetänkandet och i propositionen.

Till sist: Mot denna bakgrund är det svårt att förstå att socialdemokraterna inte gjort upp med regeringspartierna om ett klart besked nu till högskolan i Luleå, så att man där vet om utbildningen skall komma till stånd eller inte. Vad man vill ha är - såvitt jag förstår - ett klart besked, men något sådant får man inte. Gör man inte den här besparingen nu kommer det att bli mycket svårt att motivera besparingar - även mycket nödvändiga besparingar - på andra högskolor i landet. På regeringssidan har vi inte de pengar som behövs för den här satsningen.

Jag yrkar än en gång bifall till utskottets hemställan.

Tredje vice talmannen anmälde att Karl-Erik Häll anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 59 EVA WINTHER (fp):

Herr talman! En högskola är en resurs och en tillgång för det område där den ligger. Helt naturligt är strävan hos alla högskolor att få ett attraktivt utbildningsutbud att erbjuda studerande från det egna området, men också studerande från andra delar av landet.

Jag vill gärna i likhet med Jörgen Ullenhag framhålla att Luleå högskola kraftigt har byggts ut under de här åren. Från utbildningsministerns sida har verkligen satsningar gjorts på området under den senare delen av 1970-talet.

Förra riksmötet fattades ett beslut här i kammaren om att utbildning avseende arbetsmiljöutformning försöksvis skulle anordnas i Luleå. Antagningen till utbildningen skulle omfatta 25 studerande och t. v. ske vartannat år. Förslaget fanns med i utbildningsministerns avsnitt av budgetpropositionen.

Den ekonomiska situationen har förvärrats. Påbud har utgått såväl till högskolorna som till alla andra institutioner om sparsamhet och omprövning.

Luleå högskolestyrelsens första förslag till prutning gällde den utbildningslinje för arbetsmiljöutformning som vi nu diskuterar. Därefter har högskolestyrelsen gjort en grundligare genomgång av sina resurser och möjligheter. En majoritet anser nu att utbildningen bör och kan anordnas inom de ekonomiska ramar som fastställts för högskolan. Det var också de förutsättningar som gällde när vi tog beslutet förra gången.

Vad jag tycker är viktigt i det här ärendet – och det har varit avgörande för mitt ställningstagande – är att UHÄ, trots högskolestyrelsens beslut att ange linjen som ett besparingsalternativ, i sina petita säger:

”Planeringsberedningen för sektorn för utbildning för tekniska yrken m m vidhåller att ett stort behov av utbildning inom området föreligger och att förutsättningarna härför är gynnsamma i Luleå. Utbildningen bör därför snarast komma till stånd.

UHÄ delar planeringsberedningens åsikter.”

Både planeringsberedningen och UHÄ säger detta.

Det finns således ett stort behov av den här utbildningen. Den ligger i tiden – där finns en helhetssyn på människa och maskin. Arbetsmiljölinjen skulle totalt bestå av tre grenar. Två finns redan på högskolan: en teknisk del och en arbetsvetenskaplig del. Och till detta skulle då komma utbildningen i arbetsmiljöutformning, som budgetpropositionen och utskottsmajoriteten säger nej till. Arbetsmiljöutformningslinjen skulle bli den bit som gör den här utbildningen fullständig.

Det här är bakgrunden till att jag tänker stödja den socialdemokratiska reservationen. Där säger man: ”Vad angår utbildningen i arbetsmiljöutformning i Luleå anser utskottet att denna i sig är angelägen, men att fortsatta

Onsdagen den
29 april 1981

Anslag till utbildning för tekniska m. fl. yrken

överväganden bör göras i vad avser såväl dess innehåll som kostnaderna för den.”

Jag tycker det är viktigt att vi står fast vid att denna utbildning skall anordnas i Luleå. Jag ser också en fullständig arbetsmiljölinje som ett led i den profilering av högskolorna som i sin tur måste vara ett led i det besparingsarbete som åligger oss.

Anf. 60 LENNART BLADH (s):

Herr talman! Jag begärde ordet för att ge ett svar till Rune Rydén. Han frågade mig: Hur skall intagningen ske i Lund?

Jag kan svara att de ansvariga för Lunds universitet vid samtal har sagt att intagning kan ske utan större bekymmer, om man får förtroendet att starta utbildningen. Det var alltså ett klart svar. Jag vill tillägga att näringslivets representanter vid samtal verkligen förklarar sig önska att den här utbildningen kommer till stånd. Man menar också att det är en god investering att utbilda folk.

Till allra sist, Rune Rydén: Jag tror att det vore förståndig politik att starta utbildning för 30 datateknikstuderande i Linköping och för 60 i Lund.

Anf. 61 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Jag skulle gärna vilja få ett exakt svar av Lennart Bladh på min fråga: Hur skall den här intagningen ske?

Naturligtvis vill man vid universitetet i Lund starta den här utbildningen – det är jag fullt på det klara med. Men hur skall det tekniskt sett gå till? Blir det fråga om annonsering, eller skall man gå till väga på något annat sätt? Kan Lennart Bladh svara på det?

Anf. 62 LENNART BLADH (s):

Herr talman! Jag anser verkligen att när ansvariga vid universitetet i Lund säger att de kan klara intagningen, är det deras sak. Jag tror man kommer att klara det också. Det är inte första gången man tar in studerande i Lund.

Punkt 1

Mom. 3 (textil- och konfektionsindustrilinen)

Utskottets hemställan bifölls med 163 röster mot 162 för reservation 1 av Stig Alemyr m. fl.

Mom. 8 (planeringsramar för datatekniklinjen)

Utskottets hemställan bifölls med 163 röster mot 162 för reservation 2 av Stig Alemyr m. fl.

Mom. 9 (datatekniska moment i olika högskoleutbildningar)

Utskottets hemställan bifölls med 163 röster mot 162 för reservation 3 av Stig Alemyr m. fl.

Mom. 10 (utbildning av datapersonal i offentlighetsrätt)

Utskottets hemställan bifölls med 308 röster mot 17 för motion 357 av Jörn Svensson m. fl.

Mom. 12 (utbildning i arbetsmiljöutformning i Luleå)

Reservation 4 av Stig Alemyr m. fl. bifölls med 163 röster mot 162 för utskottets hemställan.

Mom. 13 (översyn av den tekniska utbildningen inom högskolan)

Utskottets hemställan bifölls med 163 röster mot 162 för reservation 5 av Stig Alemyr m. fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Punkt 2

Utskottets hemställan bifölls.

10 § Ändring i miljöskyddslagen

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1980/81:21 om ändring i miljöskyddslagen (prop. 1980/81:92).

Anf. 63 SVANTE LUNDKVIST (s):

Herr talman! Under den socialdemokratiska regeringens ledning bedrevs ett omfattande lagstifningsarbete för att skapa möjligheter till en aktiv miljöpolitik. En av de lagar som haft störst betydelse i miljövärdarbetet är miljöskyddslagen. Med lagens hjälp har samhället kunnat förebygga föroreningar av vatten och luft.

Vi fann under den socialdemokratiska regeringens tid emellertid att den här lagen behövde ses över för att om möjligt göras ännu effektivare. Erfarenheterna hade visat att den var behäftad med vissa brister, och därför tillsattes en utredning. Det är en del resultat av den utredningen som nu redovisas i en proposition och som utskottet haft att behandla.

Det är nödvändigt att miljövärdarbetet inriktas dels på att förebygga miljöförstörelse av olika slag, dels på att avhjälpa uppkomna problem. Lagstiftningen är naturligtvis ett verksamt medel i bägge dessa avseenden. Den fysiska riksplaneringen och andra former av planering är exempel på medel som syftar till att förebygga miljöförstörelse.

I propositionens inledande avsnitt förs också ett resonemang om avgifter av skilda slag som medel i miljöpolitiken. Från socialdemokratins sida har vi redovisat en principiell tveksamhet mot avgifter som ett generellt medel för att förhindra miljöförstörelse. Det är viktigt att slå fast den grundläggande principen att ingen genom att betala en avgift skall kunna köpa sig fri från sitt ansvar att motverka miljöförstörelse. Avgifter kan därför enligt vår mening

Onsdagen den
29 april 1981

*Ändring i miljö-
skyddslagen*

endast användas som komplement till andra medel i miljövårdsarbetet.

Ett exempel på en sådan kompletterande avgift är den avgift för överutsläpp som miljökostnadsutredningen föreslog som ett sanktionsmedel för att åstadkomma en skärpt tillämpning av gällande lagstiftning.

En helt annan form av avgift som har till syfte att finansiera erforderlig tillsyn och kontroll av miljöstörande verksamhet är den vi har krävt i vår motion till årets riksdag, nämligen en avgift för prövningen och tillsynen av olika former av miljöstörande verksamhet. Vi har i vår reservation under p. 4 önskat att riksdagen skall ge regeringen till känna att principen bör vara att kostnader för tillståndsgivning och kontroll enligt miljöskyddslagen bör bäras av den som söker tillstånd till resp. bedriver miljöfarlig verksamhet. Det vore värdefullt om riksdagen på detta sätt markerade att den principen bör bli vägledande för regeringen i samband med utarbetandet av det i propositionen aviserade förslaget rörande ett avgiftssystem på det här området.

I propositionen föreslås bl. a. ett ökat kommunalt inflytande på miljövårdsområdet på så sätt att kommunerna genom frivilligt åtagande skall kunna låta hälsovårdsnämnderna ta över ansvaret för den löpande tillsynen av visst slag av miljöfarlig verksamhet. Enligt vår mening är det viktigt och nödvändigt att tillsynen av miljöstörande verksamhet effektiviseras. De lokala hälsovårdsnämnderna kan spela en viktig roll i en sådan förbättrad tillsynsverksamhet. Som vi ser det är det emellertid nödvändigt att tillsynen enligt miljöskyddslagen samordnas med den övriga tillsynsverksamhet som åläggs kommunerna genom de förslag till ny hälsoskyddslag som regeringen enligt propositionsförteckningen senare kommer att framlägga förslag till riksdagen om.

Regeringen har uppenbarligen valt denna form med ett frivilligt åtagande för kommunerna därför att man inte önskat lägga ytterligare utgifter på kommunerna och inte kunnat skaffa fram medel till en statlig finansiering. Vi anser att den här samordningen är så utomordentligt angelägen att vi i vår reservation under punkt 3 önskar att riksdagen uttalar sig för att regeringen i samband med utarbetandet av förslag till hälsoskyddslag tar upp dessa frågor på nytt, redovisar förslag till en sådan samordning samt de kommunalekonomiska konsekvenserna av ett utökat kommunalt tillsynsansvar.

För att förbättra tillsynen har socialdemokraterna i miljöskyddsutredningen förordat tillskapandet av ett organ benämnt AB Svensk Miljökontroll. Grundtanken bakom förslaget är att man därigenom skulle kunna ställa sådana kvalificerade resurser till miljökontrollens förfogande som rimligen inte kan byggas upp hos varje länsstyrelse eller kommun. Därigenom skulle myndigheternas bedömningar i miljöfrågor kunna bli mer enhetliga och kontrollen mer effektiv. Vi föreslår i vår reservation under punkt 3 att riksdagen uttalar sig för att regeringen låter utreda denna fråga i enlighet med de riktlinjer som anges i den socialdemokratiska motionen.

Erfarenheterna har visat hur viktig preskriptionstiden är när det gäller miljöbrott. Vi får allt fler exempel på hur brott i dessa sammanhang inte kan beivras på grund av att verkningarna av miljöstöringarna ofta blir kända

långt efter det att den miljöstörande verksamheten ägt rum. Enligt socialdemokraternas mening är miljöbrott så speciella att det finns anledning till särbestämmelser när det gäller preskriptionstidens längd. Vi har i vår motion föreslagit att preskriptionstiden för alla former av miljöbrott sätts till minst tio år. Tyvärr har vi inte lyckats få gehör för den ståndpunkten i utskottet, och därför för vi fram detta som vi anser viktiga krav i vår reservation under punkt 5 i betänkandet.

Vi anser att det borde vara självklart att enskilda och samhället skall kunna hållas skadeslösa när det gäller skador förorsakade av miljöstörande verksamhet. Det är därför enligt vår mening nödvändigt att en garanti skapas som gör att erforderliga medel kan stå till förfogande när skador har inträffat. Det är nödvändigt därför att det ofta förflyter lång tid innan skadorna och deras omfattning visar sig. Det har hänt att ett företag som orsakat skadorna har varit nerlagt när skadorna kommit i dagen, varför det inte längre finns någon som kan göras ansvarig för det inträffade. Ett annat fall kan vara att företagets ekonomi är så dålig att företaget inte kan bekosta den erforderliga saneringen eller bestrida andra kostnader för skadan. Det kan också vara svårt att klarlägga att en skada förorsakats av ett bestämt ämne eller utsläpp, och det kan vara svårt att avgöra *vilket* företag som gjort utsläppet och därmed orsakat skadan. Ofta kan flera företag vara inblandade.

Vi menar att om det företag som vållat skadan inte kan stå för de kostnader som skall täckas i sammanhanget, är det skäligt att all den industri som omfattas av miljöskyddslagens bestämmelser som helhet får stå ansvarig för uppkommen skada. Därför bör någon form av fond byggas upp. En sådan fond kan bygga på avgifter från företag som omfattas av miljöskyddslagen. Vi har inte vunnit gehör för detta vårt förslag i utskottet. I reservation 6 för vi därför fram kravet att regeringen snarast för riksdagen skall framlägga förslag om inrättande av en fond av det slag som jag nu talat om.

I samband med behandlingen av propositionen år 1975 om återvinning och omhändertagande av avfall lade statsmakterna fast vissa principer för varuproduktion och avfallshantering. Principerna innebar att innan produktionen av en vara påbörjas bör det vara klarlagt hur varan skall omhändertas sedan den har använts och blivit avfall. Det skulle vara producenterna som i första hand skulle bära ansvaret för att avfallet kunde tas om hand på ett riktigt sätt från miljö- och resurssynpunkt. Dessa principer, som ännu inte har omsatts i direkta författningsbestämmelser, måste anses vara av sådan vikt att de bör styra handlandet i förekommande fall hos samhällsorgan och industriföretag.

I ett särskilt yttrande, som vi fogat till betänkandet, understryker vi socialdemokrater att det är angeläget att dessa viktiga principer får fullt genomslag i lagstiftningen. Hur dessa principer skall omformas till lagregler bör enligt vår mening övervägas vid kommande översyn av berörd lagstiftning.

Herr talman! Jag yrkar bifall till samtliga socialdemokratiska reservationer som fogats till detta betänkande.

Onsdagen den
29 april 1981

*Ändring i miljö-
skyddslagen*

Anf. 64 ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! Den nu gällande miljöskyddslagen har varit i kraft sedan den 1 juli 1969. Det är uppenbart att samhällets syn på miljöfarlig verksamhet under så pass lång tid har förändrats. Den förändring som riksdagen nu är beredd att göra tar sikte på skärpning i några viktiga avseenden. Moderata samlingspartiet ställer sig så gott som helt bakom dessa justeringar. På en punkt har vi dock haft en annan mening än utskottets majoritet, och det gäller tillståndsbesluts rättskraft, som behandlas i lagens 24 §. Detta har gett anledning till reservation I i utskottsbetänkandet, och jag vill med några få ord kommentera denna.

Vi anser att den föreslagna ändringen är betänklig ur flera synpunkter. Således kan enligt förslaget ett tillstånds tioåriga giltighetstid under perioden göras till föremål för omprövning. Inte heller vi från moderata samlingspartiets sida utesluter att förändringar av så väsentlig betydelse kan förekomma, att de motiverar en omprövning. Men vi vill ändå inte helt ställa oss bakom den nu föreslagna ändringen. Vi menar nämligen att förslaget ger anledning till betydande rättsosäkerhet.

En i vanlig ordning prövad och tillståndslämnad produktion eller tillverkning har i normalfallet tillkommit under betydande kostnader. Då varje kostnad således ligger i produktionsledet eller i säkerhetsanordningar för miljö och hälsa, så måste den onekligen finnas i en ekonomisk kalkyl och därför ges möjlighet till rimlig avskrivningstid. Den ändring som den nya miljöskyddslagen förutsätter ger enligt vår mening inte möjlighet till planerlig avskrivning under viss given tid, nämligen giltighetstiden för tillståndet. För den skull har vi ansett att tillståndets giltighetstid i normalfallen bör omfatta tio år på samma sätt som i nuvarande lag och därefter bli föremål för omprövning.

Herr talman! Det kan synas som om moderata samlingspartiet med denna reservation inte ser med samma allvar på de miljöeffekter som kan uppstå vid anläggningar med hälsofarlig verksamhet. Jag kan försäkra kammaren att vi ser med yttersta allvar på de här tingen, men vi tycker ändå att riksdagen inte kan bortse från att alltför ofta kommande omprövning av gällande tillstånd kan verka så störande på ett företags drift och produktion att företagets såväl ekonomi som sysselsättning hotas. I denna avvägning mellan trygg sysselsättning och säker ekonomi å ena sidan och å andra sidan näst intill en överambition i fråga om miljöskydd har vi i moderata samlingspartiet valt att lita till att det tioårsintervall beträffande tillståndsbesluts giltighet som redan nu gäller också i fortsättningen skall anses tillräckligt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation I vid utskottsbetänkandet.

Anf. 65 TORKE LINDAHL (fp):

Herr talman! De ändringar i miljöskyddslagen som nu föreslås är efterlängtrade och såvitt jag förstår mycket behövliga. Vi skall bara inte tro att de kommer att lösa alla problem, utan arbetet på detta område måste gå vidare. Den föreliggande propositionen och utskottsbetänkandet i ärendet

finner jag vara i stort sett acceptabla. På en punkt har vi som representerar folkpartiet i utskottet dock tvingats reservera oss, nämligen i frågan om besvärsrätten.

Vi anser det vara väsentligt att olika miljögrupper och andra ideella sammanslutningar skall kunna ha en rimlig chans att påverka beslutsprocessen. Statens vägverk, som ju har att agera enligt väglagen, där var och en som kan tänkas vara trafikant räknas som sakägare, har ingenting emot en sådan ordning. Den betyder att vem som helst som vill lägga sig i en fråga kan göra det. Såvitt jag har förstått anser man också att detta är fördelaktigt. Då kan man på ett relativt tidigt stadium fånga upp de protester och synpunkter som finns. Man menar också att människor då, även om de kanske blir besvikna på det beslut som så småningom fattas, i alla fall kommer att få en större förståelse för att det kommer att utformas på det sätt som blir fallet.

Vi har inte menat att man skall gå fullt så långt som i väglagen, men vi har i alla fall föreslagit att större rikstäckande organisationer skulle få vara besvärinstanser och få yttra sig i miljöfrågor. Detta har utskottets majoritet tyvärr inte kunnat acceptera.

Herr talman! För mig är det litet svårförståeligt att man inte skulle tycka att det är viktigt att en förening eller sammanslutning av t. ex. allergiker skulle kunna få besvara sig och reservera sig vid en industriutbyggnad som på något sätt skulle drabba dem. Man hänvisar till en generös praxis. Ja, om man nu menar allvar med talet om en generös praxis, kan man också ändra lagen så att den svarar mot en sådan. Det är faktiskt inte några farligheter som vi ger oss in på. En utökning av demokratin så att människor kan få komma med i eller komma in tidigare i beslutsprocessen kan inte vara en nackdel i något samhälle.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 2 och i övrigt till utskottets hemställan.

Jag vill därutöver bara göra ett par kommentarer till det som mina båda närmaste företrädare här i talarstolen sade.

Svante Lundkvist vill bl. a. att vi här i dag skall fatta beslut om ett slags miljöskyddsfond. Nu är det så, vilket Svante Lundkvist torde vara underrättad om, att miljöskyddsutredningen arbetar med just dessa frågor och väl kommer att ta upp dem i ett betänkande. Varför då inte avvakta detta, så att frågan blir ordentligt utredd? Det är ju den praxis som vi brukar tillämpa. Socialdemokraternas inställning i dessa frågor verkar vara att man vill uppträda ungefär som bror Duktig och inte särskilt bry sig om sakskalet.

Jag tyckte att Arne Andersson i Ljung ganska rejält överskattar koncessionsnämndens för miljöskydd både klåfingrighet och personalresurser. Den har inte tid att ägna sig åt alla de saker som han målar upp.

Anf. 66 SVANTE LUNDKVIST (s) replik:

Herr talman! Jag vill bara kort kommentera Torkel Lindahls yttrande att det förhållandet att vi från socialdemokraternas sida vill få till stånd en miljöskyddsfond skulle vara ett utslag av en bror-duktig-inställning.

Nr 126

Onsdagen den
29 april 1981

*Ändring i miljö-
skyddslagen*

Onsdagen den
29 april 1981

*Ändring i miljö-
skyddslagen*

Det gäller ett förslag som vi verkat för sedan flera år tillbaka, och vi har byggt på den erfarenhet som vi har av att människor ibland kan råka illa ut därför att den möjlighet som vi menar att fonden skulle ge inte står till buds. Det borde vara en betydande styrka för dem som nu skall börja fundera på hur man skall lösa denna typ av problem att få ett uttalande från riksdagen, innebärande att den i princip ställer sig bakom tanken på att en sådan fond bildas.

Anf. 67 TORKEL LINDAHL (fp) replik:

Herr talman! I den här frågan pågår tänkandet. Jag tror inte att det går fortare, om vi här i dag röstar med socialdemokraternas reservation. Den är en gest.

Anf. 68 SVANTE LUNDKVIST (s) replik:

Herr talman! Det förhållandet att vi tänkt litet längre på de här frågorna gör ju inte att vi känner oss ha anledning att dra oss tillbaka från de förslag som vi kommit fram till.

Anf. 69 TORKEL LINDAHL (fp) replik:

Det är beklagligt att långt tänkande tydligen inte alltid hänger ihop med kvalitativt tänkande.

Anf. 70 PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! I betänkandet nr 21 från jordbruksutskottet behandlas förslag till ändringar i miljöskyddslagen från 1969. Den miljöskyddslag i vilken regeringen och jordbruksutskottet nu föreslår vissa ändringar tillkom under en tid då vi hade ett förhållandevis nyvaknat miljöintresse här i landet. Mitten och slutet av 1960-talet innebar slutet på en drygt tjugooårig efterkrigsperiod med förhållandevis snabb ekonomisk och industriell tillväxt. Under dessa år centrerades intresset kring denna tillväxt som grund för genomförandet av sociala reformer. Tillväxten under denna efterkrigsperiod var grundad på en koncentrerad utveckling inom de stora exportindustrierna. Oljan blev en helt dominerande energikälla, som efter hand blev allt billigare i förhållande till andra varor. Man såg under denna tid i första hand de positiva effekterna av den industriella utvecklingen och såg inte, eller ville kanske inte se, de negativa effekterna på den mänskliga miljön. Dessa effekter var inte bara rent fysiska, genom industriutsläppen till luft och vatten, utan också sociala, genom stora folkomflyttningar från landsbygden till de expansiva tätorterna. Som sagt, vid tiden för nu gällande miljöskyddslags tillkomst hade man börjat vakna. Man hade inrättat statens naturvårdsverk och följde upp det med en lagstiftning som skulle reglera den industriella verksamhetens störningar av den yttre mänskliga miljön.

Vad sedan gäller de nu föreslagna ändringarna i miljöskyddslagen vill jag först säga att vi ser positivt på dessa. Det är bra att dispensförfarandet försvinner och ersätts av ansökningsförfarande och tillståndsprövning. Det är bra att anmälan försvinner och att även den ersätts av en prövning. Det är

bra att det införs ett samrådsförfarande, *innan* ansökan ges in i ärenden som rör miljöstörande verksamhet. Jag ser den förändringen som en av de allra viktigaste av de nu föreslagna nyheterna. Jag har redan vid flera tillfällen här i kammaren påpekat, att om ett sådant förfarande hade funnits i nu gällande miljöskyddslag, hade sannolikt utvecklingen av stridigheterna kring etableringen av SAKAB:s anläggning för behandling av miljöfarligt avfall kunnat få ett annat förlopp. Den lokala opinionen hade då kunnat komma till uttryck från början och påverka gången av den aktuella ansökan. Nu blev det tvärtom: först beslut i koncessionsnämnden, sedan på regeringsnivå, först därefter kom den verkligt starka reaktionen från berörd befolkning. Detta förlopp speglar ett bakvänt sätt att hantera miljöfrågor som vi förhoppningsvis skall slippa i fortsättningen.

Det är också bra att primärkommunernas hälsovårdsnämnder ges möjlighet att bli tillsynsorgan enligt miljöskyddslagen. Slutligen ser vi det som en riktig politik att miljöstörande industri själv skall stå för de kostnader som dess verksamhet åsamkar landets miljövård.

Men dessa konstateranden innebär inte att vi inte skulle ha erinringar mot regeringens förslag på en del punkter. Sådana erinringar har vi, och vi har därför levererat en partimotion från vpk med anledning av regeringens proposition. Jag skall nu ta upp våra yrkanden i denna motion och kommentera utskottets skrivning till dessa yrkanden i den ordning de tas upp i jordbruksutskottets betänkande.

I vad gäller förprövningsförfarandet yrkar vi på att länsstyrelsernas verksamhet inom koncessionsförfarandet skall bli föremål för en förutsettningslös utvärdering efter fem år från det att nu aktuell lagändring trätt i kraft. Motiveringen är att tillämpningen av miljöskyddslagen bör vara så enhetlig som möjligt och att risk kan finnas för att den inte blir det. Utskottet anser att naturvårdsverkets besvärsmått när det gäller länsstyrelsernas beslut är en garanti för att rättstillämpningen kommer att bli enhetlig. Vi är på denna punkt inte lika övertygade som utskottet, varför vi vidhåller vårt yrkande.

Beträffande beslutsunderlaget har vi yrkat på att en bestämmelse bör intas i den förändrade miljökungörelse som det ankommer på regeringen att utfärda med anledning av de nu föreslagna förändringarna i miljöskyddslagen. Denna bestämmelse skall ha innebörden att sökande i ett koncessionsärende *i vissa fall* skall kunna avkrävas en formaliserad beskrivning av de tänkbara miljöeffekterna av en ny eller ändrad miljöfarlig verksamhet och att däri skall ingå den maximala skadeeffekten av ett haverifall. Också här vill jag hänvisa till SAKAB-fallet. Hade en sådan beskrivning avkrävts redan vid ansökan, så hade inte jordbruksministern – under trycket från en militant miljöopinion – i efterhand måst utlova en sådan konsekvensutredning. Utskottet säger i sin skrivning att det är mera praktiskt att inte ha en *obligatorisk* formalisering i beskrivningen av miljöeffekterna. Men, utskottets talesman, det har vi inte heller krävt i vår motion. Vi har bara krävt att det formaliserade förfarandet skall kunna krävas av den prövande myndigheten *i vissa fall*, och ett sådant lämpligt fall har jag redan nämnt. Vi står

*Ändring i miljö-
skyddslagen*

sålunda kvar vid vår uppfattning också på denna punkt.

Under mellanrubriken *Handläggningstiden* i utskottsbetänkandet behandlas yrkande nr 3 i vår motion, som rör den s. k. kommunala vetorätten. Denna vetorätt är nu grundad i 136 a § byggnadslagen. Vi har ansett det vara en fördel om denna vetorätt från kommunernas sida i stället överfördes till miljöskyddslagen. Om så skedde skulle man erhålla garanti för att utredning om ett förslags miljöeffekter alltid skulle vara tillgänglig, innan en kommun beslutade sig för att ge – eller inte ge – tillstånd. Utskottet menar att genom godtagande av ändringen i 9 § miljöskyddslagen har sådana samordningsmöjligheter skapats att några olägenheter av det slag som vi befarat i motionen inte skall behöva uppstå. Vi medger gärna att den föreslagna ändringen i 9 § är en förbättring, men vi anser samtidigt att det är bättre, om det kommunala vetot finns i miljöskyddslagen.

När det gäller besvärsrätten har vi i vår motion påyrkat ett tillägg i 48 § miljöskyddslagen av innebörd att ideella organisationer, vilkas medlemmar helt eller delvis är eller kan bli berörda av den verksamhet som avses med beslutet, ges rätt att överklaga. I nuläget har ideella organisationer inte en sådan rätt. Vi har konstaterat att exempelvis en villaägare som har sin fastighet inom det område som kan påverkas av ett miljöpolitiskt beslut betraktas som sakägare och kan överklaga, medan boende i flerfamiljshus inte har denna möjlighet. Vi anser att dessa hyresgästers organisation borde kunna anses som sakägare, då den ju företräder betydligt fler människor som berörs än villaägaren. Då vi inte föreslår någon katalog över vilka ideella organisationer som skall ges besvärsrätt utan knyter vårt yrkande till att avse dem som berörs eller kan bli berörda av beslut, tycker vi det vara rimligt att bifall ges till vårt yrkande. Utskottets motivering för avslag finner vi inte särskilt vägande.

Jag övergår nu till att behandla tillsynssystemet, där vi också har flera yrkanden.

I yrkande nr 2 hemställer vi om statligt stöd till de kommuner som beslutar sig för att låta sina hälsovårdsnämnder fungera som tillsynsorgan enligt miljöskyddslagen. I rådande kommunalekonomiska situation menar vi att ett beslut av riksdagen att i den förändrade miljöskyddslagen ge kommunerna rätt att frivilligt besluta om kommunal tillsyn inte får något reellt innehåll, om inte samtidigt medel kan ställas till förfogande. Det blir i stället en fortsatt övervältring av kostnader från staten till kommunerna.

Vi har ju accepterat att industrin och övriga miljöstörare skall stå för sina kostnader. Då bör staten centralt ta in medlen och sedan fördela dem till kommunerna för täckande av deras tillsynskostnader. Att utskottets majoritet här yrkar avslag förstår vi. Man fortsätter bara på en redan inslagen linje. Men att vi motionärer står fast i denna fråga är också självklart.

I yrkandena 4 b–d i vår motion tar vi upp frågor som ankommer på regeringen. Det är frågor som lämpligen bör tas upp i den nya och förändrade miljökungörelse som behöver upprättas i och med de ändringar i miljöskyddslagen som vi nu snart kommer att besluta om. Vi anser det viktigt att riksdagen gör ett uttalande till ledning för utarbetandet av en ny miljökungö-

relse. Vi vill ha ett riksdagsuttalande om att den nya miljöskyddskungörelsen skall innehålla bl. a. följande:

anvisningar om tillsyn och kontroll när det gäller miljöeffekter från miljöfarlig verksamhet samt om hur uppföljning av ny teknik inom berört område skall ske.

anvisningar om översyn av särskilt miljöfarlig verksamhet vart femte år, samt

anvisningar om att branschöversikter upprättas för mindre miljöfarliga verksamheter. lämpligen varje femårsperiod.

Utskottet anser inte att det finns anledning att genom riksdagsuttalanden söka styra skrivningen av den nya miljökungörelsen. Det vidhåller vi att det gör och står följaktligen fast vid våra yrkanden också här.

Ett delyrkande är jag emellertid beredd att släppa. Det är yrkandet 4 e. Vi kräver där att kommuner och länsstyrelser skall åläggas uppsåra och till naturvårdsverket inrapportera alla överträdelser av miljöskyddslagen som de får kännedom om. I och med godkännandet av utskottets skrivning torde det kravet bli tillgodosett. Därför behöver jag inte yrka bifall till detta.

Under rubriken Ändringar i ML:s straffbestämmelser behandlas vårt motionsyrkande nr 5. Vi föreslår där att en mening i förslaget till miljöskyddslagen 45 §, 4 punkten, andra stycket skall utgå. Meningen lyder: "I ringa fall döms inte till ansvar". Vi menar att det är onödigt och kan misstolkas, om denna mening tas in i miljöskyddslagen. Åtalseftergift för ringa förseelse kan ges, här såväl som vid brott mot annan lagstiftning, utan att det behöver direkt komma till uttryck i lagtexten. Genom att ta in det i lagtexten annonserar man att ringa miljöbrott kan göras utan påföljd. Det anser vi vara onödigt, och därför yrkar vi att meningen skall utgå.

Under rubriken Miljöskyddsavgift i utskottsbetänkandet tas slutligen den del av yrkande 5 i vår motion upp, som avser tillägg till 54 § ML av innebörd att miljöskyddsavgiften bestäms till ett i förhållande till regeringens och utskottets förslag med 50 % förhöjt belopp. Vi menar att en miljöavgift som enbart uppgår till den ekonomiska fördelen av utsläppet inte är någon sanktion. Därför har vi föreslagit att avgiften bör höjas med 50 %.

Utskottet avstyrker vårt förslag med motiveringen att straff kan utmätas vid sidan av miljöavgiften. Hittillsvarande erfarenhet av straff för miljöbrott tyder på att såväl åtal som straff är mycket ovanliga. Däremot är det vanligt att miljöstörande icke tillåtna utsläpp sker. Vi anser därför att sanktionen i första hand skall knytas till miljöavgiften och vidhåller sålunda vårt yrkande, också här.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till motionen 1980/81:1954 på samtliga punkter utom 4 e, som jag anser tillgodosedd med utskottets skrivning.

Anf. 71 EINAR LARSSON (c):

Herr talman! Det var intressant att lyssna till den historieskrivning som Per Israelsson inledde sitt anförande med. Han sade bl. a. att miljöintresset hade börjat vakna 1969, när miljöskyddslagen kom. Jag vill i det sammanhanget

Nr 126

Onsdagen den
29 april 1981

*Ändring i miljö-
skyddslagen*

*Ändring i miljö-
skyddslagen*

komplettera med att säga att jag minns med mycken glädje hur vi i varje fall från mitt parti redan 1961 och 1962 som mest aktivt satte i gång miljödebatten, något som till vår stora tillfredsställelse fick en rad intressanta positiva effekter: ny lagstiftning i fråga om både miljöskydd och miljökontroll, inrättandet av naturvårdsverket och hela den långa rad av åtgärder som vidtogs.

Det var ett mycket ambitiöst försök som gjordes med den lagstiftning som kom 1969, och det är intressant att här nu kunna konstatera att alla som deltagit i debatten och utskottet i sin helhet har välkomnat den översyn som behandlas i dagens betänkande. Här sker alltså en mycket viktig förbättring, en uppstramning som har ansetts behövlig efter viss erfarenhet.

De motförslag som finns i reservationerna vill jag beteckna som nyanser i bedömningarna. Det är helt självklart att miljödebatten är så väsentlig i vårt land att partier har behov av profilering på olika punkter. Här finns emellertid inte i någon av reservationerna alternativa förslag som är så pass långt utvecklade att riksdagen utan vidare skulle kunna ta ställning till dem vid detta tillfälle.

Däremot visar det sig över lag i fråga om de alternativa förslag som ställs att arbete är på gång i olika sammanhang, med översyn och med utarbetande av nya förslag. Det gäller t. ex. besvärsrätten. Det är möjligt att den bör utvecklas efter hand. Det är däremot inte självklart att man kan fatta ett generellt beslut så enkelt som föreslås i vissa motioner och reservationer. Jag tror att det är väldigt viktigt att naturresurskommittén med förtur kan titta på hur detta skall kunna lösas.

Reservation 6 är redan hemövt av Torkel Lindahl. Det gäller också reservation 1. I vad gäller reservationerna 3, 4 och 5 tycker jag nog att det finns en väldigt tillfredsställande argumentering i utskottsbetänkandet. Det gäller såväl rättstryggheten som preskriptionstiden. I regel betraktas verkliga miljöbrott som grova, och därmed är preskriptionstiden normalt tio år. Detsamma gäller naturligtvis frågan om tillsynsbolag och kostnadsaspekten. Det är mycket möjligt att man på sikt får bestämma sig för mera ambitiösa och annorlunda lösningar. Jag tycker dock inte att det i reservationerna finns så färdiga förslag att man kan anta dem utan vidare.

Det är en väldigt stor glädje för mig att tillsammans med övriga centerledamöter befinna mig i den majoritet som på alla punkter tillstyrker propositionen. Då jag ser att för propositionen ansvarig minister står i tur på talarlistan ber jag, herr talman, att få inskränka mig till de här kommentarerna i sakfrågan och yrka bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

Anf. 72 SVANTE LUNDKVIST (s) replik:

Herr talman! Vad man än kan säga om utskottets ordförande i det här sammanhanget, i varje fall är han inte blygsam när han påstår att praktiskt taget allt som hände på miljövärdens område – naturvårdsverket, miljöskyddslagstiftningen och allt detta – var resultatet av centerpartiets insatser i början av 1960-talet. Det räcker med den kommentaren; det finns tillräckligt många omdömesgilla människor i den här kammaren som vet vad den typen

av argumentation kan anses vara värd.

I övrigt hade inte utskottets ordförande särskilt mycket i sak att säga om våra reservationer. Han betraktade dem i stort sett som nyanser av det förslag som utskottsmajoriteten har framlagt. Men när det t. ex. gäller om preskriptionstiden skall vara fem eller tio år är det nog en litet för stor skillnad i uppfattning för att man skall kunna betrakta det som nyanser. Likaså är det – om jag tar bara ytterligare ett exempel – av vikt och betydelse att vi kan få till stånd vad vi kallar AB Svensk Miljökontroll för att verkligen skapa de instrument i de här sammanhangen som är angelägna, om vi skall få en effektiv efterlevnad av de lagar och förordningar som vi här försöker att åstadkomma.

Med hänsyn tagen till att – som utskottets ordförande sade – departementschefen ändå sitter här närvarande skall jag inte ta upp tiden med att ytterligare argumentera mot det lilla som utskottets ordförande anförde i sak.

Anf. 73 PER ISRAELSSON (vpk) replik:

Herr talman! Utskottsordföranden Einar Larsson gick inte närmare in på vare sig reservationerna eller vår motion, som dock gäller rätt många punkter. En sak berörde han emellertid, nämligen vårt yrkande om vidgad besvärsrätt, även om han inte direkt omnämnde det. Han antyder att det kan komma en vidgning av besvärsrätten, men han vill invänta förslag från en utredning som sitter. Jag uttalar då den förhoppningen att vårt – i alla fall som vi betraktar det – mycket realistiska yrkande skall kunna tillgodoses, så att berörda människor skall få en sådan ändring i besvärsrätten som vi har föreslagit.

Sedan vill jag säga samma sak som Svante Lundkvist. Jag nämnde i min inledning att vi var i huvudsak positiva till ändringarna, men på en del punkter ville vi gå litet utöver vad som står i propositionen. Einar Larsson förklarar att det bara rör sig om nyanser, men jag är nog av den meningen att det är fråga om något mer än nyanser, särskilt på vissa punkter.

Jag var inne på kostnaderna för den kommunala tillsynen, och jag anser fortfarande att det är helt avgörande att det ställs medel till förfogande och att dessa medel tas in av dem som stör miljön. Det skulle kunna ske, om staten inte har pengar i övrigt, genom att det bildas en fond som används för ändamålet. Det tror jag också är mycket viktigt, om den kommunala tillsynen skall få någon omfattning i det frivilligsystem som föreslås.

Anf. 74 EINAR LARSSON (c) replik:

Herr talman! Låt mig först säga till Svante Lundkvist, att det kan kontrolleras i protokollet att jag aldrig har påstått att allt som har hänt i miljöpolitiken skulle vara resultatet av framstötter. Men det vore naturligtvis mycket intressant att bidra med en rad exakta exempel från minnen under den tiden. Vid hur många tillfällen mötte jag inte hårt motstånd från socialdemokratiska respresentanter! Man talade om för mig att detta med miljöresonemang var något abstrakt och ovidkommande och att riksdagen

skulle syssla med konkreta ting. Men jag skall bespara Svante Lundkvist fler exempel från den tiden. Om mot förmodan någon mer än Svante Lundkvist skulle ha missförstått mitt första inlägg på det sätt som han gjorde, så kan jag säga att vad jag ville uttrycka var att det var en stor glädje att få vara med om starten i miljövårdsarbetet. Det var glädjande att många fina resultat uppnåddes, och många goda krafter medverkade till dessa.

Så till detta med s. k. nyanser. Preskriptionstiden är naturligtvis inte att betrakta som en nyans. Jag har klart sagt ifrån, och det framgår också av vad utskottsmajoriteten säger, att det som kan räknas som brott i sammanhanget i regel måste betraktas som grovt brott. Då är preskriptionstiden naturligt nog tio år. Därför har inte majoriteten ansett det nödvändigt att formellt göra något undantag från övrig brottslagstiftning.

Låt mig vidare kommentera den bedömning som Per Israelsson gjorde. Visst finns det intressanta och fina uppslag till andra lösningar såväl i vpk-motionen som i en del av reservationerna, lösningar som inte bara skall betraktas som nyanser. Men, har jag sagt, man har inte så långt framskridna lösningar att dessa utan vidare kan biträdas av riksdagen. I propositionen framhåller dessutom departementschefen att det på flera punkter i dessa sammanhang pågår ett arbete och att man avser att göra en förnyad översyn.

Anf. 75 SVANTE LUNDKVIST (s) replik:

Herr talman! Eftersom utskottets ordförande inte tillförde debatten något nytt i sak i sitt andra inlägg skall jag nöja mig med att kommentera vad han inledningsvis påstod utan att ge konkreta exempel. Han sade att han från socialdemokratiskt håll hade mött en rad invändningar när han i riksdagen agerade i miljöfrågorna.

Jag skall ge utskottets ordförande ett konkret exempel på hur centern ibland lade upp sin miljöpolitiska propaganda. Jag erinrar om den natt då en socialdemokratisk ledamot innantill läste upp hela den motion som brukar återropas av centerpartiet som ursprunget till de miljöpolitiska ambitionerna. Det var en motion som framlades i början av 1960-talet. Ledamoten kunde påvisa att inte ett ord i motionen handlade om miljö.

Jag tror att Einar Larsson skall upphöra med detta slag av argumentation. I stället skall vi glädja oss åt det intresse som rent allmänt finns i vårt land för miljöfrågorna.

Anf. 76 PER ISRAELSSON (vpk) replik:

Herr talman! Einar Larsson gick inte heller i sitt senaste inlägg in på de aktuella frågorna. Han erkände dock en viktig sak, nämligen att det fanns intressanta uppslag både i motionen och i reservationerna, och det var ju bra. Det skulle ändå tyda på att det finns en öppenhet för de synpunkter som här har framförts, och det är naturligtvis positivt.

Beträffande den fråga som inte berör sådant som riksdagen direkt kan besluta om men väl kan uttala sig om till regeringen, nämligen vad den nya miljökungörelsen bör innehålla, så anser jag det synnerligen viktigt att de

synpunkter som här har framförts verkligen kommer med. Det är möjligt att de gör det, även om vi inte får igenom det här uttalandet. Vi har emellertid därmed velat markera att vi anser det vara väldigt viktigt att just de här frågorna kommer med. Det skulle således vara mycket bra om det gjordes ett uttalande av det slag som vi har krävt.

Anf. 77 EINAR LARSSON (c) replik:

Herr talman! Svante Lundkvist erinrade om någonting som hände när en socialdemokratisk ledamot läste upp en motion som vi väckt en gång i tiden. Jag är väldigt tacksam för att han ger mig detta tillfälle att kommentera den händelsen. Den gången var jag faktiskt inte närvarande i kammaren. Kanske hade ingen annan heller vid det tillfället räknat med att någon skulle stå och läsa upp en motion på det sättet. Det är, Svante Lundkvist, mycket intressant att konstatera att man medvetet förbigår det faktum att riksdagen vid det debattillfället för första gången hade att rösta om begreppet miljöpolitik. Reservationer hade nämligen avgivits i anledning av motionen.

I reservationen fanns de här begreppen definierade. Där krävdes ett miljöpolitiskt handlingsprogram – ett förslag som den gången avslogs av den stora socialdemokratiska majoriteten som hade stöd av ledamöter från andra partier. Vad vi i alla lägen har försökt att erinra om är att detta begrepp hade myntats i den här reservationen som byggde på vår motion. Jag tackar, som sagt, för tillfället att få redovisa detta.

Tredje vice talmannen anmälde att Svante Lundkvist anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

11 § Anmäldes och bordlades

Proposition

1980/81:150 med förslag till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1981/82, m. m. (kompletteringsproposition)

12 § Anmälan av interpellation

Anmäldes och bordlades följande interpellation som ingivits till kammarkansliet

den 29 april

1980/81:136 av *Marie-Ann Johansson* (vpk) till arbetsmarknadsministern om förstärkt fackligt inflytande över datorisering och ny teknik:

Den pågående datoriseringen i arbetslivet ställer nya krav på den arbetsrättsliga lagstiftningen. Krav om förstärkningar av de fackliga organi-

Onsdagen den
29 april 1981

Anmälan av interpellation

sationernas inflytande över datoriseringen har också ställts i många olika sammanhang under senare år.

Vpk har i riksdagsmotioner lagt förslag om lagstiftning, som innebär facklig vetorätt vid införande av ny teknik. Motionerna har avslagits med hänvisning till det utredningsarbete som pågår i dataeffektutredningen. Utskottet hänvisar också i sitt betänkande till det s. k. demosprojektet vid arbetslivscentrum (se AU 1980/81:2). I ett interpellationsvar den 20 mars 1980 hänvisade också dåvarande arbetsmarknadsminister Wirtén till dataeffektutredningen när det gällde att besvara en fråga om regeringsinitiativ för att förstärka det fackliga inflytandet över datoriseringen.

Demosprojektet vid arbetslivscentrum är sedan länge avslutat, och av de rapporter som blivit resultatet av detta projekt (Tre år med MBL) framgår att de fackliga organisationernas inflytande över den nya tekniken behöver förstärkas.

Dataeffektutredningen avlämnade nyligen ett betänkande. Industrins datorisering – effekter på sysselsättning och arbetsmiljö, som i ett kapitel behandlar medbestämmande vid utveckling och drift av datorsystem. Utredningen konstaterar dock i avsnittet Överväganden och åtgärdsförslag att det inte ligger inom dataeffektutredningens kompetensområde att göra en översyn av den arbetsrättsliga lagstiftningen. Man drar ändå vissa slutsatser och har i att-satser formulerat vissa problemområden, som man menar måste föranleda förändringar i arbetsrättslagstiftningen.

Denna utredning presenterar alltså inte några konkreta förslag som kan bli föremål för remissbehandling, regeringsförslag och beslut i riksdagen. Datoriseringen fortsätter i allt snabbare takt, och de fackliga organisationerna kommer trots utredningsförslag att under överskådlig framtid enbart ha en medbestämmandelag att hävda sina intressen med, en medbestämmandelag som både de fackliga organisationerna och den utredning som haft i uppdrag att se över dessa frågor anser otillräcklig.

Detta kan inte vara tillfredsställande. Det är viktigt att regeringen nu tar initiativ så att en förstärkning av de fackliga organisationernas inflytande över datorisering och ny teknik inte ytterligare förhalas och begravs i utredningar.

Mot bakgrund av det anförda vill jag fråga arbetsmarknadsministern:

Avser regeringen att ta initiativ för att snabbt få till stånd förändringar i arbetsrättslagstiftningen i avsikt att förstärka de fackliga organisationernas inflytande över datorisering och ny teknik?

13 § Meddelande om frågor

Nr 126

Onsdagen den
29 april 1981

Meddelades att följande frågor framställdes

den 29 april

*Meddelande om
frågor*

1980/81:391 av *Eivor Nilson (c)* till kommunikationsministern om biljettsystemet vid resa med järnväg och SJ-buss:

Det finns i Sverige stora områden som inte har järnväg. För att ta sig till dessa områden krävs ofta samordning av järnvägs- och busstransporter. I dag är förhållandet att resande till områden som kräver kombination av dessa transportsystem kan lösa en biljett.

Enligt uppgift kommer man efter den 1 maj att ändra på detta, så att endast tågbiljett kan lösas. Sedan måste den resande lösa bussbiljett, och då kan rabattkortet ej utnyttjas. Problemen är två: dels att rabattkortet ej får användas, vilket fördyrar resan, dels det merarbete som uppstår för busschauffören.

Mot denna bakgrund undrar jag hur statsrådet ser på dessa problem och de svårigheter som uppstår.

1980/81:392 av *Björn Eliasson (c)* till statsrådet *Elisabet Holm* om användningen av PVC-plast inom sjukvården:

Ftalater ingår som mjukgörare i PVC-plast. PVC-plast har många användningsområden även inom sjukvården. Den används bl. a. i dialys-slangar och i blodpåsar.

Omfattande undersökningar har nu visat att dessa ftalater är starkt cancerogena. De har dessutom den egenskapen att de löses ut i blod, vilket innebär att särskilt dialyspatienter eller personer med blödarsjuka blir utsatta för cancerrisker. Det är därför önskvärt att riskfria ersättningsmaterial snabbt tas fram.

Är sjukvårdsministern mot denna bakgrund beredd att medverka till att den cancerogena PVC-plasten snabbt ersätts med säkrare material?

14 § Kammaren åtskildes kl. 17.47.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert